

Kõigi maade töölised, ühinege!

ORAS

SM. G. SINOWJEW.

WÄLJAANDJA
E. K. Ü.

◆ 3 (9) ◆

LENINGRAD
1925

=== S i s u: ===

Hans Pöögelmann: Maipühaks. — **August Lukin:** Maipüha (luule). — **Sm. Lenini** siamaani awaldamata kõne. — **Ain Rannaleet:** Detsembrikommunaaride mälestuseks (luule). — **A. W. Lunatsharski:** Kunsti teed. — **W. I. Lenini** kirjad A. M. Gorkile. — **Ain Rannaleet:** Metsas (katkend). — **Ain Rannaleet:** Jaan Tompile (luule). — **H. Pöögelmann:** Rahareform. — **Wsewolod Iwanow:** Partisaanid. — **Walerian Poljanski järele Ed. Juhani:** Lenin ja kirjanduse arwustus. — **H. Pöögelmann:** Walter Klein. — **Prof. J. Depmann:** Meieaegse loodusteaduse päewasündmustest. — **N. Malkow'i** jär., toim. saadet. käsikirjast. tõlkinud H. P.: Muusika praegustes oludes. — **O—r.:** Ma inimene (luule). — **René Maran:** Batouala (neegriromaan—järg). — **Aleks. Tinjakow:** Praegusaja Wene kirjandus. — **R. Wasmi:** Mõni sõna raamatu ja selle tarwitamise kohta. — **Prof. Debout** jär. wabalt Ed. Juhani: Tulewiku sõda. — **H. P.:** Eduard Wilde 60-a. sünnipäew. — **Kroonika.** — **Pildid.**

O R A S

Poliitika, kirjanduse, kunsti ja teaduse ajakiri.

R

Fr. R. Kreutzwaldi nim.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

Maipühaks.

Kõigi maade proletaarlased, ühinege!

3144

See ikka wana ja ikka uus töörahwa hüüdsõna, niikaua kui ilmas weel leidub kurnamise walitsust, kapitalistlist korda — see on ka Maipüha hüüdsõna üle ilma.

Kõigi maade proletaarlased, ühinege — nüüd enam ja kindlamini kui kunagi ennem!

Kõige jõhkram kurnamise ajajärk, mida inimsoo ajalugu tunneb, kapitalism, elab oma wiimaseid aastapäiwi. Ta on jõudnud lagunemise seisukorda, ta näeb oma otsa ja teeb meeleheitlikke katseid oma wankuwat ja wajuwat jalgealust kindlustada. Üks „plaan“, hulleml kui teine, ajab teist taga. Iga „rahu“leping, iga „kokkulepe“, mille külge lootused köidetakse, et see kapitaalile kaua ja palawasti igatsetud rahulikkude edenemist peaks kindlustama, kujuneb tegelikul tarwitamisel aina uueks sekelduste-sõlmeks, uueks „arusaamatuste“ allikaks rõõwriikide kapitalistlike kihtide, maailma imperialistide juhtiwate ja wõistlewate kildkondade wahel.

Ja ikka kaugemale näib nihkuwat soowitud ja ettekuulutatud „rahu-aeg“ kapitalistlike kurnamisele. Maailma majanduslike elu stabiliseerimise — kindlale järjele seadmise — hõiskehüüete sekka, mida wahete wahel kõrgetel nootidel kuulda lastakse, kajab kõigest surwepoliitikast hoolimata ikka ja jälle heledalt kriiside ja terawate wastastiku kokkupõrkamiste lahkeli.

Eks olnud see Inglise wanameelne walitsus, kes oma rahakursi kindlustamise ja tõstmise põhjal maailmas arwamist püüdis äratada, nagu läheks elu jälle endistesse, kindlatesse roobastesse — kapitaali tarwis. Eks olnud see samane walitsus, kes Ameerika Ühisriikide kurnajate ja rõõwikutega maailma töörahwa kurnamiseks kokkuleppeid sobitades püüdis oma poliitikale tugewat ja püsiwat alust luua.

Ja nüüd peab Inglise wanameelsete juht ja wälisminister Austen Chamberlain awaliku kõne (Birminghamis, 7. aprillil), mida kapitalistline ajakirjandus päälkirja all:

„Euroopa läheneb katastroofile!“

laiali laotab.

Mida näeb ette Inglise walitsuse silmapaistwam ja energilisem esitaja? Ta kõneleb muu seas (ühe kodanlike ajalehe järele):

„Kuu aastat on juba mööda sellest ajast, kui maailma kõige suuremale siimaani tehtud rahulepingule alla kirjutati. Ja ometi ei ole ma ei rahwuswahelistel konwerentsidel ega üksikute riigimeestega isikliselt juttu ajades suutnud lahti saada muljest, et weel tänapäewani rahu õhkkonda ei ole jõutud luua. Ja niikaua kui meie wäljawaateid muuta ei suuda, niikaua kui meie kogu Euroopat waldawaid kartusi kaotada ei jõua, niikaua kui meil korda ei lähe rahwuswahelistes juhtiwates ringkondades wastastikust usaldust ja julgeoleku tunnet luua, — niikaua ei jõu meie tagasi tõrjuda muljet, et Euroopa, kuigi wäga pikkamisi, siiski kindlasti uuele katastroofile läheneb.“

Kapitalistidel ei ole wiisiks oma poliitika wilja pärast hädakella lüüa ja oma töö tagajärgedest katastroofisi ette kuulutada. Kui seda siiski sünnib, siis tähendab see, et wesi juba kurguni tõuseb, siis tähendab see, et need kihid tarwilise tunneward olewat kõike jõudu pingutada, kõiki jõude organiseerida ja walmis seada tulewa katastroofi wastuwõtmiseks.

Milles seisab see ähwardaw katastroof? Kahtlemata uues, üleilmises imperialistlikus sõjas. Meie lisame juure: millele paratamata järgneks kodusõda, proletariaadi rewolutsioon.

Kas see silmapilk pikkamisi ligineb, nagu arwab Austen Chamberlain, wõi wõtab ta kiirema käigu, see on teise järgu küsimus. Töörahwale on tähtis, et tema wäljawaadet kodanlise ilmakorra pankrottijäämise kohta ka kodanluse enese silmapaistwamad poliitikamehed tõendawad, ja et see pankrottijäämine neile nähtawale kaugusele on nihkunud.

See seab maailma töörahwa hulkade ette tänawusel maipühäl selle üldhüüdsõna all, mida kogu ilma proletariaat oma wõitluselipul kannab, kolmekordse kohustuse, kolmekordse ülesande jõudu pingutada

kogu ilma töörahwahulkade ühendamiseks.

* * *

Kõigi maade proletaarlased, ühinege!

Kapitalism seisab praegusel ajajärgul, kus ta oma osa inimsoo edasiwiimises juba lõpule mänginud, kus ta edulisest jõust tagasikiskuwaks, edu takistawaks teguriks muutunud, praegusel ajajärgul seisab kapitalistiline kord ainult weel selle tõttu püsti, et kaugeltki weel kõik töörahwahulgad oma ajaloolist ülesannet, oma wõitlusewajadust selgesti ei tunne. Aastakümneid on kodanlus küll hääga, küll kurjaga, küll otsekoheste kaswatuse abinõudega, küll pettuse ja äraostmise teel töörahwast waleteele wedanud, tema õige arusaamise kaswamist takistanud.

Nagu aastasajad ja tuhanded otsa jumalauska inimeste silmi pimestas ja waimu köidikus hoidis, nii on kodanlus wiimastel aastakümnetel poliitilisel alal demokraatiaga — rahwawalitsusega — sedasama tagajärge püüdnud kätte saada. Wormiliselt andis ta rahwale walimisõiguse, seletades, et rahwas sellega ise enese üle walitsejaks on saanud. Wälispidi ei saagi selle wastu waielda: iga walija wõib ju hääle sellele anda, kellele tahab, seega oleneks nagu walitsus, walitsemise kord ja wiisid, seaduseandlus ja seaduste täitmise järele walwamine — kõik täielikult rahwa enese tahtmisest.

See on nii, ja pahe ei seisa mitte selles wormilises korras, waid selles, et rahwa tahtmine ise ahelas peetakse. Sest kui näiteks „wabariikide“ isamaal, „wabas“ Ameerikas, töörahwas hulgal oma hääled kõige jultunumale kapitalistidekihile, kõige jõhkramale kurnajale annab, siis on see wormiliselt küll demokraatia, sisuliselt aga tähendab ta ainult, et „töörahwa-wasikas enesele ise kapitalistist-lihuniku walida wõib“.

Tõsi, töörahwas on miljonite wiisi organiseeritud, isegi säälsamas Ameerikas; kuid need organisatsioonid talluwad kapitaali palgal seiswate juhtide järel ja ajawad pimedispidi ise endi hukatust taga. Esimene suur ja tähtis ülesanne, mida maipüha hüüdsõna sisaldab, seisab siis selles, et kõige ilma töölisel eestkätt kui töölisel ühineksid, et sünniks üks üleilmne ühine töölisühisuste liit, üks töölisühisuste Internatsionaal.

See on praegu maailma töörahwa organiseerimise põlewam päewaküsimus, meie tänowuse maipüha wõitlushüüd.

Ja mitte kapitalistlike rööwikute wastu ei käi see wõitlushüüd otseisihis, waid nende töörahwa äraandjate wastu, kes töölistehulki demokraatiahullustuse winguga uimastawad, kes endid töölisteklassi eestwõitlejateks tembeldades suuri sõnu teewad sotsialismist ja tulewiku ilusatest piltidest, tänapäew aga töörahwast demokraatiaga hullustades tõeliselt seks ahelaks on, millega kurnajad töörahwast oma wõimu all hoiawad.

Ilma sotsiaaldemokraatlike juudasteta, kes kapitalistlik korda alal hoides ja kaitstes kõike maha suruwad, mis töölisi wõitlusele wõiks wiia kurnajate wastu, ilma nende petiste ja kelmideta oleks kapitalism ammu kokku warisenud. Ühineda nende juudaste, nende kapitaali käsikute wastuseisemisest hoolimata, seda nõuab maailma töörahwa ühine huwi, seda peab kuulutama ja teadlikult laialistele hulkadele selgeks, arusaadawaks tegema järjekindel agitatsioon. Sellele tööle olgu pühendatud tänowune rahwuswaheline töörahwa ühistunde püha — Maipüha.

* * *

Kuid kes peab kandma seda üleilmset hüüdsõna miljonite ridadesse, kes peab waimliselt äratama ja iseseiswale otsustamisele wiima kümned miljonid töölisel, kes weel kas üldse liikumisest eemal seisawad wõi juudaste organisatsioonide wõrgus siplewad?

Maailma wõitlew töölisteorganisatsioon — Üleilmne Kommunistline partei, Kommunistline Internatsionaal, oma rahwusliste osakondade, üksikute maade kommun. parteide kaudu.

Kõigi maade proletaarlaste ühendamisehüüd peab olema nende parteide hüüdsõna, nemad peawad seda tegelikult teostama, nemad peawad töörahwahulkasid sellele arusaamisele wiima, mida neil juudaste wõrgust wabanemiseks waja.

Seda suudawad aga kommunistlikel parteid ainult siis, kui nad läbi ja läbi tõelised töörahwa wõitluseorganisatsioonid on, kui nad tõeliselt töörahwa huwede eest järjekindlalt wälja astuwad, kui töörahwas neid, nende sõnu ja tegusid tõesti usaldab, kui kommun. parteid tõesti igas tööliste wõitluses eesotsas sammuwad.

See tähendab — kui nad tõeliselt enamlikel parteid on.

Kõigi maade proletaarlased, ühinege! jääb tühiseks sõnakõlksuks, petuseks, äraandlikuks warjuks, nagu seda nägime II Internatsionaalis suure imperialistlike ilmasõja päiwil, kui kommunistlikel parteid selle lipu all mitte taelikult ja tõsiselt enamlist rewolutsiooniwõitlust ei pea.

Mitte ainult tööliklassi latwadele ei seadnud omal ajal Marx ja Engels seda sõna lipukirjaks — nagu sisuliselt moonutasid seda II Internatsionaali paendlased — waid kõigi maade kõigile töörahwakihtidele, olgu nad õppinud wõi õppimata, walge- wõi mustanahalised, kultuurilises Euroopas wõi „pimedas“ Aafrikas, iseseiswas rööwikute demokraatia paradiisis wõi kauge asumaa surwepõrgus.

Nagu Bebel omal ajal naistöolistest kirjutades ütles, et niikaua kui suurem pool inimsoost orjusesse jääb, juttugi ei wõi olla töörahwa wabas-

tamisest, nii peab nüüd otsustama ja tegelikult juhtnööriks wõtma iga maa kommun. partei üleilmse töörahwa kohta: ei saa olla kurnamisest wabanemist muidu kui see ei purusta ahelaid ka kõige rõhutumail töölistekihidel ja ka kaugel asumaadel, kus tõmmunahalised tänapäew tihti weel oma higiga aitawad Euroopa töölisaristokraatiat wäikekodanliselt mõnuseda.

Ainult siis, kui töörahwa wõitlew eelwägi, kommunistlised parteid, tõeliselt wõitlewaks, töörahwa huwides, tööliklassi wabastamise eest wõitlewaks organisatsiooniks on kujunenud, kui nad kõik paendluse, kõhkluse, kõik wanad II Internatsionaali traditsioonid niihästi oma tege wusewiisidest kui ka organiseerimise alal on wälja puhastanud, kui iga nende sõna ja samm, olgu suurtes wõi wäikestes küsimustes igale tööli sele selgelt näitab, et see töörahwa huwides tehtud, siis ainult suudab see eelwägi laiu hulke üleilmsele ühinemisele äratada. Siis anname lõpu liku „lihwi“ sellele pildile, mida Engels ette nägi 35 aastat tagasi, kui ta 1. maipüha puhul — 1. mail 1890 — kirjutas:

„Tänase päewa waatemäng awab kõigi maade kapitalistide ja maa omanikkude silmad selle kohta, et täna kõigi maade töölised tõelikult on ühinenud.

Seisaks ometi tänapäew Marx weel minu kõrwal, et seda oma silma dega näha!“

* * *

Täna, Maipüha 35-aasta juubelil, on wõitlew töörahwas kaugele, kaugele edasi jõudnud säält, kus ta seisis Engelsiga 1890 aastal wõi Marxi ja Engelsiga 1848 a., kus suur hüüdsõna: „Kõigi maade töölised, ühi nege!“ esimest korda töörahwa wõitluselipule kirjutati. Ühes suuremas ilmariigis — Nõukogude Liidus — on töörahwas wõidule wiinud prole taarse rewolutsiooni, on murdnud kurnajate walitsuse ja wõimu wõtnud töötawate rahwahulkade kätte. Sotsialistline rewolutsioon on siin omale loonud kindla jalgealuse ja kindlustab ennast, surmahirmuks tervele ko danlisele ilmale.

Agas ka see kodanline ilm ei maga, ka tema koondab oma ridu, or ganiseerib oma jõude. Ja wõitlew töörahwas terwes ilmas peab kõige tõsisemalt arwele wõtma neid wastase jõudusid otsustawal wõitluse silma pilgul.

See sunnib töörahwast otsima omale abiwägesid ja liitlasi teistest ühiskonnakihtidest, keda suuremal wõi vähemal määral tõmmata oma wõitluselipu alla sel suurel kokkupõrkamisel, kus terwel üleilmisel wäerinal wõib olla ainult kaks seisukohta: kas ühel wõi teisel pool barrikaade, kas töörahwa poolt wõi tema wastu.

Kapitalistline arenemine on loonud õige rohkearwulise wahekihi — wäikekodanluse, mis enam-wähem ühise koguna esineb talurahwas. Küll ei ole kaugeltki kõik põlluharijad silmapilgul päri proletaarse rewolutsiooniga, kuid kahtlemata on suur osa neist kõigil mail sedawõrd kapi talistlise surwe ja kurnamise all kannatada saanud (ja see surwe suureneb iga aastaga sedamööda, kuidas kapitalismi pankrott läheneb), et kehwe mad talurahwa kihid tarwilise ettevalmistuse järele kindlasti töörahwa rewolutsiooni toetama astuwad.

Hüüdsõnale: Kõigi maade proletaarsed, ühinege! paneme siis tänasel Maipühal lisaks weel uue hüüdsõna: Ja tõmmake endiga kaasa laialised kehwad töötawad talurahwakihid! Siis on kindlustatud rewolutsiooni wõit.

Muidugi, igal maal on see põlluharijate kogu oma koosseisu ja ise loomu poolest isesugune, agas just selles peabki ennast kommunistliste

parteide tõeline enamlus awaldama, et nad oskawad õiget teed ja õigeid wiise ning abinõusid leida kõigi töötawate kihtide — ka wäikekodanliste — kaasatõmbamiseks ja sellega oma abiwägede suurendamiseks.

Ka see on arusaadaw, et see abiwägi ühel maal suuremat, teisel vähemat osa wõib mängida — ajalooliselt ei ole ju kõik rahwad ühtewiisi arenenud — aga Wenemaa Suur Oktoober näitas meile tegelikult, ja järgmised aastad aina kinnitasid seda, et siin ilma talurahwa toetuseta proletaariline rewolutsioon üleüldse wõimata oleks olnud, sellest hoolimata, et kodanlus siin nõrk ja wähe organiseeritud oli. Teistel maadel on kodanlus märksa tugewam, märksa paremini organiseeritud, Wenemaa rewolutsioon on teda hoiatanud walwel olema. Seda enam nõuab töörahwa wõitlus kõigi kihtide kasutamist, kust iganes abiwägesid loota wõiks. Seda tõsisemalt tuleb pöörata tähelepanekut töörahwa liitlaste pääle wäikekodanlistest, poolproletaarlistest kihtidest, eriti talurahwa ridadest.

Seda enam tuleb proletariaadil ta rahwuswahelisel ühistunde meelega awalduse pühal alla kriipsutada, seda terawamalt ja silmapaistwamalt oma tegewusekawasse raiuda hüüdsõna:

kindel side töötawa kehwa talurahwaga!

Kindel ühendus kõigi maade töörahwahulkade wahel; selge ja wanakumata enamline juhatus tugewate kommunistlike parteide näol; lahutamata side kaasatulewate kehwide talurahwahulkadega — siis wõib proletariaat wastu minna kodanlust ähwardawale katastroofile. Siis on proletariaadi rewolutsiooni wõit kindel!

Selle wäljawaatega läheme tänowusele Maipühale, mis uue lüli põimigu üleilmse proletaarse rewolutsiooni arenemise ahelas.

H. Pöogelmann.

Maipüha.

*Lainetab punaste lippude meri,
uulitsail kõlab wõimsasti laul.
Töowägi sammub — keeb wõitluse weri
rinnus tal wõimuwägewal aul.*

*Helinal kostwad orkestrite hüüded,
majasid kuldab päikesekiir,
kaugusest wastu kajawad püüded,
helge on ümbrus ja silmapiir.*

*Wendluse julgus on töörahwa silmas,
wapralt ta terwitab Esimest Maid:
„Langegu orjuse ahelad ilmas!“
heliseb laulus ta ülim taid.*

August Lukin.

Sm. Lenini siimaani awaldamata kõne *).

(Peetud I Ülewenemaalisel naistöoliste kongressil 19. nowembril 1918 aastal).

Seltsilised! Mõnes suhtes on proletaarse sõjawäe naiste-osa kongressil eriti suur tähtsus, sest naisterahwad hakkasid kõigil maadel kõige wisamalt liikuma.

Ei wõi olla sotsiaalset pööret, kui sellest määratu arw töötawaid naisterahwaid tähtsal määral osa ei wõta.

Kõigil kultuurimaadel, isegi kõige eesrinnas sammuwail maadel on naisterahwaste seisukord seesugune, et neid asjata kodusteks orjadeks ei nimetata.

Mitte üheski kapitalistlikus riigis, isegi kõige wabamas wabariigis, ei ole naisterahwastel täielist üheõiguslust.

Nõukogude Wabariigi ülesanne on kõige päält kaotada kõik naisterahwaste õiguste kitsendused. Kodanliku sopa, rõhuwuse, alanduse allika — abielulahutuse protsessid — kaotas nõukogude wõim täiesti.

Pea aasta otsa juba on abielulahutamine seaduse järel täiesti waba. Meie andsime wälja dekreedid, mis häwitawad wahe abielus ja wäljaspool abielu sündinud lapse wahel kui ka terve rea poliitilisi kitsendusi; mitte kusagil ei ole töötawate naiste üheõiguslus ja wabadus nii täielt teostatud.

Meie teame, et wananenud määruste kogu raskus tööliklassi naisterahwa pääl lasub.

Meie seadus kustutas esimest korda ajaloos kõik selle, mis naisterahwa õigusetaks tegi.

Kuid asi ei seisa ainult seaduses. Meil, linnades ja tööstuse keskkohdades wõetakse see täieline abielu wabaduse seadus kergesti omaks, aga külas jääb see õige sagedasti ainult paberile. Sääb on siimaani weel enamasti kirikuabielu maksew. See on waimulikkude mõju tagajärg ja selle pahega on raskem wõidelda, kui wanade seadustega.

Usuliste eelarwamistega tuleb eriti ettewaatlikult wõidelda; palju kahju sünnitawad need, kes selles wõitluses usuliste tunnete haawamist tarwitawad. Peab wõitlema propagandaga, haridusega. Wõitluse terawaks ajamisega wõime hulgad enda wastu tigidaks teha; seesugune wõitlus kinnitab hulkade jagunemist usulisel põhimõttel, meie jõud on aga ühenduses.

Usuliste eelarwamiste kõige sügawam allik on waesus ja pimedus; selle pahega tulebki meil wõidelda.

Naisterahwa seisukord on siimaani sarnaseks jäänud, et seda orjalikuks nimetatakse, naisterahwast surub tema kodune majapidamine, ja sellest olukorrast wõib teda päästa ainult sotsialism, ainult siis, kui meie wäikestest majapidamistest üldisesse ja ühisele põlluharimisele jõuame.

Ainult siis saab naisterahwas täielikult wabaks ja pääseb orjusest. See on raske ülesanne; luuakse kehwikute komiteed, tuleb aeg, kui sotsiaalne rewolutsioon kõweneb.

*) Ilmus esimest korda Moskwa „Prawdas“ Nr. 57, 10. märtsil 1925 a.

Alles nüüd hakkab küla elanikkude kehvem hiht end organiseerima, ja neis (kehvikute) organisatsioonides leiab sotsialism omale kindla aluse.

Ennem juhtus sagedasti, et linn rewolutsiooniliseks sai ja küla alles taga järele astus.

Praegune riigipööre toetab aga küla pääle ja selles on tema tähtsus ning jõud.

Kõikides wabastuseliikumise kogemustes on tähele pandud, et rewolutsiooni edu sellest oleneb, kuiwõrd temast naisterahwad osa wõtawad.

Nõukogude wõim teeb selleks kõik, et naisterahwas iseseiswalt oma proletaarset sotsialistlikku tööd teeks.

Nõukogude wõimu seisukord on raske niiwõrd, kuiwõrd kõigi maade imperialistid nõukogude Wenemaad wihkawad ja tema wastu selle eest sõtta walmistawad, et ta nii mitmelgi maal rewolutsiooni tuleleegi loitma pani ja otsustawa sammu sotsialismi poole astus.

Nüüd, kui nad rewolutsioonilist Wenemaad purustada tahawad, läheb neil enestel pind jalge all tuliseks.

Teie teate, kuidas rewolutsiooniline liikumine Saksamaal kaswab. Daanimaal käib töölistel wõitlus walitsusega, Hollandi *) muutub nõukogude wabariigiks.

Rewolutsioonilisel liikumisel neil wäikestel maadel ei ole iseseiswat tähtsust, kuid ta on iseäranis näitlik sellepärast, et neil maadel sõda ei olnud ja sääl kõige „õiguslikum“ demokraatlik kord walitses.

Kui niisugustel maadel liikumine algab, siis omab see kindla tõenduse sellest, et rewolutsiooniline liikumine kogu ilma on waldanud.

Siamaani ei ole ükski wabariik suutnud naisterahwast wabastada. Nõukogude wõim aitab teda wabaneda.

Meie asi on wõitmata, sest kõigil maadel tõuseb wõitmatu tööliste klass.

See liikumine tähendab wõitmata sotsialistliku rewolutsiooni kaswamist.

*) See on kas stenogrammi wiga, wõi rääkis sm. Lenin siin mõne ajalehe sõnumi järele, mis tõele ei wastanud. „Prawda“ toimetus.

Detsembri-kommunaaride mälestuseks.

Läind.

Uhkelt.

Läind...

Nad murdes käind
teed rewolutsioonilist rasket.

Ah, kistes kodanluse masket

neil murti samm,
neil murti ramm...

Ja surid wahwalt.

Kuis wõisid timukad neid jätta?!

Kõik löödi mätta.

Need —

need —

kes lõwidena wõitlesid,

kes küüntel-hammastel heitlesid

surmlikus wihas surutud huulil,

trehwates igal kuulil,

et ainust minutit olla waba —
üks ainus minut

wõitjana püsida punalippude all—

nende mälestus —

olgu meile püha!

Ain Rannaleet.

Kunsti teed.

A. W. Lunatsharski.

Tõlkinud A. L u k i n.

A. W. Lunatsharski juhib omas kirjelduses „Kunsti teed“, mis R. W. K. Ü. — Rewolutsioonilise Wenemaa Kunstnikkude Ühisuse, — VII väljanäituse puhul kirjutatud, tähelepanu nende ülesannetele, mida rewolutsioonilise kunsti tegelased tingimata ära peavad otsustama. Pääasjalikult — „organiseerima omad wormid ja liituma kõrgema korra poole tungiwa rewolutsiooniliku tõsidusega.

Kujutawa kunsti alal elame me praegu üpris huwitawat ja keerulist silmapilku läbi. Esimene asi, mida alati kui realistid ja kained inimesed meeles peame pidama, on see, et meil Wenemaal kunstnikud, omas suures enamuses, väga rasketes ainelistes tingimustes elawad. Nende toodete müügi tingimused on raskendatud. Eraturg on peaaegu täiesti kadunud jne. Selle üle oli meil Riiklises Õpet. Nõukogus nõupidamine ja meil läks korda mõningaid abinõusid läbi wiia.

Enne seda kui R. W. K. Ü. näitusele läksin, tuli mul ühe noore kunstniku (Rabitshewi) juures wiibida ja ma nägin sääl väga häid pilte, mis mind sügawalt rahuldawad püüete mõttes, mida see kunstnik wälja on walinud. See on ligikaudselt see, mida meile — wormi järele — just tarwis. Aga see kunstnik elutseb säärases tiba-tillukeses toakeses, kus lihtsalt ümbergi ei saa keerata. Ma ei saa aru, kuidas tal seesuguses olukorras üleüldse wõimalik oli oma piltisid maalida. Ja iseenesest mõista, see ei ole ainus juhtumine! Mil wiisil ja kunas suudame me kõik need meie elu-olu haiglased küljed kõrwaldada, seda ei hakka ma praegu ette kuulutama. Ülesandeid on meie ees palju, ja paljuid neist on raske lahendada.

Nende puht aineliste, puht oluliste raskuste kõrwal, on ka ideoloogilisi raskuseid, mis Wene kunstnikul tee pääl ees seisawad.

Tihti kuuleb küll üteldawat: riik oleks kujutawale kunstile wastutulelikum, kui proletariaadile, walitsusele, meie uuele wõrsuwale ühiskonnale selgemini silma paistaks, et kunstnik temast aru saab, teda tunneb ja tõeliselt walmis on aktiivselt uue kultuuri ehitusel töötama. Ärme unustame, et riigilt, kes weel waene, kes alles majandust jalule on hakanud seadma, raske on praegu tuntawat abi ja toetust oodata.

Teadagi, kunstnik peab olema uueaja inimene. Mida see tähendab? Käia oma põlwa eesotsas, wäljendada oma ajajärku... Nagu teate, saawad mitmesugused kunstikoolid sellest mitmetmoodi aru. — See küsimus on väga keeruline, kuid nagu näha, hakkawad selles suhtes juba õiget teed wälja kujunema.

Peab otsekoheselt ütleva, et see publikum, need kõrgemad 10—15 tuhat, kelle jaoks kunstnikud ennem pääasjalikult töötasid, ära on wõrganud. See on nii! Wähemalt meil Wenemaal. See pidi muidugi teatud määral wormaalse kultuuri langemise kaasa tooma. Täiesti loomulik on, et rikas kodanlus, suur osa jõukamat haritlaste kiinti, keda aastakümnete wältel sellekohaselt kaswatati, oma maitse ilutundeliselt usna kõrgele wälja arendas. Nii oli lugu Euroopas, nii oli see ka meil!

Oleks ekslik mõelda, et need ainult pakspungad olid. Paljud neist said kunstist sügawalt aru, armastasid teda õrnalt ja palawalt.

See publikum ise jagunes nii wäljamaal kui ka meil Wenemaal kaunis terawalt kaheks osaks. Ühelpool olid konserwaatorid (wanameel-

A. W. Lunatsharski.

sed), kelle hulka enamail juhtumustel walitsewad klassid kuuluwad. See osa seisis akadeemilise — konserwatiivse — kunsti wõi oluliselt ütelda, realistliku kunsti poolt, sest et selle woolu õitseag kunstis nende nooruseaastatega ühte langes. Osa oli nende hulgas puht-esteetisid, kes meil 90- ja 900-datel aastatel õige laialist pinda leidsid („Mir Iskusstw“). See osa publikumist takistas uute kunstiwormide arenemist. Siiski, oli ka teine osa rikast publikumi, kes kõike kiitis, mis uus ja moodne oli.

Kunstnik peab ühiskondline jõud olema.

Kuid päänähtuseks selle rikka publikumi wahekorras kunstiga, — oli see konserwatiivne wõi uute woolude poole kalduw osa — oli see, et tal enam mingit huwi kunsti s i s u wastu ei olnud. Siinamaani weel loetakse suureks kunsti teooria wõiduks seda waadet, et maalikunst pidawat „kirjanduskraamist täiesti puhas“ olema ja et selles kujutawa kunsti „wabanemine“ seiswat. Pilti tulewat ju kui wormi ja wärwide kokkukõla waadelda, millel vähematki asja ei ole selle elutükiga, mida ta kujutab. See õpetus on kunstile tõepoolest saatuslik — meie waadete seisukohalt. Pilt peab, ümberpöörduvalt, see äärmiselt eluline, tahte-tiine wäärtus olema, mille kunstnik kui teatud ideaali, kui organiseeriwa jõu ellu wiskab. Pilt peab kujutama mõnda uut wormi, mis kunstniku arwates, elu mitte ainult ei peaks peegeldama, waid teda lainetama panema ja kuhugile edasi wiima. Kuid enne rewolutsiooni ei olnud kunstil takka kihutawat jõudu edasi tungimiseks, arenemiseks — wälja arwatud mõne meistri puht wormaalne arenemine, kelle moodsate töödega kodanlus ennast mõnes jõhkras tõusikute ringis lõbustada armastas.

Kunsti ja kunstnikku ühiskondlise jõu seisukorda seada, kuhu meie neid wiimasel ajal kutsume, oli kodanlusele ebakohane. Ja see oli kõige suurem langemine, mis kunstnikule iganes wõis juhtuda. — Selle ususümbõoli, et iga kunst pidawat esimesele kohale seadma wormaalsed otsimised ja wormaalse meisterlikkuse, — selle purustab proletariaat tingimata, sellega ei lepi proletariaat milgil tingimusel. Ta wõib muidugi läinud aja wormaalsed edusaawutused alustoena wastu wõtta, sest ilma meisterliku tehnikata ei wõi mingisugust kunsti olla. Ta waatab siiski wormaalsete otsimiste kui harjutuste pääle, mida kunstnik enese jaoks teeb, mis tarwilikud on, kui kool, kui telingud, kui ettewalmistuse astmed.

Proletariaadil on pilti tarwis, pilti, millest ta kui sotsiaalsest sündmusest aru saaks. Nüüd oleme kõik inimesed, oleme kõik kodanikud. Kõik me oleme mõtlejad, meil on kõigil hiiglasuured ülesanded. Me ei ole uuest ümbruskonnast weel täielikult aru saanud. Ja nüüd peame tutwunema selle elu-oluga, selle uuega, mis wanadest rusudest alles weel hakkab üles kerkima. Me teda weel ei tunne. Me ei tea tema läbielamisi. Proletariaat otsib praegu seesuguseid kunstitoodeid, mis tema arusaamisele tõukeks oleksid. Ta otsib, kuid pääle kirjanduse seesugust kunsti weel ei ole.

Meie oodataw pilt peab närwide pihta lööma, nagu omal ajal Belinski helge kirjatükk wõi Turgenewi uus romaan tegi; ta peab olema wali jutlustus, mitte targutaw, waid kunstiwormis, et mitte mõistuse kaudu inimesse tungida, waid kogu ta närwide süsteemi kaudu. Seda teed peab ka meie kunst minema, kui ta wäärtuslik tahab olla.

Tuleb siiski tunnistada, et Wene kunst, waatamata raskete ainelistest tingimustest pääle, üldiselt mitte tagurpidi pole läinud, waid isegi üleilmse

ulatuses küllalt suurt huvi äratav. Meie hiljutine näitus Weneedigus, mis õige juhulikult oli kokku seatud ja kaugeltki mitte kõige paremaid töid ei esitanud, annab sellest küllalt häa tõenduse. Siamaani veel ei ole väljamaal waikinud lained, mis see näitus löi.

Hiljuti sain ma Palladini kirjatöö, mis sellele sündmusele pühendatud, kus meie kultuurilise ehituse kohta väga peenike ja õiglane analüüs antakse ja kus autor meie uue loomistöö tähiseid ning teesid püüab üles otsida. Ja väga huwitaw on selle juures see, et paljugi, mida meie, kes selle elu sees elame, tähelegi ei pane, autori pilgu eest warjule ei ole jäänud. Eurooplaste seesuguseid otsuseid lugedes leiame ma, et me uhkelt tunnustada võime: Wene kunstnik ei ole nõrgemaks jäänud, Wene kunstnik ei ole ajast maha jäänud. Ta on produktiivne ja seisab tehnilisel teatud kõrgusel. Kuid täielikku orgaanilist sidet meieaja eluga tarwilikulatusel, nagu meie seda ootame, meil veel ei ole. Ja isegi selle näituse järele otsustades, mida ma pääliskaudselt silmitsesin, oleme meie alles teel selle sideme poole.

Rewolutsioonilise kunsti ülesanded.

R. W. K. Ü. seadis täiesti õiglaselt üles ülesande: leida meie aja ühiskonna kunstniku jaoks niisugused teed, mille juures kunst enese õlgadel tähtsa osa üldisest kultuurilisest ehitustööst kannaks ja samal ajal tehniliselt mitte ainult ei lameneks, waid wahetpidamata veel areneks ja edasigi läheks.

Seda tehnilise kõrguse ja ühiskondlikkude ülesannete ühendust ei saa meie aga mitte just alati näha. Me näeme väga palju pilte, millel kahtlemata häa tehnika on, kuid millel ei ole mingisugust sidet ühiskondlise eluga. Omas suures enamuses on nad — ilusasti maalitud, tükk ärawärwitud lõuendit, igasuguse juhuliku ainega. Teadagi, — see ei ole tühi koht. See on ilus pilt, kuid meile on sellest wähe.

Teisest küljest näeme kahtlemata tihti kunstniku püüet ühiskondlikku sõna ütelda. Missugused puudused puutuwad meile sünjuures enamail juhtumistel silma? Pilt peab hästi väljatöötatud, puht-tehniliselt hästi walmistatud, hästi kordalainult konstrueeritud olema; kindlust, näitlikku mõjuwust ja jõudu, mida meie ühiskondlikus pildis olema peab, otsime aga enamail juhtumistel asjata.

Wormaalne konstruksioon puudub, meie kunstnik — realist — nagu püüaks mõnda demonstratsiooni, wõitlust jne. silmapilkselt päwapildistada. Nagu elus, nii on wormid ka lõuendil laiali pillatud. Wõitluse wõi töö kujutamises pole mingisugust ühendawat konstruktiiwset mõtet näha. Üldine mulje on, kordan, veel säärane, et kui häa päwapiltlik üleswõte wõtta ja enam-wähem rahuloldawalt ülewärwida, siis saame just selle, mida meile tihti piltide asemel antakse.

Tarwis on, et kunstnik looks oma pildi, et see oleks tema werest ja närwidest wälja kaswanud, et see oleks tema poeem, aga mitte kujutus, nagu päwapiltlik üleswõte. Ma arwan, et niisuguse pildi loomise poole peame püüdma ja et me sinna kahtlemata ka jõuame.

Pildi teaduslik ehitamine (konstrueerimine, kokkuseadmine — juhusliste wormide andmise asemel) on aga ainult sel juhtumisel võimalik, kui tõeline elu, mida kunstnik pildistab, teda kaasa tõmbab, teda tõeliselt kaasa kisub. Seesugust kaasakiskuwust ma veel ei näe. Ma ei tunne seda veel, kuid teatud sammud on juba astunud, ja ma terwitan kõiki, kes rewolutsiooni jaoks loomise teele on astunud.

Kubistide ja t. wormaalsus annab ka midagi. See wool jäi aga poolele teele seisma. Ta sai tõelise elu üle võidu, kuid lõhestas ja muutas teda ja andis talle ilma mingi otstarbeta inetud kujud. Suurem osa meie publikumist aga, kes R. W. K. Ü. saalides käib, ei saa sellest tõelise elu lõhestamisest aru. Ta nõuab selle tõelikkuse koondamist, nõuab, et pilt oleks kujutusriikas, kuid ühes kõige sellega peab ikkagi tõelikkus kunstimaitseliseit organiseeritud olema.

Seda organiseerivust aga ei ole. Väljamaa kunstis, Itaalias, Prantsemaal tungivad kunstnikud uute organiseerimise põhimõtete poole, otsivad teesid korra juure, osalt võib olla fascismi, osalt aga sotsialismi mõjul. Teadmata on veel, kuhu poole Lääne-Euroopas uued woolud kalduvad. Näha on ainult, et sääl janunetakse korra järele ka pildis. Igal tingimusel ei taha sääl kunstnikud enam rahul olla tunnete juhuslikkusega ja tegewuse juhuslikkusega.

Kunsti tehnika peab liituma rewolutsioonilise tõelikkusega.

Meie aga elame kommunistliku riigi tingimustes. Võiks nagu arwata, et meie kunstniku juures eriliselt peaks nõuet tunduma oma worme organiseerida ja rewolutsioonilise tõelikkusega liituda, mis kõrgema korra poole tungib. Seda ei ole aga siia maani märgata olnud. Ainult wäheste juures tundub juba enam wõi wähem seda püüdu.

Kui meie kõike seda, mis meil lähemas minewikus olnud, kombineerides, „peredwishnikute“^{*)} — ühiskondliku realismi, wärwide eredust, armastust aine, reaalsuse wastu, mida wäljamaalased meie iseäralduseks tunnistawad — kui kõike seda ühendades pildi saaksime, mis enesest midagi terwiklikku, kristalliseeritud kujutab, kus põhi-idee, põhi-tunne, põhi-mõte, kõik walitseb — sellega wõiksime kõiki põlema süüdata, kõiki tõearwamisele wiia.

Teadagi, selleks on suurt anderikkust tarwis. Kuid ma arwan, et meil anderikkusest puudust ei ole. Kui aga niisugune pilt ilmuks, kas wõi üks ainus niisugune pilt — see muudaks korraka kõik, see puhastaks kogu õhu, näitaks teed, mida mööda kõik teisedki minema peawad. Meil oleks siis õigus ütelda: waadake, millega me wastasime — rewolutsiooni pääle! Kuid siia maani ma ei näe, ei tea veel niisugust pilti. Tõsi küll, meil on huwitawaid lõuendisi, kuid seda pilti, mille juure me kõik peak-sime püüdma, — veel ei ole.

Bogorodski — „Järelwaatuseta lapsed“.

Ma ei peata üksikute lõuendite ja kunstnikkude juures, mida ma näitusel nägin. Ma waatasin näitust wäga pääliskaudselt. Lust oli waadata mõningaid töid, mille juures oleks nagu tahtnud tähelpanuga peatuda. Nimetan praegu ainult ühte nime, mida ma siia maani ei ole kuulnud, — kunstnikku, keda ma ei tunne, kuid kelle tööd mind rõõmustasid. Ta töötab paljugi, — nimelt kui arwesse wõtta tema noorust. Ma kõnelen piltidest, mis kujutawad järelwaatuseta lapsi ja on noore kunstniku Bogorodski omad. Need on suurepäralised tööd. Mulle näib, et nad on

*) Teatud kunstnikkude rühm, kes oma rändawate näituste kaudu selle nimetuse sai.
Tõik.

kõwasti wälja töötatud. Aga meister on alles wäga noor, õieti ei olegi ta weel meister, waid alles sell. Kõige parem on aga see, et me siin tõepoolest tõelikkust, tõelist kunstilise sotsiaal-psükoloogilise analüüsi katset näeme. See on lollus, kui üteldakse, et kunstnik ei tohi hingeeluteadlane olla. Hingeeluteadlane kunstnik ei tagane hoopiski mitte materjalismist. Maalija ei wõi ju ometi inimese niinim. „hinges“ tuhnida. Mida ta tõepoolest pakub? Ta pakub wälimust, wäliskülge. Ta pakub puhast ainet, seda, mis kuulub sellele „elukombele“, mida meie uus teaduslik psüko- loogia just uurib. Meie peame inimest tundma. See on meie põhima- terjaal. Me peame püüdma inimest tema wäliste awalduste kaudu kõige peenemalt tundma õppima. Inimese tundeid, meeleolu on wäga raske otseteel wälja arwata, kuid sellel, kuidas see peegeldub näoilmes, seisandis, inimese kogu wälise kuju konstruksioonis, sellel on wäga suur näitlik tähtsus. Ja puht nägelisel teel osata teile mingisugust sotsiaalset tüüpi esitada, nii, et teie ees nagu ukсед pärani läheksid ja teie kohe aru saaksite, näeksite, kuidas põimused ühiskondlised teed, kuidas ühine- sid jooned, kuidas tekkisid tingimused, et teile just seda tüüpi anda — see just ongi kõrgem kunst. Selleks on tarwis osata wäljawalida kujuta- tawat objekti. Kui me Bogorodski järelwaatuseta laste tüüpide seeria pääle waatame, siis nagu näeksime otse nende sisemust, kes praegu hundikutsikatena kaswawad. Tulewikus ehk lähewad nad, kasutades kõiki neid koledaid, ebameelitawaid saatuse pigistusi üks ühel, teine teisel wiisil oma teedel üksteisest lahku. Ühed taowad omale wälja haruldase targa mõistuse, osawuse, külmawerelsuse, iseseiswuse ja tahte, teised langewad alla kui ühiskonna wastane ollus, kolmandad — niidab saatuse tiisikuse, idiotismi jne. ohwritena maha. Ja noor Bogorodski oskab meile kõike seda näidata. Tema suurepäralisi etüüde on tarwis wälja anda, kui illustratsioone hääle teaduslikule tööle selle kohta, mida enesest seesu- gune sotsiaalne nähtus, nagu laste järelwaatamatus, kujutab.

See ei tähenda sugugi, et Bogorodski pildid sellel näitusel — kõigist paremad olid. Siin on suurepäralisi meistrid, kuna temal weel tarwis õppida on. Kuid ma ei wõinud mitte tähelpanemata jätta tema pilte, mis wäga kindlalt maalitud ja millel juba praegu sotsiaalne tähtsus on.

Ka kunsti alal ütleb S. N. W. L. uue sõna.

Mitmetpidi näitab meie noorsugu — komnoored, pioneerid — meile teed. Kui ka kujutawa kunsti alal noorsugu niisamuti enne wanemaid teed üles leiab, siis ei waata wiimased selle pääle mitte kadedusega, waid kõige suurema rõõmuga. Wana wõi noor, realist wõi sümbolist — üks ta kõik, kes õige tee leiab. Kuid me peame selle poole püüdma, et meie kultuurilised otsimised meid lõppude-lõpuks suure ühiskondlise pildi juure wiiksid, mis meil uue ajajärgu alguseks kunstis oleks. Niisugune ande- rikas rahwastepere, nagu see meil S. N. W. Liidus on, oskab oma aja üli- raskete nõudmiste pääle wastata.

Ja R. W. K. Ü. seitsmes näitus on uus samm sellel teel. Ta näitab weel mõndagi sellest, mis meil puudub. Kuid ühes sellega näitab ta ülesannete õiget ülesseadmist, näitab jõupingutusi, et neid otsustada.

Raske on otsustawat edu liiga ruttu oodata.

Lähedal on siiski need aastad, kus meie, kes uut sõna ootame, tõeliselt õigusega ütelda wõime, et selle kajastus kunstis, kirjanduses, elu- olus, meie juures wälja kaswas. Ma wõin julgelt ütelda, et Euroopa paremad elemendid just nimelt meilt seda ootawad.

W. I. Lenini kirjad A. M. Gorkile.

1908—1913 a.

(Jena — Pariis — Kraakow — Bern — Ponia).

22 — XI, 10.

13 KIRI.

Kallis A. M.!

Kirjutasin Teile mõni päew tagasi, saatsin „Rabotshaja Gaseta“¹⁾ ja küsisin, mis sai kuukirjast, mille üle suwel²⁾ juttu westsime ja millest lubasite mulle kirjutada.

Täna lugesin „Retsh'is“ kuulutust „Sowremenniku“ üle, mida Amfiteatrowi „ligemal ja erandilisel (nii ongi trükitud! kirjaoskamatult, kuid seda paljunõudwamalt ja paljutähendawalt) osawõtmisel“ ja Teie alalisel kaastöötamisel välja antakse.

Mis see on? Kuidas seda mõista? „Suur iga kuu ilmuw“ kuukiri, mil „poliitika, teaduse, ajaloo, ühiskondliku elu“ osakonnad on, — see ei ole ju sugugi, sugugi mitte see, mis kogutööd, kus pütatakse ilukirjanduse ala kõige paremad jõud koondada. Sest peab ju säärane kuukiri kas täiesti kindla, tõsise ja väljakujunenud sihiga olema wõi ta saab paratamata ennast ja ka oma osawõtjaid häbistama. „Westnik Jewropõ'i“ on siht halb, wedel, annetu, kuid see on siiski siht, mis teenib kindlat elementi, kodanluse teatud kihtisid, ühendades ka professorite, ametnikkude ja nii nimetatud wiisakate (õigemini, kes soowiwad olla wiisakad) wabameelsete haritlaste kindlad ringkonnad. Siht on ka „Russkaja Möslil“ — sopane küll, kuid ikkagi siht, mis teenib väga hästi wasturewolutsioonilist wabameelset kodanlust. Siht on ka „Russkoje Bogatstwo'1“ — narodnikute, narodnikute-kadettide waimus, kuid siht, mis kümned aastad oma joont peab, mis teatud rahwakihtisid teenib. Siht on ka „Sowremennõi Mir'il“ — tihti vähemlik-kadetlik (nüüd kaldub parteilise vähemluse poole), kuid siiski on see siht. Kuukiri ilma sihita, see on mõttetu, loll, skandaalne ja kahjulik ettewõte. Aga missugune siht wõib olla Amfiteatrowi³⁾ „erandilisel osawõtul“. Ei suuda ju ometi G. Lopaa-tin⁴⁾ sihti anda; kui aga õige on kuulujutt (mis, nagu räägitakse, ajalehtedesegi ulatanud) Katsharowski⁵⁾ osawõtust, siis on see küll „siht“, kuid üks tõmbiarulistest — sotsialistide-rewolutsionääride siht.

¹⁾ „Tööliste ajaleht“ („Рабочая Газета“) — rahwalik ajaleht, mida enamlased 1910 kuni 1912 a. a. Pariisis Lenini, Sinowjewi ja Kamenewi toimetusel, pärast lõhet vähemlastega ja Trotskiga välja andsid. Esimene number ilmus 31. oktoobril (13. nowembril) 1910 aastal ja nr. 9 (wüümne) 30. juulil (12. augustil) 1912 aastal.

²⁾ 1910 aasta suwel oli Lenin mõne päewa Gorki juures Kapri saarel.

³⁾ A. Amfiteatrow — kirjanik ja ajakirjanik. Algas oma kirjanduslikku tööd pilkeaja-kirjades. Tegi kaua aega kaastööd Suworinile tagurlises „Nowoje Wremjas“. Pärast muutus pahempoolsemaks, aga jäi endiselt põhimõtetuks ja poliitiliselt kirjaoskamatuks. Pääle 1905 aasta rewolutsiooni sõitis wäljamaale ja katsus sääl 1906 aastal kuukirja „Krasnoje Snamja“ välja anda, mis aga oma täielise poliitilise armetuse pärast mingisugust poolehoidu ei leidnud, ja oli sellepärast sunnitud pärast wiiendat raamatut wäljaandmist lõpetama.

⁴⁾ Herman Lopaatin oli wana schlüsselburglane, kuid ei awaldanud ennast pärast wabanemist ei poliitikas ega kirjanduses.

⁵⁾ K. Katsharowski oli sots.-rew., kes maaküsimuse kohta wanade narodnikute seisukohalt terve rea raamatuid kirjutas.

Maksim Gorki.

Kui meie Teiega suwel juttu ajasime ja ma Teile jutustasin, et Teile „Ispowedji“¹⁾ pärast pahandawa kirja kirjutasin, aga selle siis mahistidega alganud lõhe pärast saatmata jätsin, siis ütlesite Teile: „Kahju, et ei saanud“. Pääle selle heitsite mulle ka ette, et ma Kaprile kooli ei sõitnud ja ütlesite, et asjade teistsugusel arenemisel oleks otsowistide-mahistide lõhe Teilt palju vähem närwide ja jõudude kulutust nõudnud. Neid juttusid mees pidades otsustasin nüüd Teile ilma edasilükkamata, ilma mingisuguste järelepärimisteta, saadud teadete wärske mulje mõjul kirjutada.

Ma mõtlen, et poliitiline ja majandusline paks kuukiri Amfiteatrowi erandilisel osawõtul weel mitu korda pahem asi on, kui otsowistide-mahistide eraldatud fraktsioon. Halb oli ja on selles fraktsioonis see, et ideeline wool marksismist ja sotsiaal-demokraatiast kaugemale läks ja weelgi läheb, ilma et siiski marksismist täielikult lahti ütleks, waid ainult segab.

Amfiteatrowi kuukiri („Krasnoje Snamja“ tegi hästi, et ta õigel ajal suri!) on poliitiline wäljaastumine, poliitiline ettewõte, kus isegi sellest aru ei saada, et üleüldisest „pahempoolsusest“ poliitikaks wähe on, et pärast 1905 aastat wõimata ja mõtteta on poliitikast tõsiselt rääkida ilma oma seisukoha wäljaselgitamiseta marksismi ja sotsiaal-demokraatia suhtes.

Halwasti tuleb wälja. Meeleolu on mul kurb.

Teie Lenin.

Salut et fraternité (terwitus ja wendlus) Maria Feodorownale.

3 — I. 11 a.

14 KIRI.

Kallis A. M.!

Ammu mõtlesin Teile kirja pääle wastata, aga siinse kisklemise²⁾ terawnemine (sõõgu 100.000 kuradit selle kisklemise) ajas mõtted mujale. Aga tahaks natuke juttu westa.

Kõige esiteks, et mitte pärast unustada: Tria arreteeriti ühes Jordania ja Ramischwiiliga³⁾. Räägitakse kui tõtt. Kahju on sellest hääst mehest. Rewolutsionäär.

„Sowremenniku“ kohta. Loen täna esimese raamatu sisu „Retshis“ ja sõiman ning sõiman. Wodowosow Muromtsewist... Kolossow Mihailowskist, Lopaatin — „Mitte meie omad“ jne. Kuidas siin ilma sõimamata läbi saad? Ja Teile weel nagu õrritaksite: „realism, demokraatia, aktiivsus“.

Teie mõtlete, et need on hääd sõnad? Need on inetud sõnad, mida kõik kodanlikud pettusekunstnikud, meie kadettidest ja es-eridest algades kuni siinse Briandi wõi Millerandini ja Lloyd Georgeni Inglismaal jne. kasutawad. Inetud, täispuhutud on sõnad, ja es-erlik-kadettlik on sisu, mida pakutakse. See pole hää.

¹⁾ „Ispowedji“ on M. Gorki jutt, mis ilmus 1908 a., kui kõige ägedamad waidlused olid Lenini ja Bogdanowi grupi wahel. Nimetatud kirja ei ole alal, kuid mõned märkused selle töö kohta oli L. Kamenewi töös „Mitte ühisel teel“, mida kirjatüki ilmumisel redakteeris Lenin.

²⁾ ... Trotski ühendab goloslasi (ajalehe „Hääle“ pooldajad) ja wperjodowlasi (ajalehe „Edasi“ pooldajad) meie wastu. Sõda!

³⁾ Tria — Wlas Mgeladse, grusiinlane, tööline, wäheplane, Taga-Kaukaasia oblasti-komitee liige; wõttis osa augustikuu konwerentsist. Pärast 1905 a. rewolutsiooni wõttis osa Persia rewolutsioonist. 1910 aastal ilmus tema wäike wihuke M. Pawlowitshi eessõnaga „Kaukaasia s.-d. Persia rewolutsioonis“. Teised kaks — Jordania ja Ramischwiili — on Gruusia wäheplane juhid.

Tolstoi kohta olen täiesti Teiega ühel arwamisel, et silmakirjateenrid ja sulid temast pühamehe teewad. Plehanowgi wihastas selle walelikkuse ja orjalikkuse pärast Tolstoi ees, ja selles on meil ühine seisukoht. Ta sõimab selle eest „Nascha Sarja'd“ keskhäälekandjas (järgmises numbris¹⁾), mina — „Möslis“ (täna tuli esimene nummer. Soowige õnne — see on meie kuukirjake Moskwas — marksistlik. Oi kuidas see meid täna rõõmutas!²⁾. Ka „Swesdas“ nr. 1 (ilmus Peterburis 16. XII) on Plehanowi hää joonealune alatu märkusega, mille eest juba toimetust³⁾ sõimamine... Wististi on Jordanski selle ühes Bontsh-Brujewitshiga kokku klopsinud! No kuidas peaks „Sowremennik“ suutma wõidelda „Tolstoi Legenda ja tema usu“ vastu! Wodowosow ja Lopaatin!? Ärge tehke nalja.

Et üliõpilasi peksma hakati, see laseb, minu arwates, hääd loota, aga Tolstoi „passiwismi“, anarkismi, narodniklust ja usku ei tohi tähelepantmata silmist lasta.

Minu arwates ei ole Teie seisukoht sotsiaal-demokraatia rahwuswahelise poliitika õnnekütimängu asjus õige. Eks kinnita ju rewisjonistid ammu, et asumaade poliitika eduline olewat, kapitalismi kaswatawat, ja seepärast asjata olewat teda „ahnuses ja waljuses paljastada“, sest „ilma nende omadusteta“ olewat kapitaal nagu „ilma käteta“.

Õnnekütimäng ja ohkimine oleks see, kui sots.-dem. töölistele jutlustaksid, et mingisugune pääsetee olemas on, mis mitte kapitalismi arenemise kaudu ei lähe, waid sellest arenemisest mööda wiib. Aga meie seda ei ütle. Meie ütleme: kapitaal õgib teid, õgib perslasi, õgib kõiki ja saab niikaua õgima kuni teie teda ei kukuta. See on tõde. Ja meie ei unusta juure lisamast, et ainult kapitalismi kaswamine meile wõidupandiks on kapitalismi üle.

Mitte ühtki reaktsioonilist a b i n õ u, nagu trustide ärakeelamine, kaubanduse piiramine ja m., marksistid ei kaitse. Aga las olla iga ühele oma: las Homjakowid ja komp. ehitawad raudteid Persiast läbi, las saadawad Ljähowisi, aga marksistide asi on neid tööliste ees paljastada⁴⁾. Et õgib kuni ära õgib, kägistab, kuni ära kägistab, — pange vastu!

Wastupanek asumaa-poliitikale ja rahwuswahelisele rööwimisele proletariaadi organiseerimise teel ja proletaarse wõitluse jaoks wabaduse kaitsmise teel ei pea kinni kapitalismi arenemist, waid kiirustab teda, sunnib kultuurilisemaid, tehniliselt kõrgemaid kapitalismi wõtteid tarwitama. Kapitalismi ja kapitalismi wahel on wahe. On olemas mustasajaline oktoobristide kapitalism ja rahwalik (realistlik, demokraatlik. täis „aktiivsust“) kapitalism. Mida rohkem meie tööliste ees kapitalismi ta „ahnuse“ ja „waljuse“ pärast paljastame, seda raskem on esimest sorti kapitalismil vastu pidada, seda sunduslikum on tal teist sorti kapitalismi kuju wõtta. See on meile kasuks, see on wesi proletariaadi weskile.

¹⁾ Plehanowi kirjatükk „Karl Marx ja Leo Tolstoi“ ilmus partei keskhäälekandjas „Sotsiaal-demokraat“ nr. 19—20 (13. (26.) jaanuaril 1911 a.)

²⁾ „Mösl“ on esimene enamlaste legaalne kuukiri, mida neil õnnestas pärast 1905—06 a.a. rüüstamist asutada. Esimene nummer ilmus detsembris 1910 a. Moskwas. Ilmus üleüldse wiis nummert, millest wiimne konfiskeeriti. Kuukirja toimetust oli täieliselt wäljamaal asuwa enamlaste keskkoha (Lenin, Sinowjew ja Kamenew) käes.

³⁾ „Swesda“ oli esimene legaalne enamlaste ajaleht pärast 1907 aastat Venes. Teda otsustati hakata wälja andma eri nõupidamisel Kopenhaagenis 1910 a. rahwuswahelise sotsialistliku konwerentsi ajal. Ajalehe esimene nummer ilmus 16. detsembril 1910 a. Temast wõtsid osa pääle enamlaste ka Plehanow oma ligemate kaaslastega. Mitmekordsete karistuste järele suluti ta lõpulikult sept. 1912 a. Tema asemel asutati päewaleht „Prawda“.

⁴⁾ Tol ajal oli päewaküsimuseks raudtee ehitamine Persiasse Wene kapitaaliga. „Mösl“ esimeses numbris oli selle kohta Kamenewi kirjatükk „Suur tee Indiasse“.

Mõtlete, et sattusin wastoludesse? Kirja algul lugesin sõnad „realism, demokraatia, aktiivsus“, inetuteks, aga nüüd nimetan häädeks? Siin ei ole wastolu: proletaarlasele on halb, aga kodanlasele häa.

Sakslastel on eeskujulik paendlaste ajakiri — „Sotsialistlik kuukiri“ („Sozialistische Monatshefte“). Sää! tungiwad Schippeli ja Bernsteini taolised isandad ammu juba rewolutsioonilise sots. dem. rahwuswahelise poliitika kallale, kisades, nagu kalduks see poliitika „ärdameelsete inimeste hädaldamise“ teele. See on, wennike, oportunistlikkude sulide wigur. Laske omale Neapolist see kuukiri tuua ja need kirjatükid ümber panna, kui rahwuswahelise poliitika wastu huwitust tunnete. Arwatawasti on ka Teil Itaalias niisuguseid paendlasi, — ainult marksistid ei ole Itaalias, selle poolest on ta läila.

Rahwuswaheline proletariaat surub kapitalismi pääle kahte wiisi: sellega, et ta oktobristide-kapitalismi demokraatlikuks muudab, ja sellega, et oktobristlikku kapitaali enese juurest ära ajades, teda metsrahwaste juure wiib. See aga laiendab kapitaali alust ja ligendab tema surma. Lääne-Euroopas ei olegi peaaegu enam oktobristlikku kapitaali; ligikaudu kogu kapitaal on demokraatlik. Oktobristlik kapitaal läks Inglis- ja Prantsusmaalt Wenesse ja Aasiasse. Wene rewolutsioon ja rewolutsioon Aasias on wõitlus oktobristliku kapitali wäljasuremiseks ja demokraatliku kapitali asemele seadmiseks. Aga demokraatlik kapitaal on wiimne aste. Kaugemale ei ole tal enam kuhugile minna. Kaugemal on — lõpp.

Kuidas on Teie arwamine „Mõsli“ ja „Swesda“ kohta? Esimene on minu arwates tume. Teine aga on terwelt meie ja rõõmustab mind ääretult. Ainult et nad ta warsti kinni lööwad.

Kas teie ei saaks kaasa aidata, et mu raamat agraarküsimuse kohta „Snanijes“ ära trükitaks¹⁾. Rääkige Pjätznitskiga selle üle. Ei leia kusagil kirjastajat, tee mis tahad. Kas wõi karju karauul.

Loen Teie juuremärkust: „käed wärisewad ja külmetawad“ ja süda läheb täis. Waat kus on närused majad Kapri saarel! See on midagi pöörast! Isegi meil siin on auruküte, täiesti soe, aga Teil — „käed külmetawad“. Waja mässu tõsta.

Surun kõwasti kätt.

Teie Lenin.

Sain Bolognast kutse kooli sõjta (20 töolist). Wastasin eitawalt. Ei taha „Wperjodi“ meestega tegemist teha. Tassime jälle töölistes siia²⁾.

Aprill, 1911 a.

15 KIRI.

Kallis A. M.!

Kuidas on terwisega? M. F. kirjutas, et Teil tagasi tulles kõha olnud jne. Loodan, et olete paranenud.

Meil on „Mõsli“ häda. „Retshist“ ja teistest ajalehtedest olete wist lugenud, milles asi seisab. Waja on ajakiri Piiteri wiia ja sää! uuesti otsast pääle hakata. Aga meil ei ole ustawaid legaalseid inimesi.

¹⁾ Täh. raamat agraarküsimuse kohta oli „Sotsiaal-demokraatia agraarprogramm Wene esimeses rewolutsioonis 1905—1907 a.“ Lenin kirjutas ta juba 1907 aastal, seisis aga käsi-kirjas kuni oktoobrini 1917 a. Lenin ei leidnud kusagilt oma töö kirjastajat. „Snanije“ kirjastusest wõttis osa ka M. Gorki, aga kirjastuse asjaajajaks oli keegi Pjätznitski (mitte praegune Kominterni tegelane).

²⁾ See oli „Wperjodi“ grupil teine katse omale Bolognas kooli organiseerimisega pinda luua, aga ka sellest katsest ei tulnud midagi waija, nagu esimesestki. Suurem osa töölistest, kes Wenemaalt olid sinna sõitnud, sõitsid meie grupi kutsel Pariisi, kus nende jaoks rida ettelugemisi ja ringisid organiseeriti.

Kas ei wõiks Teie meid awitada, kui „Möslile“ kaasa tunnete? Ehk saaks, wõib olla, Pjätznitski awitada? Asi on nii, et meil praegu weel säärase wäikse kuukirja wäljaandmiseks raha on (muidugi, kui meie ise kõik maksuta kaasa töötame ja kõrwalistele ainult 20 rbl. poognast maksame. Nagu näete, ohter see maks ei ole). Tähendab, nüüd on tarwis ainult tehnilist abi: leida wäljaandja, kes ühtki oma kopeikat kulutamata kuukirja wälja annaks (kusjuures niiwõrd kõige waljumat legaalsust tunnistame, et wäljaandjale ja toimetuse sekretäärile juristile õiguse anname kõik, mis wähegi kardetaw, kinni pidada: neli nummert andsime wälja, ilma et kohus wäheematki takistust oleks teinud, 5 arreteeriti Kautski pärast! Selge asi, et see kius on. Mitte midagi mitte-legaalset Kautskil ei ole).

Miks ei wõiks Pjätznitski wõi mõni teine meid säärases hädaohuta asjas awitada?

Kui wõimata on kirjastajat leida, siis leidub ehk sekretäär — **legaalne** inimene, kellele meie iga kuu 50 rubla maksaksime trükikojaga ja talitusega jandamise eest. Meil ei ole legaalseid inimesi päale tööliste (need ei kõlba), ja selles on meie häda.

Teine asi. Meil on Kautski uute, Maslowi wastu kirjutatud artiklite juba wäljamakstud tõlge¹). Legaalne asi. See on tarwiline töö, sest Maslow wõltsis määratu palju ja waletas Wene lugejatele. Saab 3—5 trükipoogant. Kas ei saaks oma hinna eest wälja anda — ilma honoraarita (sest meie tõlke eest on juba makstud)? Kas Pjätznitski (wõi keegi teine) kõlbaks säärase asjade jaoks wõi ei?

Kolmas asi. J. M. Nachamkes, kes selle eest Piiterist siia wälja saadetud, et ta sots.-dem. fraktsiooniga läbi käis (warjunimega Newsorow, Steklow, kirjutab häa raamatu Tshernöschewski kohta), otsib wäga tööd ja palub küsida, kas ei saaks „Peary: Teekond põhjanabale“ kirjutada. Arwab, et läheks laiali.

Mis uudist on Teil „plaanidega“? Kirjutage. Aga meie kooli töölistele wastake. Hääd mehed. Üks waeneke on luuletaja, kirjutab kogu aeg luuletusi, aga tal ei ole ühtki juhatajat, abilist, nõuandjat ja õpetajat.

Surun kätt.

Robert E. Peary:

Teie Lenin.

„La découverte du pole nord“. Paris — suurepäralised ilustused. Klischeed wõib siin odawasti osta. Ligi 15 trükipoognat, 40.000 trükitahte poognas. (Käisin praegu Steklowi juures, kes need üksikasjad teatas).

27. V. 11.

16 KIRI.

Kallis A. M.!

Neil päwil sain kirja Poletajewilt²). Ta kirjutab muu seas: „Sain Gorkilt kirja. Ta teeb N. I.³) ettepaneku wäljamaale sõita ühendamise

¹) Siin on jutt Maslowi kirjatükidest „Neue Zeit“ 1911 a. Wähemlane Maslow mahutas nr. 17 kirjatüki „Droht der Menschheit eine Übervölkerung“? Kirjatükk oli sihitud Kautski raamatu — „Vermehrung und Entwicklung in Natur und Gesellschaft“ — wastu, mis ilmus 1910 aastal. Kautski wastas Maslowi kirjatükile terawa arwustusega päälkirja all „Malthusianismus und Socialismus“ eelpool tähendatud „Neue Zeiti“ weergudel 1911 a. Hiljem waidles Maslow selle arwustuse wastu kirjatükiga „Die Wirtschaftssysteme und die teuerung“, kus Kautskit selles süüdistas, et ta õieti tema kirjatükki ei ole arwustanud. Kautski wastas uue kirjatükiga „Bodenfragen“.

²) N. G. Poletajew — enamlane, 3-da riigiduumi liige, üks ajalehe „Swesda“ ja „Prawda“ organiseerijatest.

³) N. I. — N. I. Jordanski oli „Sowremennõi Mir“ toimetaja ja wõttis osa „Swesda“ organiseerimisest. Praegu kommunist.

plaani väljatöötamiseks mingisuguse häälekandja ümber, ja lisab juure, et selle üle Teiega ja vähemlase M—ga (wist küll Martowiga) on rääkinud“.

Poletajew lisab juure, et N. I. (Jordanski) on waewalt kohane selle plaani teostamiseks ja et kui sõita, siis waja weel kellegil sõita. Sest kahtlane on, kas Pokrowski¹⁾ sõidaks.

Kui ma selle Poletajewi kirjast läbi lugesin, siis ehmatasin — jumala eest ehmatasin.

Meie ühinemine Martowi taoliste vähemlastega on absoluutselt lootusetu, nagu ma siin Teile ka kõnelesin. Ja kui meie hakkame säärase lootusetu plaani teostamiseks „kongressi“ korraldama, sellest tuleb ainult skandaal (ma isiklikult ei lähe isegi mitte Martowiga nõupidamisele).

Poletajewi kirja järele otsustades kawatsetakse duuma fraktsiooni osawõtmist sellest ettevõttest; kas on seda waja? Kui on jutt kuukirjast, — siis ei ole siin duuma fraktsiooni sugugi waja. On aga jutt ajalehest, siis on waja silmas pidada, et meil „Swesda“ pärast küllalt sekeldusi on olnud ja weel on: neil ei ole sihtjoont, nad kardawad meiega ühes tulla, kardawad likwidaatoritega minna, kõhklewad, kardawad.

Päälegi kui kawatsetakse ühendada plehanowlasi + meie + duuma fraktsiooni, siis ähwardab see ülekaalu Plehanowile anda, sest duuma fraktsioonis on vähemlased enamuses. Kas on aga soowitaw ja mõistlik ülekaal Plehanowile anda?

Ma kardan wäga, et Jordanski säärastruktsioonideks ei kõlba (sest tal on „oma“ kuukiri ja ta saab kas takistama wõi „oma“ kuukirja poole kiskuma, teda o m a k s — poolwabameelseks jättes).

Et pettumusi ja lootusetut kisklemist ära hoida, peab minu arwates, ühendamise asjus wäga ettewaatlik olema. Tõesti, praegu ei ole aeg ühendada, waid waja lahku lüüa! Kui ajalehe wõi kuukirja jaoks wäljaandja leidub, siis on waja Teil isiklikult temaga leping teha (wõi temalt raha wõtta, kui wõimalik, ilma lepinguta), aga „kongressi“ korraldamisel tuleb pudru, tõepoolest, tuleb pudru.

Kirjutate Teile, sest kõige vähem tahaks lasta Teid oma aega, närvisid ja m. selle pudru jaoks kulutada. Ma ise tean 1908—1911 aastate kibedate kogemuste põhjal, et „ühendada“ on nüüd wõimata. „Mõslis“, näituseks, ajas meil Plehanow enam kui üks kord jonn — ei olnud rahul minu kirjatükiga streikide ja Potressowi kohta, öeldes, et ma „teda“ olewat söimanud! Meie ajasime kuidagi asjad joonde ja sedakorda wõib ja peab Plehanowiga töötama, kuid wormaalsed ühendused ja kongressid on enneaegsed ja wõiwad kõik nurja ajada.

Ärge rutake kongressiga!

Meie pool räägitakse kindlasti, et Stolõpin ringkirja annud kõigi sots.-dem. häälekandjate kinnipaneku kohta. See on tõenäoline. IV riigiduuma eel tõmbawad arwatawasti weel kümme korda pingumale.

Legaalised wõimalused wähenewad nähtawasti ligemas tulewikus. Waja rohkem asuda põrandaalusele tööle.

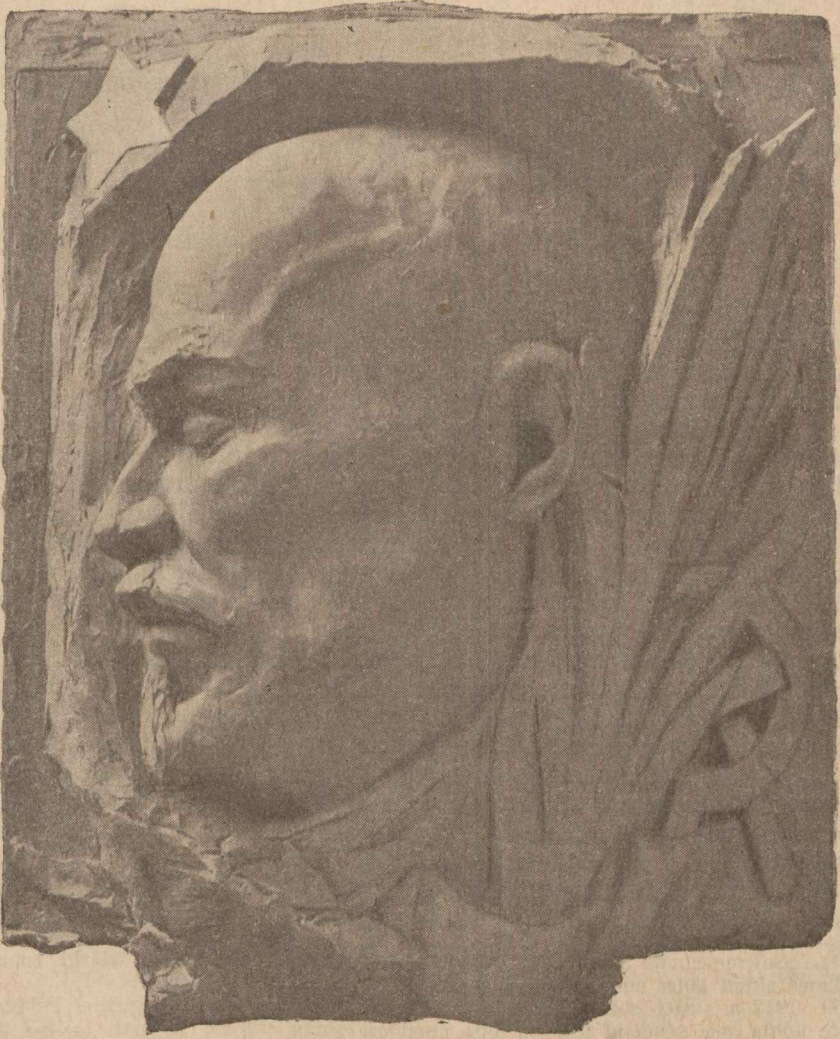
M. F. kirjutab, et Teie olete „Snanijest“ täiesti lahku löönud. Tähendab, — täieline lõhe Pjätitskiga, ja minu eelmine kiri jäi hiljaks²⁾.

Surun kätt

Teie Lenin.

¹⁾ I. N. Pokrowski, sotsiaal-demokraat, 3-da riigiduuma liige, wõttis osa ka ajalehe „Swesda“ organiseerimisest.

²⁾ Waadake märkust kirja nr. 14 kohta.

Haut-relief (Oreljef) Leninist surmawoodil.
Akadeemik Hinzburgi ja kunstnik Harlamowi töö.

P. S. „Sowremennaja Shisn“ Bakus on ka arreteeritud ja kägistatud¹⁾.

(Enne 1912 a. suwet)

17 KIRI.

Kallis A. M.

Laupäeval olen waba ja saan kodus olema. Kas kell pool kolm on Teile kohane aeg? Kui ei, siis wõin ka õhtul.

Surun kätt

Teie Lenin.

4 Rue Marie Rose, 2-ne kord (Wene keeli kolmas) pahemat kätt uks.

Krakowis, 1. aug. 1912 a.

Krakau. Oesterreich.

18 KIRI.

Zwierzyniec 218.

Wl. Ulijanow.

Kallis A. M.!

Sain Teie kirja ja siberlaste kirja kätte. Nüüd ei ole minu adress mitte Pariisi, waid Krakowisse,— waata ülal²⁾.

Ei saanud õieti aru, missugusest parteist mõtlesite Teie mind ära kihutada, ega ometi es-eride parteist?

Ei, ilma naljata, Teie olete halwa — kolgakodanlase, kodanlise wiisi omandanud kõige pääle käega lüüa: „kõik teie olete ühed kisklejad“. Waadake sots.-rew. uut kirjandust: „Algatus“, „Wäljamaa oblasti organisatsiooni teataja“, wõrrelge neid „Rewolutsioonilise Mõttega“, „Rewolutsioonilise Wenemaaga“, siis weel Ropschiniga jne.³⁾ Tuletage meele „Tähiseid“ („Вехи“⁴⁾) ja waidlust (eba-waidlust), mida nendega Miljukow, Gredeskül (kes nüüd leidis, et teist rewolutsiooni Wenemaal wajagi ei ole) jt. peawad jne. jne. . .

Pange see kõik terwena, kõik need ideelised woolud, mis es-eride, tööerakondlaste, „nimetute“, kadettide ridades 1908—1912 a.a. nähtawale tulnud, kogusummas, kõrwuti sellega, mis sots.-dem. ridades oli ja on (keegi — wististi ajaloolane — teeb kunagi selle töö tingimata ära). Siis näete, et kõik, ilma erandita kõik wäljaspool sotsiaal-demokraatisid seiswad parteid, neid samu, justament neidsamu küsimusi otsustasid, mille pärast meil grupikesed parteist likwidaatorlikkuse ja otsowismi poole ära pudenesid.

Sots.-dem. „kisklemisest“ armastawad kirjutada kodanlased, wabameelsed, es-erid, kes „walusate küsimuste“ wastu sugugi tõsised ei ole,

¹⁾ „Sowremennaja Shisn“ oli Baku tööliste häälekandja ja temast wõtsid enamlased osa. Ilmus ainult kolm nummert 1911 aastal.

²⁾ 1912 a. suwel sõitis Lenin Pariisist ära Krakowisse, kus ta augustini 1914 a. elas. Põhjuste kohta, mis sundisid teda ja teisi enamlasi sinna sõitma, kirjutab ta ise järgmises kirjas.

³⁾ „Algatus“ („Почин“), „Wäljamaa oblasti organisatsiooni teataja“ („Известия зарп. обл. орг. партии с.-р.“), „Rewolutsiooniline Mõte“ („Революционная Мысль“) — sots.-rew. partei mitmekesiste wäljamaa gruppide wäljaanded, kes paremalt wõi pahemalt poolt opositsioonis olid sots.-rew. partei keskgrupi wastu, kelle ametlikuks häälekandjaks oli „Töö Lipp“ („Знамя Труда“), mida Lenin kogemata „Rewolutsiooniliseks Wenemaaks“ nimetas. Wiga tekkis sellest, et nende partei ametlikul häälekandjal oli see nimi kuni 1905 a. Kõik tähendatud häälekandjad ilmusid wäljamaal 1908—1913 a.a. Neilsamul aastatel awaldas tuntud sots.-rew. Sawinkow kaks oma romaani rewolutsionääride elust Ropschini warjunime all.

⁴⁾ „Teenäitajad“ („Вехи“) — kirjatööde kogu Wene haritlaskonna üle, — mis ilmus Moskwas 1909 aastal. Sellest tööst wõtsid osa Berdjajew, Bulgakow, Struwe, Isgojew, Gredeskül, Kowalewski, Tugan-Baranowski ja paljud teised.

teiste sabas jooksewad, diplomaatiat mängiwad, eklektismiga jaburdawad. Sots.-dem. eralduwad kõigist neist selle poolest, et sots.-dem. on kisklemise sisuks gruppide wõitlus, mil on sügawad ja selged ideelised juured, neil aga on kisklemine wäliselt siledaks klanitud, sisuliselt tühi, wäiklane, närune. Ialgi ja millegi eest ei wahetaks ma woolude terawat wõitlust sotsiaal-demokraatide ridades sots.-rew. ja komp. libedaks lakutud tühjuse ja armetuse wastu.

Surun kōwasti kätt

Teie Lenin.

P. S.

Terwitus M. F.

P. S. Aga Wenemaal on rewolutsiooniline, mitte mingisugune muu, waid nimelt rewolutsiooniline tõus. Ja meil õnnestaski käima panna igapäewast „Prawdat“ — muu seas nimelt selle (jaanuari) konwerentsi tõttu, mille kallal kõik tolad¹⁾ hauguwad.

(August — september 1912²⁾.)

19 KIRI.

Kallis A. M.!

Kui Teie tunnistate, et „meie kisklemine on tekkinud ideeliste juurte lepitamatust wahest“, — et see ka es-eridel niisama on (et ka kadettidel — „Tähised“, — seda Teie juure ei lisanud, aga siin ei ole kahtlust), et kujunemas on reformistlik (kohane sõnal) partei, siis ei tohi rääkida likwidaatorile ja tema waenlasele: „teie olete mõlemad kisklejad“.

Siis on nende asi, kes „kisklemise“ ideelistest juurtest aru on saanud, aga ise temast osa ei wõta, hulkasid aidata neid juuri üles otsida, aga mitte hulkasid selles õigustada, et nad waidluste pääle kui „kindralite isikliku asja“ pääle waatawad.

Meie, „liiderid ei kirjutanud ühtegi selget raamatut, mitte ühtegi suurt wihku“... See ei ole õige. Kirjutasime kuiwõrd oskasime. Mitte wähem selget, mitte wähem asjalikult, kui waremalki. Ja kirjutasime palju. Oli juhtumisi, kus kirjutasime inimeste wastu ilma igasuguse „kisklemiseta“ („Tähiste“ wastu, Tshernowi wastu, Roschkowi wastu jne.³⁾ Kas Teie saate kõik „Newskaja Swesda“ numbrid?)... „Selle tagajärg: Wenemaal on nüüd tööliste hulgas wäga palju hääd... noortsugu, kuid ta on nii ägedasti wäljamaa wastu“... see on faktiliselt õige, kuid see ei ole „liiderite“ süü tagajärg, waid oleneb sellest, et Wenemaa ja emigrantide keskkohad üksteisest eemal, wõi, õigemini, üksteisest lahti kistud on. Waja lahtikistud asja siduda, liiderite sõimamine aga on odaw, rahwalik, kuid wähe kasulik... „mis töölisi konwerentsist osawõtmisest eemale hoiab“.

Missugusest konwerentsist? Mida nüüd likwidaatorid kokku kutsuwad? Sellest ütleme meiegi ära! Kas ei ole Teil siin mingisugust arusaamatust?⁴⁾

¹⁾ Jaanuari (1912) konwerentsi kutsusid enamlased pärast seda kokku, kui nad wähemlastega wperjodowlastega ja trotskistidega lõpulikult olid lahku läinud. Sel konwerentsil seati uuesti korda partei keskaparaat. Säälsamas otsustati ka nädalaleht „Swesda“ päewaleheks muuta, mis „Prawda“ nime all aprillis 1912 aastal ilmuma hakkas.

²⁾ Kirjal ei ole kuupäewa, kuid sisuliselt kuulub ta tähendatud ajajärku.

³⁾ Lenin pühendas „Tähistele“ terve rea kirjatükkisid, mis tema wenekeelses kirjatööde kogus XI andes ära trükitud. Eriliselt Tshernowi wastu Lenin neil aastatel midagi ei kirjutanud, kuid siin mõtleb ta wist Kamenewi kirjatükki „Demokraadi kohustest“. Roschkowi wastu kirjutas Lenin ise.

⁴⁾ Lenin nägi siin ette niinimetatud augustikuu konwerentsi 1912 a., mida wähemlased enamlaste jaanuari konwerentsi wastu kokku kutsusid. Selle konwerentsi kokkukutsumisest wõtsid osa igasugused wähemlased, nagu wperjodowlased, trotskistid jne. Enamlased ei wõtnud sellest konwerentsist mingisugust osa.

Lugesin, nagu oleks Amfiteatrow Warssawi ajalehes IV duuma boikoteerimise poolt wälja astunud? Kas Teil ei ole seda kirjatükki? Saatke — ma saadan tagasi.

Aga Balti laewastikus keeb! Minu juures Pariisis käis (see jäägu meie wahele) eri saadik, madruste koosoleku ja sots.-dem. poolt. Organisatsiooni ei ole, — lihtsalt nutt tikub pääle!! Kui Teil ohwitseridega sidemeid on — oleks waja kõike kasutada, et midagi korda seada. Madruste meeleolu on sõjakas, aga wõiwad kõik jälle asjata hukkuda.

Teie kirjatükid ajakirjas „Saprossõi Shisni“ on aga ebaõnnestanud¹⁾. Möödamannes — weider kuukiri — likwidaatorlik-tööerakondlik-kadetlik. Nimelt — „seisuseta reformistlik partei“...

Teie küsite, miks olen ma Austrias? K. K. seadis siia büroo (see jäägu meie wahele): Piir on ligidal, kasutame seda, Piiter on lähemal, ajalehed saame säält kolmandal päewal, kirjutada sääletesse ajalehtedesse on palju kergem, kaastöö korraldamine läheb palju paremini. Kisklemist on siin vähem ja see on plus. Hääd raamatukogu ei ole, see on miinus, Ilma raamatuteta on raske.

Surun kõwasti kätt

Terwitus M. F.

Teie Lenin.

(7. nowembril 1912 a.²⁾

20 KIRI.

Kallis A. M.!

Neil päiwil sain Piiterist „Prawda“ toimetuselt kirja, kus nad paluwad mind Teile kirjutada, et nad wäga rõõmsad oleksid, kui Teie neile alaliselt kaastööd teeksite. „Tahame Gorkile 25 kop. rea eest maksta, kuid kardame, et ta seda ehk wäheks peab ja pahandab“ — kirjutawad nad mulle.

Minu arwates ei ole siin midagi pahandada. Seda, et Teie kaastöö muutuks honoraari küsimuse mõjul, ei wõi ükski mõelda. Niisamuti on kõigile teada, et tööliste „Prawda“, mis harilikult 2 kop. reast maksab, aga weel sagedamini midagi ei maksa, üleüldse ei suuda honoraariga kedagi ligi tõmmata.

Kuid selles, et tööliste ajalehe kaastöölised mingisugustki alalist tasu saaksid, ei ole midagi halba „pääle hää“. Lehte trükitakse nüüd 20—25 tuh. eks. Aeg on kaastöölise kindla tasu pääle mõtlema hakata. Mis on siin halba, kui wähehaawal kõik, kes tööliste ajalehes töötawad, hakkawad tasu saama? Ja mis wõib selles ettepanekus pahandawat olla?

Ma olen kindel, et Piiteri „Prawda“ toimetuse kartused täitsa põhjenduseta on ja et Teie tema ettepanekule seltsimehelikult wastu tulete. Wisake neile mõned read paberile kas otsekohe toimetusse wõi minule.

Homme on Piiteris walijameeste walimised (tööliste kuuria järele). Wõitlus likwidaatoritega lõõmab. Moskwas ja Harkowis wõitsid parteilased.

Kas nägite „Kiirt“ ja kas üleüldse teda saate? Waat, kus wahetasid kaartid ja tegid ennast „hääks“³⁾.

¹⁾ See ajakiri ilmus Peterburis 1909—1912 a.a. kuukirjana Maksim Kowalewski ja R. Blanki toimetusel. Gorki awaldas selles kuukirjas rea kirjatükke päälkirja all „Kaugelt“.

²⁾ Kirjal puudub kuupäew, kuid seegipärast wõib teda kindlaks teha sisu järele. Tööliste kuuria järele olid walimised Piiteris 8. nowembril 1912. Järjelikult on kiri kirjutatud 7. nowembril.

³⁾ „Kiir“ („Лыч“) oli vähemlaste-likwidaatorite leheke Pn eris.

Nägin kuulutust „Silmaringi“ („Кпырозоп“) üle. Kas see on Teie ettewõte wõi olete sääl külaliseks?

Surun kõwasti Teie kätt ja soowin kõige esiteks terwist. Terwitus M. F.

Teie Lenin.

47. Ulica Lubomirskiego. Krakau.

(23. detsembril 1912 a.¹⁾)

21 KIRI.

Kallis Al. M.!

Kaua juba ei ole Teilt mingisuguseid teateid tulnud. Kuidas elate? Kas olete terwe?

Täna sain „Prawda“ nr. 187, kus tellimine 1913 aasta pääle sees. Ajalehe seisukord on raske: pärast suwist lehetellijate arwu langemist on tõus wäga aeglane. Puudujääk kestab edasi. Ajutiselt lõpetati isegi palgamaksmine kahele alalisele kaastöölisele, mis meie seisukorra äärmiselt raskeks tegi.

Kawatseme tööliste keskel suuremat agitatsiooni teha lehe tellimiseks, et kogutud rahaga ajalehte kindlustada ja laiendada, sest was-tasel korral ei jää duuma töö ajal sugugi ruumi kirjatükkidele.

Loodan, et ka Teie agitatsioonist tellimiste kasuks osa wõtate, et awitada ajalehte „wälja päästa“. Missugusel kujul? Kui mõni muinas-jutt wõi midagi kohast käepärast on, siis oleks selle wäljakuulutamine wäga hääks agitatsiooniks. Kui ei ole, siis lubage ligemas tulewikus saata, nimelt 1913 aastal. Lõpuks lihtsalt mõned read Teie kirjast tööliste teelisele ajalehe aktiivse (tellimisega, laialilaotamisega, korjandusega) toetamise kohta, — see oleks ka kenaks agitatsiooniks²⁾.

Wisake paberile seda wõi teist, — otse „Prawda toimetuse (Jamskaja 2, St.-Peterburg) wõi minule siia. Ulijanow (47. Lubomirskiego. Krakau.)

Sõda wististi ei tule ja meie jääme sedakorda siia, „kasutades“ poolakate äärmist wihawaenu tsarismi wastu.

Likwidaatorid jooksewad nüüd tormi rewolutsiooniliste streikide wastu! Niikaugele on nad juba langenud. 9. jaanuari kohta räägitakse streigist ja demonstratsioonist³⁾.

Tööliste esitajatest on esimest korda kõigi kolme duuma (2, 3, 4-da) wälkel kõik kuus saadikud tähtsamatest kubermangudest partei poolt. Raske on, kuid siiski läheb asi edasi.

Näгите Ropschini⁴⁾ „kaitset“ ajakirjas „Sawetõi“ „mõtte ja arwustuse wabaduse“ nimel? (Nathansoni ja komp. poolt wastus toimetusele saadetud kirjale). See on juba igasugusest likwidaatorlikkusest pahem, — see on segane, argpükslik kõrwalepõiklew, kuid siiski süstemaatiline ülejooksmine.

¹⁾ Kirjal ei ole kuupäewa, kuid teda wõib kindlaks teha sisu järele. „Prawda“ nummer 187 ilmus 7. detsembril 1912 a. ja wõis Krakowis olla ainult 10. detsembril, see on uue kalendri järele 23. detsembril 1912 a.

²⁾ M. Gorki lubaga trükiti ära „Prawda“ esimeses numbris (1913) wäljawõte tema uudisjutust „Suur armastus“, mis kogutõos „Bila Kvitka“ ilmus.

³⁾ Lenin tarwitas segast wäljenduswormi konspiratiivsuse pärast. Tõeliselt wal-mistas partei aktiivselt 9-daks jaanuariks streiki ja demonstratsiooni.

⁴⁾ Ropschini-Sawinkowi romaan „See, mida ei olnud“ trükiti kuukirjas „Sawetõi“, mida es-erid, eesotsas Tshernow, juhtisid. Romaani ülejooksik iseloom kutsus sama kuu-kirja weergudel pahempoolsete sots.-rew. (eesotsas Nathansoni) protesti wälja. Samas numb-ris astus toimetus Ropschini kaitseks wälja.

Ujume „wastu woolu“... Rewolutsioonilise agitatsiooni eest hulkades tuleb nüüd väga palju „kah'rewolutsionääride“ wastu wõidelda... Tööliste hulkades on tingimata rewolutsioonilist meeleolu, aga uus rewolutsioonilise ideoloogiaga demokraatlik haritlaskond (sääl hulgas ka tööliste oma) kaswab aeglasemalt, jääb maha, ei jõua veel järele.

Suur-suur terwitus!

Wisake paar sõna paberile.

Teie Lenin.

P. S. M. F. terwitus! Ta on nagu hoopis, hoopis waikinud...

21 — I, 13.

22 KIRI.

Kallis A. M.!

Seltsimees, kes Teile selle kirja edasi saadab, on praegu Wiinis elutsew Trojanowski. Ta asus naisega nüüd energiliselt „Prowestshenije“ kallale, sai kusagilt wäikse summa raha, ja meie loodame, et nende energia ja toetuse tõttu õnnestab marksistlikku kuukirjakest likwidaatorite wastu käima panna. Arwan, et ka Teile toetamisest ära ei ütle¹⁾.

Teie Lenin.

P. S. Loodan, et teie minu pika kirja wperjodowlaste kohta kätte saite? ²⁾. Aga kuidas sattusite Teie „Kiiresse“??? Kas tõesti saadikute järel? Nemad on aga lihtsalt lõksu sattunud ja lähewad wististi warsti minema ³⁾.

¹⁾ „Walgustus“ („Просвещение“) oli enamlaste kuukiri, mis Peterburis 1911 a. detsembris, kinnipandud kuukirja „Mösl“ asemel ilmuma hakkas. Trojanowski wõttis aktiivselt osa.

²⁾ Seda kirja ei ole Lenini instituudis.

³⁾ „Kiir“ — Piiteri vähemlaste awalik ajaleht, mis nad „Prawda“ wastu asutasid. Ta hakkas ilmuma septembris 1912 a. „Kiire“ nr. 78 ilmusid kuulutuses kaastööliste nimekirjas ka IV duuma saadikute enamlaste nimed — Badajew, Petrowski, Samoilow ja Schagow. Enamlased saadikud astusid kuu aja pärast toimetusest wälja, kusjuures oma seisukoha lahkuminekut likwidaatorliku ajalehega awaldasid.

(Järgneb).

M e t s a s.

(Katkend „Wallatustest“).

Ain Rannaleet.

Õhku jääb pirisew wile — katkendlik ja motiiwitu, laiade paksude kuusepuhmaste kohal rabeledes nagu haige lind. Kusti käänab noa kokku ja pistab tasku. Ta waatab kähku ümber.

On hiline sügis. Wäikesel metsalagendikul tõusewad hallatand maast süllapikused kuused, sirged nagu lipuwardad. Ringi kaswab tume samblane segamets, tarretund hommikusse tuuletusse. Lõhnawad on sarnased hommiku tunnid hilissügisel. Nad on täis nagu kärjed langend lehtede wiirukit, karastawat metsa lõhna ja esimese külma kõdistust. Mets ei tee ühtki liigutust. Kuuskede habemed ripuwad nagu toored wiinawäädid. Ainult kaskede üksikud piimwalged tüwed näiwad wabisewat.

Poiss seisab ja sügab kukalt.

Jälle lendab haiglane wile üle lagendiku rabeledes nagu haige lind. Ahaa! See wile kuulduw tuttaw olewat. Põnewalt waatab Kusti üle mädanend roigasaia, mis taarudes nagu jooonu kaob sassi paisatud puujuurte ja tüwede wahel. Aia taga on soo samblasse pugend, nagu haige teki alla. Pirisew hää l kostab otse üle soo.

Pikkade sammudega hüppab Kusti tüwede wahele, jättes seljataha sirged kuused nagu lipuwardad. Mättalt mättale kargab ta harakana, püüdes mööduda mülkaist. Ladwata kasejännist kinni haarates märkab ta äkki, et sattund süllalaiuse kraawi kaldale, mille põhjas läigib roostene wesi. Kusti tõmbub küüru, ta keha langeb weidi tagasi, mispääle äkilise hooga wiskub ettepoole.

Poiss teeb kassihüppe. Kuid — oh õnnetust — liig lühikese. Ta jalad ei küüni wastaskallast, waid wajuwad külma porri, paisates wett, mida katawad pruunid lehed, nagu waskraha, kõrgele. Aga juba järgmisel pilgul rapsab ta aiarioika ja upitab enese kraawist, mudase ja wihase.

Näru, kraaw niisuke.

Kargab roigastele märgu jalgu raputades nagu peni oma keha pääle wihma. Aed ragiseb ja hoigab raske koorma all. Jänese wäledusega on Kusti ronind üle aia. Sää l ajab ta kaks sõrme suhu ja wilistab, wilistab läbilõikawalt ja kaua. Tormilise wõitluskisana kajab wile läbi rahulise metsa ja kaikub kaugusesse. Poiss kuulatab hinge pidades. Ta kuulab nagu koer, pää wiltu, ja ta kõrwad näiwad liikuwat.

Kuid wastane waikib. Nähtawasti on tema samuti üllatatud ootamatuses, kesk metsast tulewast kiljatusest.

Kusti pistab jooksma üle soo.

Kui ta, — soo ammu juba selja taga — wiimaseid hüppeid teeb, näeb ta teel Aalut laia hirwitusega ootawat. Poiss oli surund mõlemad käed wahakaskollaste pükste tasku ja seisis jalad harkis täismehena. Tema bluuse küünarnukid kandsid tumeda lappe. Wäikene pää kõhnal kaelal nagu nõõpnõel oli naerust ettepoole kumardund. Pääs läikisid kammi wärsked jäljed, sest mütsi polnud poisil pääs.

— Sina oledki siis... — hirwitas Aalu ja tema suu ähwardas tõmbuda kikkis kõrwuni.

Kusti tüse rind lainetas hingamisest. Ta suust lendasid aururõngad.

— Mina jah.

Seda üteldes waotas ta oma parema käe tasku ja silmitses teist uudishimuga.

— Mis sa siin teed?

Aalu punastas. Tema pilk riiwas tahtmata seljatagust, kus umbes weerand wersta kaugusel taewasse sirgus kõrge reheharja terawnurk ja sest madalamal elumaja pilpkatus helewalge korstna jupiga, kust kiikus õrne hõbehalle suitsujooni.

Ah, ta tulnud kodunt niisamuti. Homme peab ju kooli minema ja seepärast waja jumalaga jätta metsa ja karjamaaga. Selle metsaga, kus kewadel otsitud waresepesi, suwel luusitud wibupüssiga ja loodud fantastilisi läbikäimata rägastikke ja kohutawilusaid muinasjutte. Selle karjamaaga, kus hommikul poksitud wallatute noorte pässidega, keskpäewal palawal supeldud mudases tiigis konnadena ja widewikus hiilitud aega, mil wanem wend naabri Ellaga kohtab mulgu juures.

Kusti lühikene keha pöörab Aalu silmade järele. Poiss waatab huiwitatuna, kuis peenikene suits korstnast kerkib ja ussiwimpe teeb hilisügisiseses lõhnawas hommikus.

Korraga saawad nad häiks sõpradeks ja westawad üksteise wõidu õhinal nagu pääsud.

— Kas sa üksi olid? — küsib Aalu ja tema peenikene sõrm puhastab sügelewat nina. Siis aewastab ta kaks korda.

— Nojaa, — tõendab Kusti ja wiskab peotäie nalja: — püksid olid ka.

— Ah... Aga miks nad sul nii mudased on?

— Kas tead, säääl on üks hirmus lai kraaw. Sina oleksid tingimata sinna ära uppunud. Soo on pehme nagu pudru ja kes juba kord wajub, see enam wälja ei pääse.

— Mina wõi?

Nad hakkasid minema esiti kodu poole, kus korsten hakkas lõpetama suitsukõite harutamist ja meeldiwat raswa wingu ohwerdas hommikule. Kuid siis pöörasid mõlemad sõnagi hääldamata, nagu oleks nad selles juba ammu kokku rääkind, pahemat kätt rada mööda, mis tiigi juure wiis. Aalu hoidis oma käed sügawal pükste taskus ja kõssitas kergest külmast. Kusti pükstel kuiwasid raudmulla karwa mudapritsed. Sammude all krabises jätand pind. Wähe aja pärast küsis Kusti:

— Keda sa wilistasid?

— Mitte kedägi. Ma tahtsin... — ja jälle laotas Aalu näol kohmetus punaseid õisa.

Kusti waatas talle otsa. Siis tõmbas Aalu ühe käe taskust ja tegi sellega hooletu ümara liigutuse.

— Sorowno. Sind ma ei karda. Waata, ma wõtsin kaasa paar suitsu. Tahtsin metsas üksi ära suitsetada.

— Anna!

— Säh! Ühe saad. Küll ma ehmatasin, kui sa säääl soos wilistasid. Mõtlesin, et wend tuleb.

Kahwatanult ja wärisedes süütus tikk. Esimesed suitsusõõmud küünistasid kurku ja surusid pisarad silmi. Hää oli, mõnus oli tunne, et teed seda, mida igalpool ei tohtind.

Nad tundsid end külmawereliselt nagu täismehed. Ringi oli mets, õre, puhastatud karjamaamets.

— Kuuled sa, Kusti? — algas Aalu elawalt.

— Jah?

— Miks sa minewal pühapäewal ära jooksid, ah?

Kusti mõtles. Tema otsaesine peitus pahameele võrku.

— Muidu.

— Mis muidu? Küll ma juba tean...

— Sina tead? Noh, mis sa tead?

— Küll ma juba tean... hä-hä-hä... — lõgises Aalu nähes rahutust

Kusti näol.

— Mis? — rapsas teine vihaselt.

— Et... noh, et... et Leeni ikka sind ei salli.

Waikus läks raskeks kui tina. Kuid Kusti ei kaotand rahu. Ta paiskas hooletult:

— Lori. Wale puhas.

— Noo?

— Muidugi naiste lori. Kas sul veel paberossi on?

Teine oli kimbatuses. Mehaaniliselt wajusid käed tasku, kuigi ta teadis, et sää! enam midagi pole. Kehitas ainult õlgu ja waikis.

Õnneks ligines kimbatusest päästja. See oli tiik. Ta magas üksikute kaskede all heledas jäätekis nagu klaasine silm. Sellal kui jooksewad weed weel wabad olid, walmistas tema juba end talweootele.

Poisid liginesid jookstes. Kiwikene lendas ja murdis praginal õhukese jääkirme. Nad olid unustand selle, mis oli minut tagasi. Nad olid kolmekesi — nemad ja tiik. Nad olid wiimast korda koos sel aastal. Homme juba pidid nad lahkuma.

Jaan Tompile.

Lippude weri

talwekuu taewa all.

Ridades distsipliin.

Milline meri,

milline laintewooq

täna meil siin...

„Hoidke oma elu, härrad!

Hoidke oma maod!

Armulised härrad —

põrandas praod!“

Lippude õhetaw weri

kisendab ülewal

Trummidki põrinal

külwawad, wihaseid teri.

Poisid!

Poisid!

Kuulete!?

Timukad piinawad wendi ja isa.

Wõitluskisa

tormab üle huulte.

Maha!...

Maha!...

Tuhanded karjuwad tänawal püsti,

awaldades wõimsat protesti:

Mõrtsukad risti!

Musklid end pingutawad

pildistades wiha.

Töörahma liha

kaagid jälle lingutawad.

Ehhei hei!...

Me tuleme täis ähwardust

saand hiiglameheksa.

149

Julgust! Paljastage kodanlust,

rusikail raksake wastu ust.

Tõrwikud kiiguwad,

lipud liiguwad.

Siin on töörahma tuhanded,

tehastest tormanud töölised.

Selt-si-me-hed!

„Ajalugu keerab werised lehed.

Kodanlus hirmul on

nagu ärritud skorpion.

Ligineb juba hingus

selles werises wingus —

kodanluse wiimane tund.

Pole pilwis niipalju lund

et suudaks matta töölispere.

Siit selle määratu rahwa mere

wälja wiib üksainus igatsus:

„Murra, töörahma piik,

maha Eesti kodanlus!

Elagu töörahma riik!...

Rahareform.

1. Aasta eest.

Kõigist majanduslistest aruannetest, mis wiimaste kuude wältel ühe-meelselt nõukoguderiigi majanduslisest tõusust kõnelewad, käib punase joonena läbi üks tunnistus; meie majanduslisele arenemisele ja edenemisele pani kindla põhja alla rahareform, mis möödaläinud 1924 aastal läbi wiidi. See reform on kahtlemata üks suurematest saawutustest nõukoguwalitsuse majanduslise poliitika alal, töörahwariigi ülesehitusetöös üldse, ja tähtis küllalt, et temast kokkuwõtlikku ülewaadet anda nüüd, kus aasta möödunud, kus selle uuenduse wili juba selgesti näha, tegelikus elus aga ununema hakkab ajajärk, kus meie lootuse ja kartuse wahel seda uuendust ootasime.

Tõepoolest, kui kaugel minewikus paistab juba olewat see aeg, kus meie „sowetskidega“ uperkuuti lõime, iga päew hoolega jälgisime, kuipalju kurss jälle langenud ja iga kättepuutunud rahamärki kiires korras tõttasime tarbeaineks muutma, et homme ostes mitte nii- ja niipalju kaotada. Hakkab mälestuses tumenema aeg, kus tikutoosi eest 1.000.000.000 — loe: miljard (tuhat miljoni) rubla tuli maksta ja kaupade ostmisel arwude ridadega rehkendada, mis muidu ainult wast taewalaotuse mõõtmisel tarwitusel.

Aga isiklised raskused ja meelepahad, isikline waewlemine ja maadlemine kiiresti ja alaliselt wankuma ja langewa sowetirublagaga oli ainult wäike osa sellest suurest lagunemisest, mida langew raha üldiselt rahwa- ja riigimajandusse tõi.

See segadus ja langemine algas pudukauba poest ja ulatas riigi eelarweni — ükski majanduseala ei jäänud temast puudutamata. Trustid ja wabrikud, kes kaupa walmistasid, ei teadnud, missuguse hinnaga neil tuleb uut tooresainet, küttematerjaali jne. selle asemel osta, mis iga käesolewa päewaga walmistamisel kulub, sellepärast pidid nad kauba hinna määramisel alati rohkesti kõrgemale sihtima. Poemes ja kooperatiiv pidi sedasama tegema, sest temagi ei teadnud, missuguse hinnaga ta kaupa, mis ta täna teatud hinnaga müüb, uuesti sisse osta saab. Ja nii läks see läbi terve ainetewahetuse tee — igal sammul tuli ostjal — ja kõige wiimasena muidugi kaupade tarwitajal — kaugelt kõrgemat hinda maksta kui kaup tõeliselt wäärt oli, sest iga müüja tahtis ennast selle kaudu kaotuse wastu ette kinnitada.

Kõige tuntawam ja hädaohtlikum oli selle kursilangemise mõju külas. Kui mõned majanduslised kirjanikud seda kursilangemist talurahwa kohta Hiina müüriks nimetawad, mida sowetirubla langemine linna ja küla wahele ehitanud, siis ei ole see piltlik ütetus sisuliselt mitte palju märgist mööda tabanud. Sest tõeliselt halwaski see saaduste wahetuse linna ja küla, wabriku ja põllumajanduse wahel wiimase wõimaluseni wõi, õigem, wõimatuseni.

Talupoeg kannatas selle all kahtepidi, ja see tegi ta seisukorra kahe-wõrdselt raskeks. Esiteks maksti tema saaduste — wilja, liha, lina jne. eest turul äärmiselt madalat hinda, sest ostja pidi sellega rehkendama, et seniks kui ta ise kaubast raha tagasi saab, raha kurss juba tüki maad madalamale on wajunud. Kui aga talumees saadud rahaga kaupa läks ostma, siis oli seegi harilikult märksa kõrgemas hinnas, iseäranis kauge-

mal, maa- wõi wäiksemate linnade kauplustes, sest säälnu kaupmees pidi ennast eriti suure etteküsimisega rahakursi langemise wastu kindlustama. Ja kui weel juhtus, et talumees saadud rahaga mitte kohe tarbeaineid ostma ei läinud, waid alles mõne aja pärast, siis oli ta peaaegu kõik kaotanud. Tagajärg oli see, et talupoeg tõesti ainult siis midagi oma majapidamise saadustest turule wiis, kui tal just kohe midagi hädasti tarwis osta oli.

Et seesugustel oludel mitte ainult igasugune kaubahindade etterehkendamise (kalkulatsioon) nende walmistamisel wabrikutes wõimata ei olnud, waid et ka igasugune muu rahaline ettekawatus ilma igasuguse põhjata oli, on arusaadaw, ja sellepärast ei wõinud ka mingist wähegi kindlast riigieelarwest juttugi olla. Üldse kippus kaduma tõelikkuse ettekujutus, mis teatud piirini ikkagi seotud on mingisuguse enam-wähem kindla mõõdupuuga, majanduslises elus — rahaüksusega. Sedamööda kadus ka pikkamööda plaanikindla majanduselu juhtimise wõimalus — kuiwõrd teda üldse sinnamaani oli suudetud teostada *).

2. Rahareformi tagatised.

Niisugune oli riigi ja rahwa majandusline seisukord — kõige jämedamates joontes — mis sundis rahaasjanduse juhtiwat keskk kohta raha-uenduse kawaga märksa waremalt wälja astuma kui seda nõukogude ja partei keskasutustes ennemalt oli kawatsetud. Kawatus ise muidugi oli juba sest ajast pärit, kui meje uue majanduspoliitika teele astusime; juba siis oli riigi juhtiwatel jõududel selge, et riigikapitalistline majandus samati nagu iga teine kapitalistline majapidamine korrapäraliseks töötamiseks — liiati weel niisuguses lagunenu olukorras nagu meil — kindlat raha tarwitab. Ja kui 1921 a. sügisel riigipanga uuesti organiseerimisele astuti, siis seadis Lenin isiklises kirjas Scheinmannile — riigipanga organiseerijale ja esimesele juhatajale — panga üheks tähtsamaks ülesandeks just teed tasandama hakata kindla rahasteemi loomiseks. 1922 a. lõpul hakati sellega wäiksel ja wagusal wiisil päale — esimesi tsherwontse wälja andes. Need olid kindlustatud riigipanga warandusega (kulla, wäliswekslite ja muu wäärtusega) ja olid esialgu ainult kitsama ringkonna tarwitamiseks määratud. Tsherwontside wäljaandmisel oldi äärmiselt ettewaatlik, sest kui nemadki oleksid kursiwõnkumise keerusse sattunud, siis oleks rahauendust weelgi kaugemale edasi lükata tulnud.

Hoolimata rahwa ja riigi majanduse äärmistest raskustest — ei olnud ju weel 1921 a. kohutawa näljahäda haawad parandatud ja tööstuse ülesehitamises wõidi suure jõupingutusega alles esimesi samme astuda — oli nõudmine kindla rahaüksuse järele juba siis kibe küllalt, ja tsherwonets wõeti äriilmas kindla usaldusega wastu. Ta kurss püsis börsesedelil kindlasti nimelises hinnas. 1923 a. wäljel tõsteti alaliselt tsherwontside summa, nii et see 1. jaanuariks 1924 juba 237 miljoni rublani tõusis.

See oli teatud mõttes „raudwara“, mille najale sowetirubla asemele

*) Siinjuures tuleb siiski tähendada, et sowetirubla — just oma kursilangemisega — suure ja äärmiselt tähtsa ülesande täide saatis, millega nõukoguwõimul muidu raske oleks olnud toime saada, nimelt wanad kapitalid, millega riigil hiljem raske oleks olnud wõistelda, häwitas ja rahwalt suurel hulgal riigile sissetulekuid tõi, sest paberraha langemine tähendas sisulikkult — maksukoormat tarwitajate öladel. Teisel teel oleks riigil waewalt wõimalik olnud neid maksusi sisse nõuda. Seega mängis isegi langew nõukogurubla nõukoguwõimu kindlustamises ajalooliselt tähtsat osa.

uut raha mõeldi käima panna. Kuid seda kawatseti alles siis teha, kui tsherwontside hulk sedawõrd on kaswanud, et uue raha kõikumine enam hädaohtlikuks ei lähe. Eespool kujutatud seisukord ei lasknud aga seda ettewaatlikku poliitikat enam edasi ajada — majanduslist ehitust ähwardas kokkuwarisemine, eriti ähwardawaks kujunes seisukord maal, millele so-wetirubla langemine liiga raske koorma oli kaela weeretanud. Ja nii andis rahaasjanduse rahwakomissariaat, kawatsetud maikuu asemel juba 6. jaanuaril 1924 rahwakomissaride nõukogusse ettepaneku, 20 miljoni rubla uut raha, 3- ja 5-rublalistes paberites, välja anda.

Ei wõi ütelda, et palju neid leidus, kes uuele kawatsusele seesugust wõiduteed oleks julenud ette ütelda nagu seda tõeliselt nägime. Kaheksa aastat alalist kursilangemist oli selle nähtuse sedawõrd juba hingesse kaswatanud, et raske oli korruga selle järsku lõppemist loota. Ei oldud sellepärast ajakirjanduses kirdi igasuguste hoiatuste ja ettewaatusele man-nemaa oli 1923 a. hulga wilja wõinud välja wededa, mille tagajärjel wäljawe-du märksa kõrge-maks tõusis kui sissewedu. Seega suurenes riigis tun-tawalt wälisraha hulk, kuna Wene tsherwonets õige wäiksel arwul wälja-maale oli jõudnud. Kui juure arwata weel rida teisi wä-lisraha sissewoolu allikaid, nagu su-gulastele ja omas-tele saatmine, eriti Ameerikast, wälja-maalaste kaudu, kes Wenemaalasõit-sid jm., siis ko-gunes riigikassale, kuhu see wälisraha summa koondus, tuntaw tagawara wäliswaluutat, mis

G. I. Sokolnikow.

Rahanduse rahwakommissar.

Esimeseks ja tähtsamaks teguriks wõib nimetada küll wälis kaubanduse aktiivset bilantsi, õigem — aktiivset maksu-bilantsi, mis iseasi on kui kaubanduse bilants. We-wõimalikuks tegi ilma igasuguse wälislaenuta, ilma wälise kapitaali toetuse-ta rahauuendust läbi wiia. Kui meele tuletada, et ükski teine riik Euroopas (Ungari, Austria, Poola, Saksamaa) oma rahakurssi omal jõul ei kindlustanud, ja isegi Prantsusmaa möödaläinud aastal sunnitud oli oma frangi langemise wastu Ameerika kapitaalilt abi otsima, siis saame aru, kui wõrd nõukoguriigi rahauuenduse alus sellest küljest kindlam oli kui ühelgi teisel maal. Ja et tsherwontse, nagu tähendatud, alles õige wäiksel arwul wäljamaale oli jõudnud, siis ei olnud sedagi karta, et sääl kunstlikult Wene rahakursi langetamist oleks wõidud sünnitada.

Teiseks teguriks oli see, et riigi sissetuleku peaaegu täielikult wäljaminekud kinni katsid. Nimeliselt näis küll, nagu oleks paber-raha õige suurel määral just riigi wäljaminekute katteks wälja antud,

kuid tõeliselt oli siingi lugu nii, et suurem osa sellest summast kursiwahe katmiseks läks ja ainult väike osa tõeliselt sissetulekute puudujääki täita aitas. Seega oli riigi eelarve seisukorra järele juba 1923 a. oktoobris võimalus rahauuenduse ettevõtmiseks, päälegi kuna välismaade kogemuste järele isegi suurem puudujääk riigi eelarwes kui meil, uuenduse kordaminekut ei takistanud ega paberraha uputuse hädadohtu ei sünnitanud.

Kolmandaks oli eespool tähendatud rahaline aluspõhi — tšerwonets, mis 1923 a. lõpuks väärtusliselt juba waldawa osa liikumas olewast rahasummast wälja tegi: ümarguselt — 237 miljoni rubla üldsummast 306 miljoni, kuna sowetirublade wäärtus ainult 59,5 milj. ja raudteesertifikaatide wäärtus 9,5 milj. wälja tegi. See alus — ligi neli wiendikku kõigest liikumas olewast rahasummast — oli kõwa küllalt, et uus raha tema najale wõis toetuda.

Neljandaks tuli juure hingeeluline tegur. Sowetirubla langemine oli iga wiimasegi elaniku sedawõrd läbi purenud, et pääsmist temast kõige pinewama igatsusega oodati. Laiadel hulkadel ei olnud muidugi aimugi kõigist neist peensustest ja kaalumistest, millega rahaasjanduse rahwako-missariaat, oma etteawaatuses, uue raha wäljaandmisel rehkendas, hulgad ei teadnud uute rahade juures kaheldagi, sest n e m a d ei teadnud ju neid

Kuldtšerwontsid,

mida Leningradi rahapada walmistama hakkas (2½ kordselt suurendatud).

rahaturu aluspinna woolusi, mis kurssi kõigutada wõiwad, neil oli ainult üks soow — uut raha saada, mis käesolewast meeletust seisukorrast wälja aitas. Ja kuna tšerwonets omale juba kindla seisukoha oli wõitnud, kuna teda juba sukasäärtesse ja karbikestesse hakati tagawaraks koguma, ja uuest rahast kõneldi, et ta tšerwontsi alusel pidawat wälja tulema, siis oli meeolelu laiades hulkades uue raha wastuwõtmiseks igatahes kõige soodsam. Ja see kaalus palju.

Need olid tähtsamad tagatised, kindlustused, millele toetudes nõukogude walitsus möödunud 1924 a. weebruaris rea dekretisi awaldas uute pangapiletite ja metallraha wäljaandmiseks sinnamaalse sowetirubla asemele.

3. Aastane arenemine.

Millega tuleks mõõta uue paberraha ja tšerwontsi arenemist läinud aastal, millest võiksime leida vastuse, kuiwõrd uus raha tema päale pandud lootusi on täitnud, kuiwõrd ta meile kindlaks rahaks on kujunenud?

Kõige päält ja üldiselt wastab sellele muidugi igatühe enese tunne, oma kodune arweraamat wõi rahakott, mille numbritest, nii suured wõi väiksed kui nad ka on, enam mingi ootamata muutus kriipsu läbi ei tõmba, mingi kursitamine ette tehtud kawatsusi segamini ei löö. Kuid see mõõdupuu on siiski liig „kodune“ ja umbkaudne, täpsemaid tõendusi tuleb otsida raha- ja kaubaturult, kus raha kohta samati kindlad kraadiklaasid olemas on nagu meil kodus soojamõõtjadki.

Esimene neist mõõdupuudest on wahekorid kindlate wäljamaa waluutadega ja kullaga. Esimesena wõtame Ameerika dollari, teisena — tsaariaegse kümnerublase kuldraha, mis oma kullasisu poolest tšerwontsiga ühewäärtusline on. Alamal järgnewad arwud näitawad protsentides, kui kõrge oli tšerwontsi turuhind wabal müügil Moskwas, wõrreldes dollari ja kümnerublase kuldraha pariteediga, see on selle sisulise wäärtusega, mis neil kulla hulga järele wastamisi on. Pariteet on arwatud — 100, kurss on wõetud keskmiselt kuu kohta.

	Dollari wastu	10-rubl. w.
Jaauuaris 1924	88,4	74
weebuaris „	89,7	72
märtsis „	97,2	86
aprillis „	103,4	96
mais „	100,1	95
juunis „	100,9	105
juulis „	100,8	105
augustis „	100,1	98
septembris „	99,9	103
oktoobris „	100,1	104
nowembris „	100,1	103
detsembris „	100,1	103
jaauuaris 1925	100,1	102

Sellest tabelist näeb nagu baromeetrist, kuidas tšerwontsi kurss, mis enne rahauendust dollari ja kulla kursist tüki maad madalamal seisis, rahauendusega otsekohe tõusma hakkas. Rahauenduse dekreedid ilmusid weebuaris, ja juba märtsis näeme tšerwontsi kurssi dollari omale liginawat. Aprillis on börsel dollarite pakkumine nii suur, et rahaasjanduse komissariaadil abinõusid tarwitusele tuleb wõtta dollarikursi langetamise wastu, mis meie wäliskaubandusele raskusi oleks wõinud tuua. Aprillist päale kõigub kurs loomulikkudes piirides, kuid kogu aeg — wälja arwatud septembri kuu — pisut kõrgemal kui dollari oma. Kuld kümneline püüdis oma üleolekut tšerwontsist kauem alal hoida, — puht rahwuslistel, hingelistel põhjustel, kuid juba juunis pidi temagi alla andma: ka alahoidmiseks, milleks kuldraha päämiselt tarwitati, näis tšerwonets parem ja kohasem olewat, ja tšerwontsi kurss tõusis üle kuld kümnelise.

Teine mõõdupuu on uue raha ostujõu seisukord sisemisel turul. Kuna meil wäliskaubanduses riikiline monopool maksmas ja sellega kerge on wälisraha sisse- ja wäljawoolu kaubanduslisel teel reguleerida, seega teatud mõõdul ka wäliswaluuta kurssi börsel, siis on teine

möödupuu — ostujõud siseturul — veel palju näitlikum. Siin leiame, sõjaeelse rubla ostujõudu aluseks (100) võttes, järgmise pildi tsherwontsi ostujõust, algades oktoobrist 1923, kus tsherwontsi rubla sama palju kaupa ostis kui enne sõda 67,3 (60,6) kop. *). Hinnad on võetud kolme allika järele: Gosplaani (riiklise planeerimise keskasutuse), Konjunktuaari instituudi ja Tööstatistika arwudest — esimesed keskmiselt kuu kohta, viimased kuu esimeseks päewaks.

		Gosplaan	Konj. inst.	Töostat.
Oktoobris	1923	67,3	60,6	60,6
jaanuaris	1924	57,5	52,1	54,9
weebruaris	"	52,0	47,6	47,8
märtsis	"	53,9	47,6	48,5
aprillis	"	56,2	46,3	48,1
mais	"	58,4	46,7	47,2
juunis	"	60,2	47,4	48,5
juulis	"	57,7	45,5	48,3
augustis	"	56,8	44,1	46,7
septembris	"	59,7	46,5	49,5
oktoobris	"	60,9	47,8	52,1
nowembris	"	60,2	47,7	51,3
detsembris	"	58,5	47,8	50,5
jaanuaris	1925	57,5	—	50,8

Eeltoodud indeksid (hindade keskarwud) näitawad, et tsherwonets rahareformi eelmistel kuudel ostujõu poolest tuntawalt langes, weerandaastaga üle 20%; rahareformi läbiwiimise kuudel aga uuesti ligi 15% tõuseb ja siis väikeste kõikumistega (mitte üle 4%), mida aastaagade turumuudatustega seletada tuleb, ühekõrgusele püsima jääb. See käib nimelt Gosplaani engros-(suurmüügi-) hindade kohta. Kahes viimases indeksis, mis väikemüügi hindade kohta käiwad, on kõikumised weelgi väiksemad, kusjuures tähendada tuleb, et need kõikumised üldse palju vähemad on kui kindlate kurssidega maade hinnakõikumised 1924 a. (Ameerikas 14%, Prantsusmaal 21% jne.).

Muidugi, seda hindade indekside wõi — teisest küljest — raha ostujõu tasapinna püsiwust tuleb teatud määral seletada ka hindade reguleerimise poliitikaga, mis läinud aasta majanduspoliitiliste sammude hulgas üks silmapaistwamaist oli ja seda tänapäewani on; kuid missuguste abinõudega meie raha ostujõu püsiwust kindlustasime, see ei ole siinkohal otsustandew, pääasi on, et meie selle püsiwuse kätte saime, et meie plaanikindla korraldamisega oma majandusele, oma kaubaturule kindla iseloomu suutsime anda.

4. Rahareform ja rahwamajandus.

Kõige esimesena paistawad rahareformi tagajärjed rahwamajanduse arenemise alal silma rahaasjanduses eneses, mis ju teatud määral rahwamajanduse üldseisukorra peegelduseks on: liikumas olewa rahahulga

*) Seda nähtust, et tsherwonets dollariga — kui kindlama väliswaluutaga — ühel kõrgusel seisis, aga sõjaeelse rublaga wõrreldes oma ostujõu poolest tüki maad madalamal seisab, tuleb sellega seletada, et imper. ilmasõja wäljel ja tagajärjel raha ostujõud terwes ilmas on langenud. Ka dollari eest ei saa nüüd Ameerikas rohkem kaupa osta kui enne sõda wast 65 tsendi eest, teiste maade rahadest rääkimata.

üldsumma on, teatud tingimistel, üleüldise väärtuste summaga, mis riigis kaubaturul liikvel, teatud kindlas vahekorras, rahahulga tõus ja mõõn peegeldab siis järjekult ka muude turuväärtuste tõusu ja mõõna. Sellest seisukohast välja minnes näitab meile rahasumma üldine kujunemine järgmist pilti:

	tsherw.	kassapil.	hõbe, wask, bonid	sow. rbl. sert.	kokku tsherw. rbl.
miljon. rublades.					
1. jaan. 1924	237,2	—	—	69,0	306,2
1. weebr. "	259,2	—	—	53,0	312,2
1. märts. "	286,9	19,6	4,0	46,3	356,8
1. apr. "	289,7	54,6	13,1	36,1	393,5
1. mail "	295,1	85,2	23,7	35,5	439,5
1. juunil "	283,1	124,1	32,3	20,7	460,2
1. juulil "	294,6	143,6	39,4	3,3	480,9
1. aug. "	290,9	162,1	54,7	—	507,7
1. sept. "	312,1	181,0	65,1	—	558,2
1. okt. "	346,5	201,7	74,5	—	622,7
1. now. "	370,3	218,5	86,7	—	675,5
1. dets. "	400,0	225,9	95,8	—	720,7
1. jaan. 1925	410,8	229,1	102,7	—	742,6
1. weebr. "	373,3	233,6	111,8	—	718,7

Kui seda tabelit eelmisega kasvatame, siis näeme, et rahasumma üldkogu aasta wältel ligikaudu kahe ja poole wõrdseks kaswas ja isegi ta ostujõud, sõjaeelse rublaga wõrreldes, 139% tõusis, webruarist webruarini arwates aga koguni üle 150%. See näitab, et liikumas olewa raha hulk ühe aastaga õige suurel määral kaswas, ja kuna ta ostujõud umbes endiseks jäi, siis wõis see rahahulga kaswamine ainult ühte tähendada: et ka kaupade hulk turul wastawalt pidi kaswanud olema. Siinjuures tuleb küll arwesse wõtta, et sowetirubla wiimastel kuudel õige kiiresti ringi käis ja sellepärast suurema wahetuseülesande täitis kui pärast kindel raha, seega osa rahasumma üldkaswust ta aeglasema liikumisega tuleb seletada, aga see käib ikkagi ainult osa kaswamise kohta, kuna suurem osa kaswamist siiski just kaubahulga tõusu arwele läheb.

Seda kinnitab ka kaubanduslise läbikäimise kaswamine. Et mitte lugejat pikkade arwuderidadega koormata, tähendame ainult üksikud andmed. Moskwa börsel läbikäik märtsis 1924, s. o. esimesel kuul pärast rahauuenduse algust, oli 54,1 milj. rubla, jaanuaris 1925 aga 227 milj. rbl., Leningradi börsel läbikäik 1923/24 a. esimesel weerandil oli 43,7 milj. rbl., wiimasel weerandil (juuli — sept.) aga 84,6 milj. rbl. Põllumajandusliste kooperatiiwide bilants (ilma Ukrainata), mis 1. jaan. 1924 a. 225 milj. rubla oli, tõusis 1. oktoobriks 1924 a. 470 rublani, s. o. ligi kahekordseks. Üleüldse tõusis kooperatiiwide läbikäik läinud majanduseaastal üle miljardi rubla ja kaswas aasta wältel enam kui kahekordseks.

Kooperatiiwidele pani rahareform üldse selle kindla aluspõhja, mis neil sinnamaani puudus ja mille puudumine neid rasketes tingimistes kiratsema pani. Kui meie wiimaste kuude wältel kooperatiiwides kiiret tõusu, kaubanduslise tegewuse laienemist ja organisatsioonide kõwenemist wõisime tähele panna, siis mängis selles tähtsat osa just kindel rahakurs. Kooperatiiwid kannatasid sowetirubla langemise all kõige raskemalt; see

langemine ähwardas neid hingusele wiia, protesteeritud, wäljamaksmata wekslite hunikud nende arwel aina kaswasid. Ja kui kooperatiiwidel praegugi weel paiguti wäga raskesti wõidelda tuleb, siis on suurel osal selles süüdi sowetirubla ajajärgust saadud wõlgade pärandus. Küla tarwitajateühisused olid sunnitud langewa kursi juures määratu kõrgeid hindasid määrama — põhjustel, millest eespool üldiselt juba kõnelesime. Tsentrosojuusi andmete järele oli kaup külakooperatiiwides 1. weebr. 1924 keskmiselt 67 protsenti kõrgem kui tsentrosojuusi ladudes. See ei takistanud mitte üksi müümist, waid peletas talurahwa üldse kooperatiiwidest eemale. Rahareformi tagajärjel oli wõimalik otsekohe hindasid alandama hakata, ja 1. nowembriks 1924 oli hinna wahe keskladu ja külakooperatiivi kauba wahel keskmiselt ainult 38%, s. o. ligi poole wähem kui weebbruaris. Pääle selle oli õieti ainult rahareformi järele mõtet ja wõimalust tõsiselt osamaksu asja korraldama hakata, sest sinnamaani tühistas kursilangemine kiiresti igasuguse osamaksu. Ilma osamaksu kapitalita puudub aga kooperatsioonil kindel alus. Seega sai kooperatsioon, nagu tähendatud, õieti rahareformiga kindlalt jalule ja wõib nüüd edeneda.

Põllumajandusel wõttis rahauendus kõige päält selle määratu kaudse maksu kaelast, mida ta sowetirubla langemise näol kandma pidi ja mis umbkaudsete arwamiste järele 150–200 miljoni rubla wälja tegi. Hindade reguleerimise tagajärjel, mis rahauendusega wõimalikuks sai, kaswas talurahwa saaduste turuwäärtus sedawõrd silmapaistwalt, et läinud aasta põllumajanduse saaduste üldine turuwäärtus, hoolimata raskest wiljaikaldusest, mis wiljasaagist umbes 300 milj. puuda maha wõttis, ja just seda wilja maha wõttis, mis pääasjalikult turule oleks tulnud, — ikkagi kõrgem oli kui eelmisel aastal. See aga ei tulnud mitte üksi talurahwale kasuks waid ka tööstusele, mille turg külas sedawõrd laienes.

Rahareformi alusel oli wõimalik ka maksusüsteemi maal korraldada, ja mitte ainult juhtumise wõi hää kawatsusega ei tule seletada seda, et läinud aastal esimest korda puhtrahalise põllumajandusemaksu pääle wõidi minna. Pinna selleks walmistas rahauendus. Ja kui nüüd seda maksu märksalt alandada wõidakse, siis jällegi sellepärast, et riiklised sissetulekud teistest allikatest, mis majanduslise seisukorra üldise paranemise tagajärjel suuremaid sissetulekuid annawad, seda lubawad.

5. Rahareform ja riikline majapidamine.

Nagu kõigil muudel majanduslistel aladel, nii awaldas rahareform oma terwendawat ja kindlustawat mõju ka riiklises majapidamises. Langewa sowetirubla juures oli riigi rahalise majapidamise aparaadi tähtsam ülesanne wäljaminekuid wõimalikult kärpida, et auku, mida sissetulekute ja wäljaminekute wahel paberrahaga katta tuli, mitte liig laiali kiskuda. Sellest hoolimata tuli ikkagi weel suurt osa puudujäägist paberrahaga katta, mis loomulikult paberraha uputust suurendas ja kurssi madalamale kiskuda aitas.

Kuidas rahareform siin terwendawalt mõjus ja lühikese ajaga, poole aasta wältel, paberraha wäljaandmise riiklise puudujäägi katmiseks täielikult tarbetuks tegi, näitab järgnew tabel, mis riiklisi sissetulekuid 1923/24 majanduseaasta üksikute weerandite järele kujutab.

	1 weerand		2 weerand		3 weerand		4 weerand	
	milj.	%%	milj.	%%	milj.	%%	milj.	%%
	rbl.		rbl.		rbl.		rbl.	
harilikud tulud . . .	325,2	72,8	353,1	76,5	375,3	77,9	450,4	85,4
arukordsed „ . . .	121,5	27,2	108,7	23,5	106,2	22,1	77,0	14,6
kokku . . .	446,7	100	461,8	100	481,5	100	527,4	100
arukordsete tulude hulgas oli:								
paberraha	53,3	11,9	57,8	12,5	34,2	7,1	1,6	0,3
hõbe- ja waskraha . . .	—	—	10,0	2,2	11,1	2,3	28,1	5,3
raha kate kokku: . . .	53,3	11,9	67,8	14,7	45,3	9,4	29,7	5,6

Siit näeme, kuidas kolmandast weerandist pääle (1. aprillist), kus rahareformi mõju juba tunduma hakkas, puudujääk, mida raha väljaandmise abil katta tuleb, märgatawalt väheneb. Wiimasel weerandil on see weelgi vähenenud, ja paberraha riiklise puudujäägi katteks kolme kuu kohta läheb ainult 1,6 milj. rubla tarwis, muu osa katab wälja antaw hõbe- ja waskraha kinni, mis, kuigi ta täiewäärtusline ei ole, siiski teatud wäärtust sisaldab.

Selle terwenemise tagajärjeks oli muu seas wõimalus kindla eelarwe ülesseadmisele asuda. Esiotsa olid need küll lühikeseajalised — ainult weerand aasta pääle, aga et kaks wiimast weerandit (läinud majanduseaasta wiimane ja käesolewa aasta esimene weerand) eelarwe korralikult täitsid, siis wõis rahaasjanduse rahwakomissariaat käesolewa aasta teise poole pääle (algas 1. aprillist) juba poolaasta eelarwe kokku seada, ja 1925/26 majandusaasta pääle seatakse ta juba terve aasta jaoks kokku. Nii on rahauendus tegelikult üheainsa aasta wästel majanduselule seesuguse kindluse annud, et ta lubab riiklist majapidamist kindla eelarwe järele korraldada. Weel enam: teatawasti on läinud aasta wästel suuri jõupingutusi tehtud ka kohalikkude omawalitsuste (kubermangude, linnade, maakondade) eelarwete korraldamiseks, ja Liidu kesktäidesaatwa komitee wiimasel (kolmandal) koosolekul Tifliisis wastuwõetud otsusega — põllumajandusmaksust 100 miljoni rubla wallaeelarwete toetuseks määrata — pandi kindel alus ka walla rahalisele majapidamisele.

Muidugi wõtab aega, kuni selles nõukoguasutuste eelarwesteemimis, riiklisest eelarwest walla eelarweni, kõik masinarattad ja wändad korralikult käima hakkawad ja meie tõeliselt niikaugele jõuame, et see wiimane lüli, walla eelarwe, oma üleliidulises ulatuses küllalt kindlaks ja laialiseks aluseks kujuneb terve riigi eelarwete hoone kandmiseks, kuid juba seegi, mis kätte saadud, on määratu samm riiklise majapidamise korralduses edasi.

Kokkuwõte.

Oleme puudutanud ainult mõnda tähtsat ja silmapaistwamat ala majanduslises elus, kus rahauenduse tagajärjed endid tunda annawad. Ei saa käsitada kõiki teisi, sest waewalt on ühtki ala ühiskondlises elus, kus neid mitte ei tuntaks. Algades igapäewasest elust, tööpaikade korraldamisest ja kindlustamisest, ühiskondlisest hoolekandmisest, hariduseala tõstmisest, põllumajanduse edendamisest (tähendame muu seas, et riik möödäläinud aastal põllupanga kaudu talupoegadele laenu wõimaldamiseks 150 milj. rubla andis ja hiljem sellele weelgi lisa on antud) jne. jne. näeme

igal sammul rahaasjanduse kordaläinud uuenduse mõju. Ei taha meie pikemalt peatada enam ka tööstuse krediteerimise juures, mis võimaluse andis tööstust hää tagajärjega laiendada ja laienewa turu nõudmistele wastu tulla, samuti nagu kaubandusele laenu andmisega tuntawalt võimalik oli seda jookswa kapitaali puuduse küsimust lahendada, mida läinud sügisest saadik majanduslises ajakirjanduses, koosolekutel, nõupidamistel jne. alaliselt arutati.

Need on kõik üksikasjad — kuigi igaüks oma kohalt äärmiselt tähtsad rahwamajanduse üldkogus — ühises süsteemis, mis kindla kuju wõis wõtta õieti alles kindla rahasüsteemi alusel, nimelt plaanikindlas majanduse korraldamises. Seda põhijoont tööliste ja talurahwa riigi elus, ilma milleta meil raske oleks olnud edukalt ülesehitusetööd teha, wõis korrapäraliselt läbi wiia alles rahareformi teostamise järel.

Sellepärast on arusaadaw, miks Lenin rahareformile nii suure, koguni otsustawa tähtsuse andis, kui ta oma wiimasel wäljaastumisel Kominterni 4. kongressil muu seas tähendas:

„Tõesti tähtis küsimus on meil rubla stabiliseerimise (rublakursi kindlustamise) küsimus. Selle küsimuse kallal töötawad meie kõige paremad jõud ja sellele ülesandele anname meie otsustawa majanduslise tähtsuse. Läheb meil korda pikemaks ajaks ja pärastpoole koguni jäädawalt seda rubla stabiliseerida, siis oleme wõitnud...“

Meie ei kahtle nüüd keegi enam, et meie tõesti — wõitnud oleme.

H. Pöögelmann.

L I S A.

Tähtsamad tähtpäewad rahauuenduses.

Jaauar 1924.

6. — Rahaasjanduse rahwakomissariaat annab töö- ja riigikaitse nõukogusse seaduse-eelnõu uute rahapaberite wäljaandmiseks 20 milj. rubla wäärtuses (3- ja 5-rublalistes rahades).

Weebuar.

5. — Awaldatakse Liidu nõukogude 2. kongressi otsus rahareformi, maksuasjanduse ja riiklise eelarwe kohta.

5. — Liidu kesktäidesaatew komitee ja rahwakomissaride nõukogu annawad dekreedid 1-, 3- ja 5-rublaste riigikassatähtede wäljaandmise kohta.

6. — Awaldatakse eelmine dekreet.

7. — Awaldatakse töö- ja riigikaitse nõukogu otsus 5-dast weebuarist riigikassatähtede wäljaandmise kohta 20 miljoni rubla wäärtuses.

14. — Awaldatakse rahaasjanduse rahwakomissariaadi teadaanne, et sowetirublasid rahaasjanduse komissariaadi tagawaradest ei keskkohal ega ka kohtadel enam wälja ei anta, kusjuures ühtlasi ka ära oli määratud, milkombel neid tagawarasid tuleb häwitada.

15. — Awaldatakse Liidu kesktäidesaatwa komitee ja rahwakomis-
saride nõukogu otsus, et uusi nõukogurublasi enam ei trükita ja trükitud
tagawarad ära häwitatakse.

24. — Awaldatakse dekreet hõbe- ja waskraha wäljaandmise kohta.
(Dekreet wõeti vastu 22. weebr.).

26. — Riigipank hakkab hõberaha wälja andma.

27. — Uus dekreet kassatähtede, hõbe- ja waskraha ning 1-, 2-, 3-,
5- ja 50-kopikaliste paberi-bon'ide wäljaandmiseks kokku 30 milj. kuld-
rubla wäärtuses.

29. — Töö- ja riigikaitse nõukogu otsustab, et tööpalgad kulla alu-
sele arwataks. Otsus awaldatakse järgmisel päewal.

Märts.

9. — Awaldatakse rahwakomissaride nõukogu otsus sowetirubla-
tagasiostmise kohta kindlaks määratud kursiga: 500 rubla (1923 a. rahade,
1 hõbekopika eest. Sowetirubla wastuwõtmise wiimane tähtpäew määra-
takse kindlaks.

Mai.

31. — Sowetirubla wiimane elupäew.

Partisaanid.

Wsewolod Iwanow. — Tõlkinud Ed. Jürgenfeldt.

I.

Kondine, kõhetu — kuiwatatud kala taoline — ehitusmeister Jemolin sammus mööda Ongedai turgu ja päris igalt wastutulijalt:

— Kas Kubdjat olete näind?

— Ei ole.

Wiimaks naeratas üks sinisilmne tshaldon*), kes nähtawasti lõbusas tujus oli, tähendusrikkalt ja näitas Jemolinile:

— Kubdja on kiriku juures... Ostab lõõtsmoonikat... Aa mis sinul temast tarwis?

— On waja, — kähwas Jemolin wastu.

Tshaldon luksus neli korda järgimööda ja wantsis minema.

„Raha on... siis raiepele lõõtsa waja... Ega ta nüüd taha tööle tulla“, — arutas Jemolin endamisi ja tal oli kahju päewast, mis Ongedaisse sõitmiseks kulunud.

Jemolini tõugati alatasa.

Laada lettidele ei pääsind ligigi. Jemolin tahtis kaubaputkade ridade wahelt, mis tänawa moodustasid, läbiminna, kuid siin aeti karja wiisi hobuseid ja haledalt mäegiwaid oinaid. Mäardund-kollaste laikudena kattis tolm laudadest putkaid.

— On aga saun, — ütles Jemolin, higistund soonelest kaela pühkides.

Kurku lämmatas kuiwus, kõrwus kumises laada kisa, lettidel kirendasid eredawärwilised laigud — sitsid, siidiriided, hiina sarpinkad.

— Selleski saunas ei malda rahul püsida!... Põrund rahwas!

Kiriku juures oli tungi vähem. Siin kaubeldi pottidega ja koormate ümber kuuldus ainult nende heledat tilinat ning kauplejate kisa. Kubdja, sinine sitsi särk seljas, samariidest lühikesed laiad püksid jalas, katkend saapalogud paljaste põidade otsas, waatles kollasest sawist pardipiilu.

Kõrge kaswuga tshaldon, hall wammus seljas, waatles igawal pilgul ostjat.

— Palju päewas walmis wehid? — küsis Kubdja.

— Kuidas juhtub.

— Poolsada teed ikka ära, wõi?

Müüja waatas ostja saapalogude pääle ja wastas wastu tahtmist:

— Juhtub ka poolsada.

— Eksa näe, — ütles Kubdja, aupaklikult, kukke tagasi pannes. —

Sa, wennas, wiska parem see piilude tegemine nurka...

— Mida siis, hakkan wareseid tegema, wõi?

— Mitte wareseid, waid, kas wõi, näiteks, kasetorbikuid. On ikkagi kasulikum.

— Teame ise, mida teha.

— Eh sa, pudikeel!

Kubdja silmas Jemolini ja ütles talle, müüja pääle näidates:

— Wõta näe teda pudikeelt, — teeb teine piilusid.

— Igaüks teeb oma tööd, — ütles Jemolin tõsiselt. — Mina aga tahtsin sinuga asja pärast rääkida, Kubdja.

*) Tshaldon — wenelane, kes juba mitmendat põlwe Siberis elab, põlissiberlane.

Kubdja wõttis uuesti piilu, keerutas teda käes ja ostis ära, mitte et tal tarwis oleks olnud, waid et Jemolinile näidata, et tal rahapuudust ei ole.

— Noh, räägi siis.

— Läheme, teel kõnelen, — ütles Jemolin.

Kubdja pistis piilu tasku ja läks Jemoliniga kaasa.

— Mis tööd sa praegu teed?

— Meie ametis on töid palju.

— Siiski?

Kubdja naeratas ripakil wurrude alt:

— Rahwast sureb tänawu tiitselt, justkui kulutuli käib üle kuiwa rohu.

— Noh, ja siis?

— Kirstusi tuleb kopsida...

Jemolin tõmbas märja keelega üle kuiwand huulte ja sõnas halwas-tawalt:

— Rämp! Kirstu töö — kõige mürusem... Kas Gorbulin sinuga ka kaasas on?

— Külas teine.

— Ja Bepalõi?

— Ka Bepalõi on. Ja ka Solominõh on.

— Wast ehk weelgi poissa leidub?

— Külap leidub. Aga mille paganale sinul neid tarwis on?

Jemolini kollasele, kortsunud näole tekkis midagi naeratuses taolist.

— Ei läbe kannatada wõi?

Kubdja sõnas waljusti:

— Armastan wäga artelli tööd, Jegorõtsh.

— Aga ise räägid, et sul siin olewat...

— Juudikoi oled sa, sulle ei wõi kunagi õigust ütelda... Ikka peab petma... Muidu neelad weel elusalt alla.

Kubdja waatas ta wasemale wiltust suud ja mõtles: „raibe nihuke“. Jemolin jäi seisatama, walgutas kollaseid silmawalgeid ja lausus:

— Sellepärast, et teil, pääle eneste, kellegisse usku pole, said aru?

Kubdja kääksatas.

— Kääksatas part. kui ta ära oli söödud... Mina aga tahan teile, Kubdja, seda öelda, et wõtsin Ulei kloostri aitade ehitamise oma pääle. Ehitusmaterjaali sääln on, riistad teil ka wist on?

— Kuidas siis... Kas kuuti wõi päiwiti?

— Päiwiti. Kakskümmend rubla minu kosti pääl.

— Otsi lolle.

— Kuidas lolle?

Kubdja astus sammu tagasi ja wilistas:

— Oled mul aga kelm, Jegorõtsh. Kas hoia alt. Kes sulle sellega läheb, kui heinal kaks neljakümnelist päewas antakse.

— Waat' kus nui! Heinatööd on waewalt kuu, siin aga kogu suwi ja sügis.

— Mis see mulle korda läheb, kui aga Koltshaki neljakümnese eest linnas wiina saab.

— Hää küll, — lausus Jemolin lepitawalt, — läheme minu poole teed jooma.

— Samagonni on?

— Mitte samagonni, wennas, waid „nikolajewkat“.

— Wot kus alles matused! — hüüdis Kubdja ülewoolawas õnnes, käega wastu kintse plaksutades.

Nad läksid üle turu ja Jemolin pööras põikukulitsasse. Ehitusmeister tõmbas puust riiwuaia wälja ja suured laudwärawad läksid hingedel kääksudes lahti. Keti otsas kargledes hakkas koer räuksuwalt haukuma. Pakkudest piiratud karjaaiast küsis naisterahwa hää! wenitawalt:

— Kessee on-nee?

— Mina, Matwejewna, mina, — wastas Jemolin, kõrgele määratuist seedripuu laudest rõdule astudes. — Kas teemasinat ei saaks?...

— Kohee...

Karjaaiast tuli noor naisterahwas, walges sitsiriides, lüpsik käes. Jemolin astus kotta ja küsis:

— Missa nii hilja lüpsad?

— Mis sääl ikka teha, — wastas naisterahwas teekannu toru kolistades. — Kus te jooma hakkate, kambris wõi rõdul?

Jemolin kõlksutas kastis nõusid.

— Üksta puha. Wõib ka kambris. Sääl wist kärpseid vähem.

— Pärís häda nende kärbestega! Küll me neid kihwtitasime ja kihwtitasime, ei tontki aita... Minewaastal tõi mees linnast miskisugust mesihikku, waat see alles mõjus.

Mitte mesinikku, waid wesinikku. Sellega häwitatakse tipphiiri, — parandas Jemolin.

Naisterahwas hakkas naerma.

— Tont nende nimesi teab. Nüüd on kõik wastupidi. Näe, keisriksi olla Omskis wäljamaalañe pandud ja ikwaatoriks nimetatud.

Jemolin hakkas itsitades naerma.

— Ah, seda harimatust! Pärís — põline mets!... Karud olete teie. Koltshak olla, nagu räägitakse, pärís wanast soost, ja mitte keiser ei ole ta, waid diktatoor.

— Üks anum ta puha, ütles Kubdja.

— Anum on üks, kuid wiin mitmesugune. Kord on konjak, kord samagonn.

— Wõib aga olla ka elawhõbe.

— Elawhõbedat ei jooda, waid kirgiisid arstiwad ta'ga paha haigust...

Jemolin istus wärwitud, seljatoega puupingil. Kubdja — wärwitud puutoolil. Kambris oli jahe. Läbi wäikeste akende pääsis walgust wähe sisse — päälegi takistasid seda laiad, kergesti lõhnawad geraaniumid waa-batud sawipottides. Uksed ja ahi olid suuri siniseid lille täis maalitud, mis kollasel põllul näisid õitsewat, põrandal olid hilpudest kokkulapitud põrandawaibad.

Kuna perenaine kapist nõud wälja wõttis, püülijahust kringlid ja jah-watatud toominga ning lodjapuu marjadega pirukad lauale pani, arutas Jemolin iseteadwalt:

— Wõta, näiteks mind. — Mis sa arwad, Kubdja, millest ma õige tõusnud olen?

Kubdja ootas kärsitult, millal Jemolin wiinapudeli lahti teeb, ja wastas seepärast muigades:

— Kuhugile pole sa tõusnud.

— Waletad! Olin ma ju ennem, nii öelda, Permi pastlamees; nüüd aga on mul plekkatusega maja ja korralik majapidamine, ja kõik austawad mind.

— Noh, tänu siis jumalale.

— Muidugi, tänu jumalale, — kinnitas Jemolin, korki wälja lüües ja wiina klaasidesse walades — ainult et keda kuradit ei saa te aru. Joo!

— No jooge päälegi ise... — tõrkus Kubdja harjunud kombe pärast wastu.

- Joo.
- Ei joo.
- Jemolin jõi, krimpsutas nägu ja hammustas mustade mädahammastega pirukast tüki.
- Kange tene, raibe... Joo.
- Kubdja jõi, krimpsutas samati nägu ja pistis korruga terve piruka suhu.
- Ja-a... — röögatas ta: — Pole wigagi..., On kange!...
- Jool — ütles Jemolin.
- Kubdja ei põiklenudki enam.
- Jemolin sõi vähe, sodis pikkade sõrmedega leiwa kallal, koorukesi murdes ja kõrwale pannes. Kubdja aga sõi, kiiresti poolpuretud tükke neelates. Waadeldes ta wäledasti liikuwaid lõuamuskleid, rüüpas Jemolin auäratawa enesetundega pressitud teed ja arutas iseteadlikult:
- Te liigute vähe rahwa seas... Ma mõtlen — haritud rahwa seas, ja sellepärast teiste vastu halba usaldamatust tunnetegi. Ilma usalduseta ei mune aga kanagi sulle muna, weel vähem saad rahwa hulgas elada...
- Kubdja haaras klaasi ja tool tema all nagises ähwardawalt. Jemolin arutas adasi:
- Häbitunde walitsuse ees olete kaotand, justkui karud... Oma eest te ei seisa; kurat teid teab, mida teil tarwis! Mina aga, näe, orjan praegu ja pärast tahan puhata. Et puhka, wennas Jemolin — ja asi tahe!
- Kubdja rõhatas ja lükkas tooli lauast eemale:
- Aitäh, peremees, wastuwõtmise eest.
- Jemolin walas weel.
- Joo, Kubdja. Tänada pole siin midagi.
- Kubdja wiipas käega ja imestas endamisi, et tal käsi nii kergesti liikus.
- Kui ma tänan, siis wõta vastu — ja lori lõpetud. Aga et puhata sul, Jemolin, — seda ei tule.
- Miks siis? Kui me seda ära teenime, mispärast siis ei tule?...
- Aa nii — ei tule.
- Aga kes mind keelata wõib?
- Külap leidub neid kah.
- Jemolin kopsas käeserwaga lauale.
- Ei, sa ütle otse wälja! Ma tahan teada.
- Kubdja naeratas laialt ja pilgutas silmi.
- Leidub, Jegorõtsh, — teised puhkawad sinu asemel... Jumala eest!...
- Pojad wõi?
- Kõik me oleme pojad, ainult mitte ühe isa lapsed. Mõistad... Näe sina ehitad maja: mõtled: elan, puhkan... Ehitad, wennas, tugewa maja, ütlemele plekkatusega, hollandi ahjudega. Korruga — säh sulle! Ei lähe täide. Tuleb takistus.
- Mis takistus?
- Kubdja ajas pilukil silmad pärani lahti ja hakkas äkki tasa ja nobedalt naeru kihistama.
- Ho-ho-ho-he-he... Mätas olete teie, roheline mätas... Ho-ho-he-he-e...
- Ka Jemolin hakkas naerma:
- Ho-ho-ho-he-he... Pime oled sa, sajakeelne, pime, pime... Ho-ho-ho-he-e...
- Eeskojast waatas perenaine üle ukse, waatas ja wiskas käega:
- Oih, kallikesed, ära tapawad oma naeruga.
- Ja hakkas isegi loksuwalt, peenelt naerma.

II.

Winditusest ei walutand Kubdjal kunagi pää, ainult wastikult-walusalt kõdistas teisel hommikul kurgus — justkui oleks millegiga põletatud. Ta tõusis üles, otsis kaua, jalgega kord wastu ämbrit, kord wastu põrandal segiolemaid laudu komistades, weekappa ja kui seda ei leidnud, haaras weeanuma paksude laiade käte wahel, tõstis ta üles ja jõi, läikiwaid wee piisku walgesse lõhnawasse saepurru läigitades.

Kuulatas siis, kuidas wesi kõhus loksus ja tuletas meele, et eila enese Jemolini juure tööle oli palganud.

„Nagu omal tööd wähe oleks,“ — mõtles Kubdja laitwalt enese kohta, krõbedat kantsu leiwa küljest lahti murdes.

Wanaeit Jemoliha waatas terawalt üles ja hüüdis talle läbi palge ning hääle angunud wanaduse:

— Kas jälle purjutama, Kubdja? Laat on ju lõppend.

Kubdja õõrus sõrmedega silmi ja kostis:

— Tean.

— Tööd tarwis teha.

— Tööd teha'p tahangi.

— No mida's wärawasse tüürid?

Kubdja waatas, tükki suhu poetades, keldrisse. Sääl oli wilu ja widew, toas aga segasid kärpsed.

Jemoliha waatas teda weel terasemalt ja wõttis siis külgedelt higistund piimakruusi.

— Söö, Kubdja. Mis sa kuiwalt närid? Piim on tänane.

— Ei ma taha piima, — ütles Kubdja ja mõtles: — „poistele peab ikka ütlemä. Küll need hakkawad kiruma, räiped“.

Jemoliha pani piima tagasi.

— Ja, ega sa'i taha.

Ta peitis käed põlle alla ja ta lai, munataoline nina pöördus Kubdjast eemale.

— Kus töö on?

— Jemolini juure palkasin.

— Üksi?

— Mõtlemä artelliga...

Wanaeit lükkas raske pragunend keldriukse koomale ja lausus tasemalt:

— Ei ole teil enam julgust, meie põlw, tikute aga — ikka artelli. Sellepärast keiserigi ära läks.

— Keiser kihutati minema.

— Waata ikka... — wenitas wanaeit umbusklikult. — Wõi waletab mull

— Halb keiser oli.

— Keisrid on kõik halwad. Hääd pole meile ju tarwiski.

— Mispärast?

Wanaeit haaras söenõu osawasti pihku. Minnes pomises ta, sõnu poolikult wälja rääkides:

— Keisrid peawadki halwad olema. Peab ju ennast waljuna näitama, — no ja kes wali on, see on ka halb. Ilma hää inimeseta aga wõib alati läbi saada. Sattuski nüüd hää keiser, nägi et asi halb, — saad sa siis seesuguse neetud rahwaga elada?... Wõttis kätte... ja läkski minema... Sülitas lihtsalt...

— Loll olete teie.

Wanaeide lottund põsed läksid punaseks. Ta wiskas söenõu trepile ja käratas Kubdjale:

— Ja sina hakka juba minema, laiskworst, hakka juba minema!...

— Küll ma lähen; aga eks, Koltshakiga sa wist oled rahul?
 — Mis asjamees ta mulle on?
 — Eks ta wali ole.
 — Kõik puha wõerad, põle wenelased ühtki. Räägiti, tshehid ta austerlastest pannud. Kas ta on sõjawang, wõi mis?
 — Kes teda teab.
 — Ma arwan küll, et sõjawangidest on — Saksa sõja ajal... Aga, näe, Wenemaal, sääl on keisrinna.
 Kubdja pidi juba minema, kuid jäi seisatama.
 — Misuke keisrinna? Jessuke, mida sa sääl patrad, wanaema?
 — No ja, miks nad siis sõdiwad? Eks ikka selle riigi pärast. Siin seesamane Toltshak, sääl — Kummõnia... Wist läksid jagamise juures riidu ja, talupoeg muudku aga ähi... Meiesugustel kergemat ei tule.
 Ta tõi wõorusest sõela tangudega ja hakkas kiirelt ja heledalt:
 — Tibu-tibu-tibu...
 Wäiksed kollased kanapojad, justkui wõitükikesed, weeresid ulu alt välja.

Tänawatel möödusid pikaldaselt asunikkuude pikakerega wankrid, mida härjad wedasid. Ikked kägisesid. Wastumeelt tõstsid härgade sõrad sooja pehmet tolmu. Harwaste weeres mõni kirgiisi-põliselaniku korwwanker kiunudes mööda. Kirgiis waatles loiult, ühe silmaga, asunikkuude wankreid ja tõmbas kõwasti piitsaga wäiksele hobusele. Pikki tänawa weert lamasid paksus mustas warjus poisid ja koerad, kuna küla ümber, majade taga laane serw tihedalt ja rõskelt haljendas.

Kubdja läks seltsimeeste poole wastu tahtmist. Eila purjuspäega oli ta Jemolinile enesest kui ka poistest paljugi rääkind. Ja praegu mõtles ta rahutult:

„Aga kui kuramused nõus ei ole?! Säh, siis alles mängiwad mulle tüki.“

Hommikuti istusid Gorbulin ja Bepalõh pea alati Solominõh juures. Selle järele läksid kõik kolm Kubdja poole, kus nad, kas töötasid, wõi, kui tööd polnud, tüdrukutest ja samagonnist westsid.

Solominõh'il oli oma hurtsik — wanaaegne weel, seedripuust ehitatud; määratu ruumikas palkidest aed; suured wärawad, justkui kiwist tahutud, ja wärawate kohal pikk ritw heinatuustiga, talwel wõttis ta läbisõitjaid öömajale.

Ka hoow oli Solominõh'il määratu suur, mustaw ja puhas. Wankrikuuri katust kattis roheline sammal, aga kuur ise oli weel kõwa ja ta'st oleks wõind kaks elumaja ehitada.

Ganjscha Solominõh ise istus kesk sada kaksiti paku otsas ja lõikas kirwega tubakat. Tema karwane, tiheda ja salkus juukseparukaga pää oli katmata ja teda ümbritses waewalt märgataw higiaur. Üldiselt oli ta nagu maast käristatud känd — must ja mullast ning miskisuguseist niiskeist mahlust lõhnaw.

Selili maas põõnutas tedretäheline, kollajuukseline riisikseeme taoline Bepalõh, ja selga wastu pakku toetades istus laia näoga, terawate palenukkidega, kitsaste pilu silmadega Gorbulin.

Kui Kubdja õue astus, pöörasid kõik kolm tema poole ja jäid ootawalt ta otsa waatama.

„Teawad wist“, — mõtles Kubdja ja löi kahtlema.

— Anna suitsu teha, — sõnas ta, kätt tubaka poole sirutades, Solominõh wõttis taskust roheline tubakakoti ja sõnas oma sügawa rinnahäälega:

— Ära seda lõigatut puutu. See on niiske. Keeruta kotist.

Bespalõh sibat as jalgu ja tõusis kähku püsti.

— Oled sa, — algas ta pool kogeldades, — Jemoliniga kokku leppind, wõi?

Kubdja lahutas arusaamatult käsa.

— Praegu tuli tene mulle wastu. Küsib, millal tööle tulate? Säh sulle pirakat, lausun mina, pole me kuhugile mõtelnud minna. — Aga te ju endid kloostriisse tööle palkasite! — Taga paremaks!... Missugusele tööle? — küsin ma.

— Aa, eks küsige Kubdja käest, — ütleb ta.

Kiiresti mahorkat suitsetades hakkas Kubdja seletama, et ära ta just küll weel kaubelnud pole, waid niisama rääkind.

— Aga, kudas just ise tahate, — lõpetas ta ja sülitas hoolimatult. — Minu poolest, kas wõi lähen ja ütlen praegu, et ei lähe. Ainult et ta annab 30 rubla päewas ja tema söök.

Bespalõh sammus kärmelt ümber paku ja hüüdis, kui Kubdja oli lõpetanud, nagu nõelatult:

— Lähme, poisid!

Gorbulin sügas selga wastu pakku, kratsis siis kätega abaluude wahelt — niisama, muidu tarwiduseta. Tahtis üles tõusta, kuid mõtles järele: — küllap jõuan, küllap longin weel. Ganscha Solominõh löikas ühetooniliselt kirwega tubakat edasi. Pakk kumises tasa.

Kubdja ootas ja mõtles: Aga kui, paganad, küsiwad „Miks sa Jemoliniga nikolajewkat jõid? See pole ühti artelli wiis.“

Laudas ammus lehm.

— Miks sa teda karja ei lase? — küsis Kubdja.

Solominõh ümises:

— Täna... tõi wasika...

„Kõmiseb justku pakk,“ mõtles Kubdja ja istus paku äärele. Bespalõh haaras laastu ja wiskas tuwi. See tõusis tiibadega kiiresti lehwitades lendu.

Kubdja ootas:

„Mõtlewad järele.“

Küsis aeglaselt nii:

— Noh, kuidas siis arwate?

Suure waewaga hinge põhjast libajat mõtet wenitades lausus Gorbulin:

— Mis minul... Mina wõin... Mul taat teeb kodused tööd..., Ainult kui mitte mobilisatsioon ei tule... Wiiwad weel minema. Aga wat Ganscha — temal on majapidamine. Tema ei saa.

Bespalõh patsutas Kubdjale peoga selga:

— Tema on tubli poiss, teda wõib usaldada.

Solominõh lõi kirwe kergelt pakku, korjas tubaka mütsi ja tõusis üles.

— Lähme, poisid, teed jooma.

— No aga tööle lähed, wõi? — küsis Kubdja wargelt.

Solominõh sammus kohmakalt, nagu ikkes härg, trepi poole.

— Midas' minagi, — kostis ta kindlalt, — ega mina töö juurest pakku poe. Wõin minna.

Ja küsis kõwasti:

— Eit! Kas teemasina panid üles?

Punapäine koerapoeg astus kummuli keeratud saani juurest sammu paar eemale ja haugatas.

Kubdja haaras ülemealikult Ganjschal õladest ja raputas kergesti:

— Sõber! Kisakõri!

Solominõh kehitas õlgu:

— Aitab, ära hulla!

Kui tee joodud, mindi Jemoliniga läbi rääkima. Ehitusmeister pani õues hobust rakke. Rangirinnust kinni tõmmates, pööras ta pingutusest punase näo puuseppade poole ja sõnas hääkskiitvalt:

— Wõi artelstshikud tulnud? Wäga ilus!

Siis kohendas ta laka rangide alt wälja, patsutas hobust turjale ja andis puuseppadele kätt.

— Kudas käsi käib?

Räägiti wähe. Taheti tööle minna kolme päewa pärast. Jemolin aga nõudis, et homme juba.

— Ja misukesed päewad nüüd on — otse hinge teewad helgeks. Mis neid mööda lasta? Ainult kümme wersta — selle wiskate löbu pärast ära. Ah?

Ta waatas neile meelitlewalt habemeisse ja ta silmist paistis mingi muu mõte.

— Muidu, ma, poisid, nii üksik, päris nagu wana kukk... Ja siis weel need pikalikalised...

Puusepad jäid nõusse. Ulatasid Jemolinile sirged pahasti painduwad kämlad ja läksid.

Jemolin istus korwwankrisse ja lausub:

— Kärstitud poisid. Kodus istuda ei püsi.

Pääle lõunat joodi kalja ja mindi teele. Solominõh rakendas hobuse laia Irbiti wankri ette, wisati sületäit kolm rohtu päale, rohu päale — tööriistad pikkis kaameli karwast koetud kottes. Hobust juhtis Solominõh naine ja tõrises kogu tee mehega:

— Kolab jumal teab kuhu... Nagu kodus tööd ei oleks...

Solominõh istus wankri redelil, jalad üle ääre maas. Tõkatiga määrind teeäärne rohi peksis wastu saapaid.

Bespalõh jutustas kõigile ammu juba tüütut lugu, kudas ta Saksa wangis olnud.

— Peksi-id... — kiljus ta naiste moodi heledalt. — Waat kus alles peksi-id!

Kubdja torkis:

— Mõistusegi na' wälja peksnud...

— No minul, poiss, juba wälja ei peksa! Hing wõta wälja, kuid mõistust kätte ei saa.

— Kaugel on?

— Kaugemal kui sinu tare manu.

Kubdja hakkas laial suul naerma. Eit laksutas ohjaga hoost.

— Hirnuwad aina, saadanad! Waatawad aga kust kergemini kätte saaks. Aga et maad künnda, ei!...

— Me — meistrimehed, — ütles Gorbulin, — ega sul'gi ilma pütita elu oleks.

Eit sõnas äritatult:

— Palju see mees mulle pütta teind? Kellele küll, aga mitte mulle. Niisama kolate ringi... Põle maadki weel ära jagand...

Eit saatis Solominõh'i alati nii, nagu wiiks teda matta. Pärast aga, kui mees raha tõi, ostis omale uued hilbud ja waikis. Seepärast pomises see mõnikord läbi karwade, mis tihedalt suu ümber kaswasid:

— Küllalt juba! Kaagutab, justku kana muna toond...

Gorbulin sõitis ainult seltsimeeste tõttu ja tal oli igaw. Ta katsus end juba kord tukastama seada, aga rööpad läksid siin-sääl üle jämedate puujuurte ja wanker rappus. Külla maha jäid pehmed küpsised, koogid, marjapirukad — ta waatas pahaselt Kubdja päale ja pani suitsu.

Kubdja wilistas, jorutas laulu, naeris Bespalõh üle — nina, põsed ja wurrud liikusid tal wilksalt ja elewalt.

Uleini arwati kümme wersta. Tont neid wist küll mõõtnud, wõi oli see tee sihuke, justkui mättaid mööda — kuid puusepad jõudsid Uleisse alles õhtu eel.

Jõe kaldal paistsid onnid — mustjad, päewitand klaasidega. Wana töö — nii klaasid kui onnid.

Wankuw, ilma käsipuudeta sild wiis üle jõe otse mäe alla, mis tugewa metsaga kaetud oli. Paremal pool orus oli heinamaa, kuhu Uleika jõgi nagu plaatina niit sisse oli ömmeldud.

Klooster nagu lämbus madala kiwimüüri sees mändade ja kaskede wahel: üks walge lehtmaja oli pukspuu ja toome põõsastest pää wälja pistnud ja kuristiku serwal nagu rippuma jäänd.

— Pea, — ütles Kubdja.

Puuseppad hüppasid maha. Kubdja sõnas:

— Eidel jääb hiljaks koju sõita. Paljuks siit weel maad on — jõuame jalagi pärale. Las eit sõidab koju.

Solominõh oli nõus:

— Olgu.

Ja ütles eidele kurjalt:

— Sõida minema, me läheme jala.

Naine pööras hobuse ümber ja küsis, sõitma hakates:

— Kas pühapäew koju tuled, wõi peab sinu poole sõitma?...

— Sõida parem päalegi, — ümises Solominõh.

Kubdja hõikas ülemealikult:

— Too külaleiba kaasa.

— Kolera sulle kõhtu, aga mitte külaleiba!... Nõ-õ.

— Kae mis teraw keel!... Ei mina sulle waderiks tule...

— Karu sulle paras wader, äh!

III.

Kotid ja riided olid määndind hunikuna rohul maas. Gorbulin waatas nende pääle nii, nagu tahaks maha heita ja kohe silmapilk uinuda. Kõiki oli juurine tee tublisti raputand ja kõigil oli hää meel, et jälle tumerohelisel rohul jaluli olid.

Kubdja waatas kloostri poole ja lausus rahuldatud hääl:

— Pärale saime, tont teda wõtaks! Näe kuhu ronib tene, päris mäeweeru taha soppi, justkui naiste kleidi palistus — punane roheline pääl...

Solominõh küsis asjalikult:

— Aga misuke sääl korter ka on? Kas kümnik sellest midagi lausus ka, Kubdja?

— Korter olewat uus, pole keegi weel sees eland.

— Wõi nii siis on asjad...

Solominõh wöttis kottide ääres askeldawal Bespalõh'il käe alt kinni ja wiis ta tee pääle.

— Kas siis läksime, wõi?

Bespalõh hüppas rabeledes kõrwale:

— Oota! Süüa tarwis...

— Oled aga tühjaks rappunud. Ei jõudnud weel päralegi, kui juba sööma.

Kubdja oli justkui waimust walgustatud. Ta tegi kogu kehaga ime-weidra liigutuse, nii et isegi sitsipüksid lainetama löid ja hüüdis kõlawa noore häälega:

— Oi sa luuwalu!... Kas õige täna selle wanakuradi Jemolini poole minna? No tont temaga! Oleme pääle ööd siin ja lähme homme. Olgu säääl uus korter ja wärskelt rajatud onn, mis meil sellest — sülitame selle pääle, mõistad?

Kubdja sõnadewool kuulati ära ja Solominõh lausus:

— Kas lähme kusagilt öömaja küsima, wõi?

— Kui me kõrd juba oleme nāruskond, kaabakad, — ütles Kubdja lõbusalt, — siis on meil nüüd häbi elumaija pugedagi.

— Kas siis jääme lahtise taewa alla öömajale?

Kubdja ajas end soldati moodi sirgu ja ta armiline walgete kulmudega nägu laienes üheks suureks naeratuseks:

— Just nii! — hõikas ta lõbusalt.

Bespalõh istus rohus ja ütles säält wahele:

— Ära külmame, poisid!

Gorbulinile ei meeldind wastehitatud majas ööd olla, — seepärast ütles ta wastumeelselt:

— Ei külma ühti.

Kaks tundi tagasi külas, poleks niisugune ettepanek neile tähelpanu wäärtki paistnud, kuid nüüd olid kõik korraga nõus.

Kubdja wiis nad jõeäärde lagedikule, walge, pruunide aknalukidega koolimaja ligidale. Solominõh'il oli pääle selle, kui ta kodust, naisest ja hobusest lahkund, justkui elu juure walgund, — ta sammus põlwist kergelt wārisedes.

Nende järele, aegajalt haugatades, kooberdas kolm küla koera, ja nende sabadest ja koonudest oli näha, et nad sugugi tõsiselt ei haugu, waid lihtsalt igawuse pärast.

Puusepad heitsid rohule pikali, kõhatasid koduselt ja panid suitsu. Hiljem tulid nende juure mõned külamehed.

Külas teati juba, et nad Uleisse aitu ehitama on tulnud ja kõik pärisid aina Jemolini ja tema majapidamise järele, keegi aga ei küsind, kuidas nemad ise elawad, ja miks nad tööle tulnud.

Bespalõh'il sai elu täis ja kui üks küsijatest liig kähku eemale läks, hüüdis talle järele:

— Wõi töölisi inimesteks ei peagi! Et kramp sulle makku lööks!

Kubdja wilistas ja läks asemete jaoks heina ja oksi muretsema. Solominõh tõi raagusid ja sületäie kuiwi kollaseid okastega kuuseoksi.

— Mis sa juhm okastega teed?

— Lāhewad küünla asemel tarwis.

Puusepad tegid tule maha ja panid teekannu üles. Sel ajal jooksis suur walge kana, heledalt kaagutades, tulest mööda. Gorbulin hakkas äkki teda püüdma...

Udu laskus tihedamalt alla. Jões löi kala laksu, keegi sammus üle silla — lauad nagisesid. Külas oli waikne: magati. Põõsad justkui liikusid, sosistasid, tahtsid nagu jooksta. Tundus waiguse suitsu ja kaldalt sawi lõhna.

Gorbulin, kes hāmaras ohaka põõsa taoline paistis, ajas kārattult kana taga. Kuuldus ta lõõtsutamist, kana tiibade sapsumist, kohkund kaagutamist.

Wärawast ilmus kooliõpetaja. Tule juures jäi ta seisatama ja teretas. Ta liignimi oli Koblew-Malischewski. Kõik oli tal ühetasaselt lame, — nägu, rind, ühetasased siledad püksid ja ka hääl oli tal tasane, nagu kõrwale kinnipüüdmatu.

— Kes see sääl on? — küsis ta, käega jookswa Gorbulini poole näidates.

Kubdja wiskas sületäie oksa tulde. Oksad löid praginal põlema ja tuli walgustas kogu ümbruse.

— Jegorka. Meie mees, — wastas Kubdja wastu tahtmist. Aga mis sinul temaga asja.

— Ta püüab ju minu kana.

Kubdja lõi kaikaga kergelt tulde. Kuldwiimana lendas sammas säde-meid üles.

— Sinu, ütled sa? Halb kana. Nii hilja juba ja pole weel õrrele läind.

Gorbulin tuli tagasi, kana kaenla all. Mõlemad hingeldasid raskelt.

— Anna kirwest, — pööris ta Kubdja poole.

Kooliõpetaja pani käed tasku ja sõnas pilwis näol:

— See on minu kana.

— Aha? — kõneles Gorbulin, wäsinult hingeldades. — Meie aga wõtame tal praegu kohe Koltshaki moodi pää maha.

Kooliõpetaja tahtis kiruma hakata, kuid tal tuli meele, et koolis ilma walguseta ja tööta üksi istuda igaw on.

Köögis on kõrbenu lehk ja kambris lõhnab geraanium, woodis kägiseb ema ja käib tihti kalja joomas. Ta on ainult neljakümne aastane, kuid loeb ennast juba wanaeideks.

Koblew-Malischewski wahtis kõõrdi Solominõh pääle, kuid ei lausund midagi.

Solominõh tabas ta pilgu ja ütles:

— Istu maha, ole wõeraks. Paneme ta kohe praegu keema.

Bespalõh, nähes, et kanaperemees ei pahanda, haaras ämbri ja jooksis sellega kolinal wett tooma. Wett wõttes ja tundes, kudas wesi, justkui elaw, ta ämbrist kinni haaras ja alla tiris, hõikas ta rõõmsal tujul.

— Poisid! Kui soe wesi. Käige suplema!

— Tassi rutem! Ära mõla, — kostus tule äärest.

Koblew-Malischewski wõttis palitu maha ja laotas oma alla.

Kas lähete tööle! — küsis ta lameda häälega.

— Tööle, — wastas Solominõh.

— Kuulsin juba. Jemolin jutustas, et teid oli palgand. Rääkis, et odawalt oli palgand. On üks igawene närukael, külap ta teid pingutab.

Solominõh wastas jämedalt:

— Ei ta tee midagi. Mis siis sinul sellest?

— Minul — ei midagi. Ainult kahju on nagu kõigist.

— Kahju, ütled sa?

— Mul on juba niisugune loomus. Mul oli wanaisagi konföderaat, siia wälja saadetud. Ninasõõrmed kistud wälja ja pekstud piitsadega.

— Warguse eest, wõi? — küsis Kubdja, tuld kohendades. — Räägitakse, et ennemalt warguse eest ninasõõrmeid rebitud.

— Hakkasid mässama, et mitte Wene walitsuse alla saada — poolakad nimelt.

— Niisama nagu praegu tshehid, wõi?

Kooliõpetaja ootas weidi, justkui oleks tal sees midagi läbিকেemata, ja wastas:

— Ka nimi on mul — Malischewski, Poola nimi, isaisa järele. Kobelew aga — see on isale siin kaewanduses pilkeks juure lisatud, et häbistawam oleks. Oli kord kuulus kindral Kobelew, kes Turkestani alla heitis ja türk-lasi wõitis.

— Skobelew, aga mitte Kobelew, — ütles Kubdja.

— Oota ikka. Kui teda wapruse eest ülendati, siis pani keiser talle „S“ tähe ette. Et tal mitte häbi poleks salongidesse astuda. Mobiliseeriti mindki Saksa sõtta, mõtlesin kah ülendust saada ja kudagi moodi nime muuta. Ei läind aga korda. Rahwast sõdib musttuhast, woolab nagu wett jões, mida see üks tilk säääl ära teeb? Haawati säääl mind jalast, olin hospitalis ja lasti siis puhtpriiks.

Solominõh pööras selja tule poole ja lausus:

— Ja tulid Kobelewina tagasi.

— Näha on, et sellena tuleb surragi.

— Ootad kuni tsaar tuleb, see teeb sind Skobelewiks.

— Tsaari ma ei soowi, nagu, wõib olla, teiegi. Ma ju ütlesin teile, et mul kõigi wastu hale meel on, ja see on mul päritud. Lastel, näiteks, pole kooli midagi selga panna — kohe hakkab mul hale; pole paberit, mille pääl kirjutada — samati hale; kui inimesed halvasti elawad — jällegi on hale...

Kaua kõneles Malischewski oma halemeelsusest ja tal hakkas tõepoolest hale, nii iseenesest kui neist kirwestega, karwastest, kalestund meestest. Ta hakkas rääkima, kudas teda kaswatatud ja kudas teda keegi ei haletsend, ja kuipalju tal seetõttu häid päiwi kaduma läind; wõib olla, oleks ta nüüd koguni teistsugune inimene. Ja Kobelew-Malischewskil tikkus nutt pääle.

Bespalõh wõttis lusika ja maitstes suppi.

— Wara alles — las podiseb weel.

Ta awas kotisuu ja wõttis sääält lusikad wälja. Kõige puhtama andis ta Malischewkile. Bespalõh lõikas leiwa wiilukaiks, pani nad käterätile ja wõttis katla tulelt. Kubdja wiskas oksti tulle.

Puusepad hakkasid lusikate pääle puhudes sööma. Kooliõpetaja maitse katlast weidi ja nihkus eemale.

— Mis sul on? — ütles Solominõh, — söö.

— Kõht on täis. Alles weidi aja eest sõin õhtust.

Kobelew-Malischewski waatas, kuidas meeste salkus karwadega lõualuud leiba ja liha õgides kõkku käisid ja kõneles tasase häälega:

— Klooster ehitati üles, et paluda, teie aga sinna ei käigi. Jumalat tuletate ainult sõimusõnades meele, pole teil ei usku ega kindlat usaldust wõimu wastu. Ja kes teab mida te õige tahate. Ülespuua on niisuguse elu kohta wähe. Nagu hundid, üks ei saa teisest aru. Meil, siin, räägitakse niisugust lugu: künnud kord kaks meest — tshaldon ja asunik. Äkki — wälk, pikne. Asunik sosistab palwet, tshaldon aga wahib, silmad laiali. Pärast pärib: „Mida sa, poiss, säääl pomisesid?“ — „Lugesin palwet wälgu wastu“ — wastab see. — „Õpeta mulle ka, wõib olla läheb tarwis.“ Hak-kaski õpetama: — Meie isa, kes sa oled taewas, pühitsetud saagu sinu nimi“ ... — „Ei, — lööb tshaldon käega, — pikk wäga, niisugust ei taha.“ Ikka aina lühemat tahawad, kuna aga elu niigi juba pikem ei ole kui linnu armastus.

Kooliõpetajal oli halb meel, et puusepad ta kana sõid, ilma et oleks tänandki, halb meel, et teda tähele ei pandud, — halb meel, et linnast juba kolmat kuud palka ei saadetud.

Ta istus tule ääres ja rääkis — mitte seda, mida rääkida oleks tahtnud. Näis nagu räägiks tema seljatagant keegi tema eest, kuna tema ainult mokki liigutab.

Puuseppadele aga tundus uduselt, nagu käiksid nad alasti jäises wees, ja pole sellel weel ei otsa ega äärt.

Oksad ragisesid põledes. Kiljuwalt haukusid koerad eemal, pimedas, kuhu Gorbulin neile konte ja tükke pildus.

Solominõh tõmbas kasuka üle pää ja ümises midagi segaselt. Oli wõimata aru saada, kas ta magab wõi kõneleb. Bespalõh ja Kubdja lösisid küljeli ja suitsetasid. Paled punetasid.

Malischewskile ei wastand keegi midagi. Tulesäsi lendas talle põlwe pääle; ta löi selle sõrmega maha ja hakkas armastusest rääkima.

Gorbulin läks eemale, ja warsti ilmus ta maadjas, kitsa otsaesisega kogu teispoolt tuld pimedusest nähtawale, kolm lohmakat koera kannul. Ta pani nad ritta istuma, tõstis käe üles ja karjus lõikawalt:

— No-oh!...

Koerad tõstsid esimesed käpad üles ja istusid tagumistele. Nende ninad paistsid kurnatud olewat, walged kihwad wälkusid. Malischewskil hakkas hirm.

Gorbulin istus koerte kõrwale ja hakkas, silmi jõllitades, hundi moodi huluma:

— U-u-u-o-o-o!

Esiti üks koer, siis teine ja wiimaks kõik kolm wenitasid kaasa:

— U-u-u-o-o-o!...

Ja Kobelew-Malischewskile näis, et säääl ei istu mitte kolm koera ja üks inimene, waid et kõik neli puuseppa huluwad, ilma et ise teaks, mida:

— U-u-u-o-o-o!...

Sees, hinges kees ja kihises midagi arusaamatut ja õudset, nagu walgete ussikeste pesa. Malischewskile tuli meele, et siberlased ei juttu westa ega laulda ei armasta ja ta meel läks weel mõrudamaks.

— Sa oled hüpnotiseerija, — ütles ta, Gorbulini juure astudes.

Gorbulin ajas kõrwa õieli:

— Ma ei kuule.

Kobelew-Malischewski kordas:

— Hüpnotiseerija oled sa.

Gorbulin hulus weel lõikawamalt:

— U-u-u-o-o-o!...

Koerad oma punaste klaasistund silmadega wenitasid järele:

— U-u-u-o-o-o!...

Kubdja wiskas ämbri wett tulle. Tuli löi susisema, walge aur tõusis üles — justkui oleks udu kollase tule keskele laskund.

Malischewski sammus tule juurest minema.

(Järgneb.)

Lenin ja kirjanduse arwustus.

Waewalt on tarwis tõendada, et sm. Lenin omas kunstilise kirjanduse hindamises puhtal proletariaadi klassilisel seisukohal seisib ja et kodanlik idealistlik esteetika talle täiesti wõõras oli.

Ta kirjutas juba 1905 aastal: „Kirjanduse asi peab üldproletaarse asja osaks saama, ühe ühtlase, suure sotsiaal-demokraatliku mehhanismi „kruwikeseks ja rattakeseks“ mida kogu teadlik töölisklassi eelwägi liikwele paneb. Kirjanduse asi peab ühendatud, plaanikindla ja organiseeritud sotsiaal-demokraatliku parteitöö üheks osaks saama“.

Wladimir Iljitsch mõistis „kirjanduse asja“ all pääasjalikult ajakirjandust, mis otse töolisteliikumise huwide teenistuses seisab, aga ta ei jätnud ka kunstilist kirjandust silmapaari wahele.

Meie päiwil, proletariaadi diktatuuri ajajärgul, mil kogu elu ümberehitust ülewalt alla, kuni üksikute osakesteni, proletariaadi eelwägi Wenemaa Kommunistliku Partei näol juhib, omandawad need sõnad iseäralise mõtte ja tähenduse. Aga oma üldises wäljenduses ei anna nad küllalt selgeid ja praktilisi näpunäiteid meie kirjandus-kunstilisele arwustusele.

Ent mitte üksnes huwitaw, waid otse tarwilik on teada, kuidas sm. Lenin oma wormelit kirjanduse ja kirjanikkude kohta konkreetset tarwitas. Seab ju iga praegusaja ajakirja number ühed wõi teised küsimused kirjanduse arwustuse ja kirjanduse ajaloo metodoloogia alal üles. Ja iga autor lahendab need küsimused omamoodi. Tarwilikku ühtlust ei ole. Ka ühist sihtjoont mitte. Aga hädasti tarwis seda oleks. Tarwis selleks, et ärawõita meie „sisemisi emigrante“ — „Russki Sowremennikust“ ja „Rossia'st“^{*)}, et assimileerida mitmesuguseid „kaasreisijaid“ ja awada proletaarsele kirjanduslikule loomistööle wäljakäiku selgele ja awarale teele.

Lenin oli rewolutsionäär, poliitik, teoreetik, aga mitte kirjandusearwustaja. Seepärast on tema pärandus kirjanduse arwustuse alal üsna wäike. Aga ta oli geniaalne inimene ja geeniusel on wäheseski kogus rohkesti sisu. Sm. Lenini kirjanduslikud artiklid ei anna mitte wähe wäärtuslikke näpunäiteid marksistlikule arwustusele.

Näituseks wõtame tema kirjatükid L. Tolstoi kohta, püüame neile metodoloogilisest küljest ligineda, et awaldada neid teesid, mille kaudu autor kirjaniku ilme selgitamisele asus.

* * *

Kõige päält on selge, et marksistlik arwustus Lenini arwates „organiseeritud, plaanikindla ja ühendatud kommunistliku parteitöö üheks osaks peab olema“. Teisiti öeldes: kirjanduse arwustus peab töölisklassi teenistuses seisma ja teda oma lõpu eesmärgile lähineda awitama.

Ühe oma kirjatükkidest, „Põiklewad kangelased“ lõpetas sm. Lenin järgmiste sõnadega: „Meie raske aja päewaülesandeks on — tunda midagi, mis suudaks wastulööki anda „põiklewatele“ inimestele, kes walitsewad „saasta“ otsekoheselt wõi kaudselt toetawad. Kahjuks on arwustuse alal praegugi „põiklewaid“ inimesi, kes kirjanduslikku „saasta“ awalikult toetawad. Kuidas nendega wõidelda? Päewa ülesandeks on, — jatkab Lenin, — kas wõi kõige raskemateski tingimustes metallimulda kaewata, rauda sula-

*) Kaks poolwalgekaardlikku ja Wene maruisamaalist ajakirja, mis Nõuk.-Wenes ilmuwad.

tada, terast walada marksistlikuks ilmawaateks ja päälisehituseks, mis sellele ilmawaatele wastawad. Marksistliku arwustuse, kui ühe päälisehituse terast, ei ole weel walatud. Muretsegem siis metallimulda. Tõsi, meie astume sellega küll alles esimese sammu, aga kui meie seda mitte ei tee, on edasilikumine wõimata“.

Oma kirjatükkides annab sm. Lenin kõige päält wastuse üldise ja põhiküsimuse pääle: mida wõib ehk mida peab kirjanikust kunstnik peegeldama. See päält näha täiesti selge küsimus on mitmed meie praegusaja kirjanikud segamini ajanud ja arusaamatusse seisukorda wiinud. Kui arwustus neile ära näitab, et nad rewolutsiooni ei näe, ja kuigi näewad, siis temast aru ei saa, waid wana korra rusudes tuhiwad, — siis wastawad nad harilikult äritatud olekus: mispärast just rewolutsioonist kirjutama peame, aga mitte millegist muust, ja sedagi tingimata W. K. P. waimus? Selle küsimuse pääle sm. Lenin wastuse just andiski, kui ta juba tükk aega enne weebuarirewolutsiooni kõhklematalt ja selgelt ära näitas, et „kui meie ees tõesti suur kunstnik seisab, siis peab ta mõnesuguseidki olulisemaid rewolutsiooni külgi oma töödes peegeldama“. Seda ei pea ta tegema mitte kohustuse mõttes; seda peab ta tegema sellepärast, et ta kunstiliselt tõelikkude ellu tungides orgaaniliselt seda peegeldamata jätta ei saa. Suur wõib kunstnik ainult siis olla, kui ta teatawa agajärgu ühiskondliku elu päänärwi, põhipidetki näeb, tunneb ja kunstiliselt ümberkujutab. Ja seesuguseks närwiks on wiimase poolesaja aasta wältel kapitalismi arenemine, tööliste liikumine ja proletaarne rewolutsioon.

Edasi püüab sm. Lenini arwustaw mõte analüüserimise teel wälja selgitada, missuguse kogemuse ja kelle kogemuse kunstnik kunstikuuju walab. Kuiwõrd suurejooneline see kogemus oma ulatuse ja elulikkuse poolest on? Küsimuse üldiselt ülesseadmiselt läheb autor üksikute küsimuste selgitamisele.

Ta seletab: „Meie rewolutsioon on siiski wäga keeruline nähtus; hukade keskel, kes rewolutsiooni otsekohe sed täidewiijad ja sellest osawõtjad olid, on palju sotsiaalseid elemente, kes ka selgesti sellest aru ei saanud, mis sünnib ja kes samuti neist tõsistest ajaloolistest ülesannetest kõrwale ei hoidnud, mida ajaloo käik meie ette seadis“. L. Tolstoi kirjandusliste tööde analüüserimise kaudu jõuab ta sotsiaal-ajaloolise arenemiskäigu walgusel kindlale järeldusele, et „Tolstoi ideed on — nõrkuse peegel, meie talurahwa wastuhakkamise puudused ja patriarhaalse küla lõtwuse ning jõukama külakihi tuimunud argtuse peegeldus“.

Kunstniku kogemust selgeks tehes, põrkab sm. Lenin suure kirjaniku loomistöös kahe warjamata ja leppimata wastoluga kokku. Ta analüüserib seda wastolu ja leiab, et see mitte ei juhuslik ega isiklik ei ole. Kirjaniku wastolu on kogu Wene elu põhiwastolu. Seda tähtsat tõsiasja uue kogemuse hindamisel ei unusta arwustaja - marksist mitte ühekski minutiks ära, waid astub isegi karmilt nende wastu wälja, kes seda kinni määrida püüawad. Ta tungib ägedalt kallale A. Potressowile, W. Basarowile, M. Newedomskile ja teistele, kes Tolstoid „puhtama ja üldinimliku ideloogilise algolu“ — südametunnistuse algolu täiusliku kehastusena, „suure terwikinimese“ ning „wõimsa, ühest puhtast metallist walatud“ kuju näol esitada püüawad.

Ja tõepoolest, see on ülitähtis asjaolu kirjaniku hindamises. See laseb kõige suurema eksimatuse ja täpipäälsusega otsustada kunstniku kogemuse üle, kui ka selle üle, kuidas see kogemus läbi töötatud. Kui wäheplast häälekandja „Nascha Sarja“ arwustajate seisukohale astuda, siis oleks waevalt korda läinud Tolstoid õieti hinnata. Kunstniku kogemuse läbitöötamise küsimus nihutab omakorda päewakorrade teise tõsise küsimuse, mis mitte

wähem tähtis ei ole — küsimuse kirjaniku klassilisest set' sukohast, tema klassilisest ideoloogiast ja hingeelusitema klassilistest harjumustest. Kõik see etendab muidugi oma osa ka loomistöö matejaali väljavalikul, kuid otsustaw tähtsus on siiski materjaali läbitöötamisel. Tolstoid näituseks tuues, näitas sm. Lenin seda meile kõige kindlamalt. Ta purustas lõpulikult igasuguse „objektiivse“ waatepunkti, mida mõnikord — imestuseks — meigi päivil veel meele tuletatakse.

Sügawalt suure kirjaniku ja Wene tegeliku elu wastolu üle järele mõeldes, teeb Lenin kindlaks selle tähtsa tõsiasi, et see, mis Tolstoi õpetuses arwustawat oli nelikümmend aastat tagasi, mõnikord mõnesugustele rahwakihtidele kasugi wõis tuua — õpetuse reaktsioonilistest ja utoopilistest jontest hoolimata. „Aga meie päivil (kirjatükk on kirjutatud 1911. a. jaanuaris) toob Tolstoi õpetuse iga idealiseerimisekatse... kõige otsemat ja sügawamat kahju“, sest ta tekitab lagunemist nende ridades, kes Wene isewalitusliku riigi wastu wõitlewad.

On selge, et kirjaniku hindamine ainult ajaloolis-konkreetsete tingimuste arwelewõtmisega wõimalik on. Kirjaniku juure ei saa asuda mingisuguste igaweste absoluutsete põhimõtetega. Arwustuse põhimõtted on wõrdlised, nende arenemine, nagu kunstilise kirjanduse areneminegi, on tingitud ühiskondlisest arenemisest — sellest „olemisest“, mida K. Marx iga teadwuse aluseks seab.

Teises kohas näitab sm. Lenin, et „wastolusid Tolstoi waadetes mitte praegusaja töölisteliikumise ja praegusaja sotsialismi waatekohalt ei tule hinnata (arusaadaw, et sarnane hindamine tarwilik on, aga sellest ei ole veel küllalt), waid selle protesti seisukohalt, mida patriarhaalne Wene küla päaletungiwa kapitalismi ja talurahwahulkade waeseks ja maata jäänute wastu pidi sünnitama. Lenin jõudis selle otsuse juure nende ühiskondliste jõudude analüüsimisega, milles suur kirjanik kaswas ja wälja kujunes. See märkus kriipsutab veel kord alla, et suure kirjaniku arwustusele kindlasti ajaloolisest küljest asuda tuleb, mille juures kõiki selle aja ühiskondlikke nähtusi arwesse peab wõtma: tuleb arwestada seda, millal töö kirjutatud ja millal see arwustuse alla wõetakse.

Seepärast tegigi Lenin Wene tegelikust elust analüüsi nii pika ajajärgu kohta nagu 1861 — 1905. Ta „paljastas orja - aja jälgi, selle otsekoheseid läbielamisi“ ja näitab ära, kuidas kõik maa (iseäranis küla) majandusline ja poliitiline elu nendega läbi on imunud. Ta kujutab pildi „kapitalismi tugewast kaswamisest alt poolt ja selle edendamisest ülewalt poolt“, „wana Wenemaa kõigi wanade tuge de rutulise, raske ja terawa murdumise pildi“. Kõik see lasebki tal kirjaniku kujutustes kehastatud tolleaja tegeliku elu kogemusi kogu täielikkuse peensuse ja eksimatusega hinnata.

Uhtaegu kriipsutab Lenin siiski olla, et Tolstoi õige hindamine ainult töölistklassi seisukohalt wõimalik on. Mispärast? Just sellepärast, et proletariaat praegu ainus eluline jõud on, kes liikumist kõigi abinõudega edasi wiia suudab — töörahwa orjuse ja kurnamise häwitamisele. Loomulik, et sedasama ka praegusaja kirjanduse kohta öelda tuleb. Tema ühiskondliku tähtsuse hindamine ja selgitamine on ainult proletaarse rewolutsiooni huwide seisukohalt wõimalik, kusjuures muidugi ühekski minutiks ajalooliselt konkreetset olukorda äraunustada et tule, näit.: sõjakommunismi ja nep'i ajajärku wõi küla ja linna wahelise sideme loomise asjaolu.

Niisugune marksistlik - ajalooline käsituswiis, niisugune konkreetsete ühiskondlikkude, poliitiliste ja majanduslikkude tingimuste arwelewõtmine ei luba arwustajat leppida ainult üldiste kirjanduslikkude tõenduste alaga.

et baasis (aluspõhi) teadwuse ära määrab. Ja sm. Lenin ei piirdugi üldise klassilise waatekohaga, waid hindab kunstniku teatud ajaloolise ülesande waatepunktilt, mida töolisteklass teatud silmapilgul lahendab. Lenin hindab Tolstoid kui see Wene tegelikkude elu halastamatalt eredalt ja kaasakiskuvalt arwustab ja naerab kunstniku üle, kui see kõlblise enesetäiendamise ideest, kurjale mittewastupaneku ideest jne, jutlustama hakkab. Ta hindab kirjanikku talurahwalis - kodanlise rewolutsiooni waatepunktilt. Kahtlemata on tema arwustus parteitöö rattakeseks ja „kruwikeseks“.

Praegusel ajal seab arwustus kunstnikule palju tõsisemad nõudmised ette. Meie elame kommunistliku elu ülesehituse ajajärgul. Loomulik, et kunstnikult kõige päält olewiku ja tulewiku algolluste wäljendust elust nõutakse, mis tarkawa uue elu iseloomu kindlaks peawad määrama. Kui Wene isewalitsusliku riigi purustamise ajajärgul mõnedel ühiskondlistel rühmitustel mõnikord eestkätt olemasolewa olukorra arwustamine tähtis oli, siis ei nihku nüüd — proletaarse elu ülesehitamise ajajärgul — mitte kriitika etteotsa, waid tulewiku idude ja päälegi sarnaste idude wäljendamine, mis töölise püüetele ja lõpueesmärgile wastaksid. Ja kuidas ka kirjanikud iganes parteilise „mütsi“ ja parteilise surwe üle kisa tõstaksid ning kunstilise kirjanduse muutmisest poliitilise wõitluse tööriistaks karjuksid — kunstiline kirjandus ja kirjandusline arwustus peab praegu ometi, ja enam kui kunagi enne, kommunistliku töö sisuline osa olema. Edwistagu päälegi mõned sellega, et nad Lenini ja Gutshkowi wahel mingit wahet ei leia ja wärwigu igauks oma üti ise wärwi, kisagu päälegi mõned sellest, et kunstnik waba olewat kui lind, — kõik see on kõige suurem lollus ja mõtetus. Ja wäga tabawalt kirjutas selle üle sm. Lenin: „Härrad kodanlikud individualistid, meie peame teile ütleva, et teie lobisemine absoluutsest wabadusest puht silmakirjalus on... Kas olete teie, härra kirjanik, waba oma kodanliku kirjastaja mõjust? Olete teie waba kodanliku publikumi mõjust, kes teilt pornograafiat (nilbust) raamides ja piltides nõuab, ning prostitutsiooni — „täienduseks“ „pühale“ näitekunstile? Kodanliku kirjaniku, kunstniku ja näitlejanna wabadus on üksnes maskeeritud (wõi silmakirjalikult maskeeritud) rahakoti walitsus, äraostmine, armukese-elu“. Meie peame sellele kirjandusele tõsiselt waba, awalikult proletariaadiga ühenduses olewa kirjanduse wastu seadma.

„See saab waba kirjandus olema, sest ei omakasu ega karjäär, waid sotsialismi idee ja töörahwa poolehoid kogub tema ridadesse ikka uusi ja uusi jõudusid. See saab waba kirjandus olema, mis inimkonna rewolutsioonilise mõtte kõige kõrgema saawatuse sotsialistliku proletariaadi elawa töö ja kogemuse abil wiljakaks teeb, mis alalist wastastikku kokkupuutumist loob minewiku kogemuse (teaduslik sotsialism, mis sots. õpetuse arenemise ta primitiivsetest ja utoopilistest wormidest algades lõpule on wiinud) ja praeguste kogemuste wahel (seltsimeeste-tööliste praegune wõitlus).“

Uus waba kirjandus peab inimkonna rewolutsioonilise mõtte wiimased saawatused wiljakaks ehk sigitawaks tegema. Milline suur ülesanne! Aga et seda täide wiia, peab kirjandus nii kõrgele astmele tõusma, kus ta wõib olla, weel kunagi pole seisnud. Ta peab oma kunstilise läbitungiwa pilguga, oma elumõistatusi tabawa waatega elusügawustesse tungima, et sellega tulewiku idusid wälja selgitada, et neile enam awarust ja walgust anda, et neid kaswawa umbrohu eest kaitseda. Ja seda peame meie praegusaja kirjanikult wäsimata ja kindasti nõudma, iseäranis siis, kui ta suureks kirjanikuks tahab saada, kuigi wahest mitte nii suureks, nagu Tolstoi wõi Puschkin oli.

Nagu meie kirjutasime, sundis kirjanduse wiljakuse idee wõi organisatsiooniline osa Lenini Jasnaja-Poljana krahwi loomistööst hoolikalt eraldama

seda, „mis selles minewikku kuulub“ ja mille eest teda kadetid ja mõned marksistid-likwidaatorid kiidawad, eraldama nimelt sellest, „mis tulewikule kuulub“, „mis ei ole minewiku walda wajunud“.

Tegelik elu on alati keeruline nähtus, meie praegusaja tegelik elu aga iseäranis keeruline nähtus, mille sarnast ajalugu weel ei ole tunnud. Temas on minewik, olewik ja tulewik sagedasti nii pidewalt ja lahutamata üksteisega kokku põimitud, et isegi kõige wilunumal analüseerijal marksistil alati korda ei lähe tarwilikku jaotust teha, surewat tärkawast, juhuslikku — põhimõttelikust, silmapilkset — kauakestwast eraldada. Ja ometi peab kirjanodusline arwustus, sm. Lenini eeskujust õppides, ettewaatlikult kindlaks tegema, missuguse ja kelle kogemuse kunstnik on wõtnud ja mis sellest kogemusest tulewikule kuulub ja mis minewikku jäänud. Tulewiku iseloomu aga aitab arwustajal — nagu kirjanikust kunstnikulgi — kindlaks teha teadmine, et kirjanodus kommunistliku elu ülesehituse üheks osaks peab olema ja mis pääasi — töölikklassiga ja tema eelwäe — W. K. P-ga kindlas sidemes seisma.

Lenin kirjutas Tolstoist, et ta kapitalismi ja riigi wastikutest joontest aru sai ja neid kujutas, aga ta ei saanud aru, kes seda korda muuta wõib; tema ei ulatanud lõpuni nägema, mis sugune on „kujunemisel olev“ uue elu korraldus; missugused ühiskondlised jõud seda „kujundawad“ ja kuidas nad seda teewad; missugused ühiskondlised jõud sudawad päästmist tuua lugematutest ja iseäranis terawatest puudustest, mis „murrangu“ ajajärgule omased. „Miljonite talupoegade protest ja meelegaheide see on, mis Tolstoi õpetusse kokku kuhjatud“.

Praegusaja kirjanduse hindamise juures ei tule arwustajal muidugi mitte niisuguste wältawate loomise-ajajärgude analüüsi teha, nagu sm. Lenin Tolstoi kohta sunnitud oli tegema. Aga need küsimused, mis krahwil arusaamatuteks jäid ja mida sm. Lenin iseäranis alla kriipsutab, ei ole ka tänapäew oma tähtsust arwustuse jaoks kaotanud. Tõsi, nende sisu muudab weidi oma kuju, kuid ilma nende lahendamata ei ole kunstilise kirjanduse õige hindamine wõimalik.

Sellega lahendab arwustus siiski ainult asja ühe külje kunstilise kirjanduse materjaali hindamisel. Muidugi, materjaali waliku ja iseloomu analüüs aitawad tähtsal määral kirjaniku hindamiseks kaasa, kuid mitte wähem tähtis ei ole ka teine loomise silmapilk — kuidas see materjaal läbi on töötatud. Kui kirjanikku materjaali walikul klassiline seisukoht juhib, siis seda suurem tähtsus on sellel seisukohal materjaali ideoloogilise ja psükoloogilise läbitöötamise juures. Tihti juhtub, et kunstnik hää, terve ja läbikatsutud elukogemuse oma laboratooriumis „saastaks“ muudab ja just sellepärast, et kirjaniku meetodid kuhugile ei kõlba. Ja wastupidi: wäikene ja isegi juhuslik kogemus wõib teatud kunstilise ümbertöötamise läbi tähtsaks, kasulikuks ja õpetlikuks saada. Kui proletaarse rewolutsiooni kogemus wäikekoodanluse idealistlik-indiwiidualistikkude meetodide järele läbitöötada, siis kerkiks proletaarne rewolutsioon alati moonutatud kujul lugējate ette. Kui aga wäikekoodanluse haiglast indiwiidualistlikku kogemust proletariaadi klassilise teadwuse waatepunktilt läbi töötada, siis wõib seegi õpetlik olla, hoolimata sellest, et ta põhjani reaktiooniline on.

See just sundiski sm. Lenini ühiskondlisse tingimuste analüseerimisel kunstniku kogemuse väljaselgitamise otstarbel, ka selle pääle sügawat tähelepanu pöörama, kuidas need ühiskondlised tingimused kunstniku klassilist ideoloogiat ja psükoloogiat ning tema klassilisi harjumisi juhtisid. Kirjaniku osast ja tema tööde tähtsusest olenewalt wõiks seda analüüsi isegi kirjaniku elu üksikute episoodide väljaselgitamiseni wiia.

Algades selle konstateerimisest, et „Tolstoi oma sündimisse ja kaswamise poolest kõrgemasse aristokraatia kihti kuulub“, tegi Lenin terawa

analüüsi teel selgeks, et kirjanik „patriarhaalse, naiiwse talupoja waatepunktis seisab“. Ja selle „psükoloogiat oma õpetusse, oma arwustusse kannab“.

„Tolstoi peegeldas nende meeoleu nii loomutruult, et isegi nende naiiwsust, nende poliitilist wõhiklust, nende müstitsismi, inimestest eraldumise soowi, „kurjale mittewastupanekut“, jõuetuid needmisi kapitalismi ja „raha“ wõimu adressil“ oma õpetusse wastu wõtab, kirjutab Lenin.

Loomulik, et Tolstoi kogemus oleks teise wärwingu wõinud saada ja temast oleks wõinud teised järeldused teha, kui ta töölisklassi seisukohalt läbitöötatud oleks olnud. Missugused need järeldused oleksid olnud, seda näitab sm. Lenin ise. Ühes Tolstoiga leiawad praegusaja tööliste liikumise esitajad, et protesteerida neil ikkagi asja on, kuid meelegeitmiseks — ei mingit põhjust. Meeleheide on omane klassidele, kes hukkuwad, palgatööliste klass aga kaswab, areneb ja kõweneb igas kapitalistlikus ühiskonnas paratamata, muuseas ka Wenemaal. Meeleheide on omane neile, kes pahe põhjustest aru ei saa, wäljapääsu ei näe, wõidelda ei jaks. Praegusaja tööstusklass niisuguste klasside hulka ei kuulu.

Olewik näitab peegliselgelt, kui sügawalt sm. Leninil õigus oli. Meie tingimustes ei ole sm. Lenini motiweerimisest muidugi mitte enam küllalt. Läbitöötamise meetodi määrab ära töölisklassi praegune seisukord ja tema praegune osa. Arwustus peab aga alati neid metoode awalikuks tegema, kui ta partei töö osa, õige ja igakülgset põhjalik tahab olla.

Tolstoi ütles kusagil: „Meil on praegu kõik pahempidi ja alles kujunemisel“. Lenin tähendab: „Raske on omale 1861—1905 aastate ajajärgu tabawamat iseloomustust ettekujutada“. Seda iseloomustust wõib täie õigusega ka praegusaja kohta tarwitada. Sellepärast peawad kirjandus ja arwustus kui nad tahawad elu ja tulewikku „sigiwaks teha“, teadma, awalikuks tegema, kes, mida ja kuidas „kujundab“. Ja seda tegema, — töölisklassi seisukohalt, konkreetsetest ülesannetest wäljainnes, mis ajalookäik töörahwa ette seadnud. Ja lõpuks — seda kõik täielises kokkukõlas kogu proletariaadi tööga tema W. K. P. näol.

Paljudele näib see waba loomistöö hirmus ja kole lämmatamine olewat. Tuletagu nad sm. Lenini meele. Wististi takistab meil klassiline loomus maailma proletariaadi juhi suuri mõtteid tundmast, arusaamast ja tunnustamast.

Meie aga kutsume üles temalt õppima ja kindlasti tema suuri juhtmõtteid teostama, mis alati lähedad ja arusaadawad on proletariaadile ja alati wõõrad ning äritawad kirjanikkudele ja arwustajatele, kes wäikekodanluse ridadest wälja wõrsunud.

Walerjan Poljanski järele Ed. Juhani.

Walter Klein

(K. Roobas)

Tallinna 1. dets. sündmuste üks raskematest kaotustest oli kahtlemata Eestimaa Kommun. Partei keskkomitee ja poliitbüroo liikme Walter Kleini surm.

Küll ei langenud W. K. otsekohe lahingus, ei sattunud ta ka pärast walgete timukate küüsi — liig truilt toetab Eesti töölisklass oma wõitlewat eelwäge, oma tegelasi selleks, et werised nuhkide sõrmed mitte igasse põrandaalusesse urkasse ei ulataks — kuid raskused, mida tal pääle 1. dets. tuli läbi elada, mürdsid ta elujõu. Wõib olla, ei oleks needki temast wõitu saanud, kui Walter ise ei oleks olnud üks neist töörahwa eesridades sammujaist, kes enese isiku ja selle nõuete pääle isegi kõige wiimases reas, kui seda h ä d a p ä r a s t tarwis oleks, rõhku ei pane. Smd., kes Kleini wiikem mõtles kui enda

Walter Klein.

pääle, oma terwise hoidmiseks teisi tülitada ei

tahtnud.

Walter Kleini elu on olnud alaline töö ja wõitlus maastmadalast, algades õpipoisina meistrite walju käe all ja lõpetades sõjariistus wõitlusega Eesti rööwkodanluse wõimu purustamiseks. Loomu poolest enam kunstnik, idealist kui midagi muud, oskas ta tegelikus elus wäga hästi kunsti siduda otsekohe sõjariistus wõitlusega, ja küsitaw on, milles ta suurem oli, kas sulega wõi suurtükiga wõideldes. K ü m n e i d lahinguid — „Klassiwõitluses“ on ekslikult ainult kolmteistkümmed üteldud — läbi teha ja selle kõrwal sulge tarwitada, mis ühtewiisi teraw waenlastele kui „sõpradele“ ja sinna juure weel äärmiselt lagunud tööstuse-ettewõte uuesti üles ehitada ja hästi korda seada — juba see näitab, kui mitmekülgne tegelane Walter Klein oli, rääkimata ta omapärasest osawusest põranda all parteitööd teha ja rewolutsioonilist wäljaastumist ette walmistada.

töölisklass oma wõit-
mastel nädalatel ra-
witsenud — kui põran-
daalustes tingimistes
rawitsemisest, sõna
tõsisest mõttes üldse
juttu saab olla, —
kõnelewad, kuidas
Klein, juba tõsiselt
haigena alati on tige-
daks saanud, kui te-
male ühte wõi teist
arstimiseabinõu soo-
witatud, temalt enese
hoidmiseks ühte wõi
teist ettewaatus nõu-
tud. Temale oli tähtis
teiste elude hoid-
mine, teiste eest hoo-
litsemine, ja isegi
oma haiguse sai ta
otsekohe sellest, et
ta teiste pääle roh-

Kõige selle juures oli W. Klein alati optimist, alati täis lootust ja julgust kordamineku, edasijõudmise pääle. Kes temaga kokku puutus näit. Tosno lauawabriku ülesehitamise ja korraldamise ajajärgul, pidi imestama tema wisadust ja oskust neist raskustest üle saada, mille ees tuhat teist pää oleksid kaotanud. Kleinil leidus tee, leidusid abinõud.

Kunstnikuna on W. Klein jätnud enesest ajakirjandusesse omapärase tüübi — „Wäikse Walteri“ (tema põrandaalusest tööst sel alal ei saa veel tarwilisel ulatusel kõnelda). Eesti kirjandus — rääkimata ajakirjandusest — üleüldse, töörahwa ajakirjandus terwelt, on äärmiselt waene sellest isesugusest, wõiks ütelda pipraga ja sinepiga lõhnawast kirjelduswiisist, mis terawalt puudusid paljastab ja lõikenoaga arstitawa kallal sorib, kuid mitte selleks, et surmata, waid — terweks teha. See kirjelduswiis on loo-

Walter Klein surmawoodil.

nud ilmakirjanduses surematuid töösid, meie, eestlaste, kirjandus on selle poolest waene, ja seda enam paistawad üksikud selle stiili esitajad, kelle hulka kuulub ka „Wäike Walter“, igapäisest lamedašt kirjeldamise wõi agitatsiooni stiili tasapinnast silma.

„Orasel“ on eriti põhjust Walter Kleini, kui ajakirjanikku, mälestada. W. Klein seisib „Orase“ hälli juures, tema wäsimata energia ja hoole, tema leidlikkuse abil sai ka „Oras“ nii mõnestki raskusest üle, millega tal wõidelda on tulnud.

Kõige paremas eas langes ta. Järele jäi walus koht — kaaswõitlejate südames ja wõitluse ridades. Meie paneme aupärja ta tundmata hauale sellega, kui pühendame kõik jõu selleks, et edasi töötada nende ideede poole püüdmisel, mis kandsid ja tööle waimustasid langenut.

Au langenud wõitlejale!

Needus ta tapjatele!

H. Pöögelmann.

Meieaegse loodusteaduse päewa- sündmustest.

Prof. J. Depman.

1. Mis on walgus?

Kõikide loodusteaduste hulgas, mille arw ju õige suur on, seisab esimesel kohal füüsika. Seesuguse koha omandab füüsika mitmel põhjusel, millest võiks nimetada järgmisi:

Oma uurimiswiisidega on füüsika eeskujuks pea kõikidele teistele teadustele. Põhjendades reaalsete katseandmete pääle, ehitab füüsika omad teooriad, tarwitades kõige laiemais piirides matemaatika abinõusid, kui üleüldist teaduslikku meetodi. Selles mõttes on füüsikat alati eeskujuks peetud uute teaduste loomisel wõi wanade ümberehitamisel. Ei ole põhjusest nähtus, et mitmes keeles füüsika üleüldse loodusteadust tähendab, nagu ka see, et tekkiwad nimetused: bioloogialik füüsika, sotsiaal-füüsika jne.

Käsitades kõige lihtsamaid nähtusi, milledest koos seisawad keerulisemad (näituseks elunähtused), määrab füüsika sellega ära piirid, kui kaugele tema pääle toetuwad erilised teadused oma saawutustes minna suudawad. Iga uus leitud füüsikas tähendab sammu edasi kõigis neis teadustes, mis füüsika pääl põhjenewad. Missuguse sammu bioloogia, arstiteadus, mitmed tehnoloogia harud arenemise teel pääle selle tegid, kui füüsika Röntgeni kiired ja raadiumi üles leidis, on igale tuttaw. Wõib õige julgesti öelda, et meie loodusest niipalju õieti aru saamegi, kuipalju füüsika seletada suudab, kõikide teiste teaduste pikad seletused on füüsika lühikeste wormelite ümberjutustamine.

Kui meie, lõpuks, tegeliku elu huwide ja nõuete seisukohast üksikuid teadusewaldu waatleme, peame jällegi füüsikale esimese koha andma.

Ei ole ju tehnika, meieaegse elu alus, õieti midagi muud, kui otsekohene wõi kaudne füüsika rakendamine tegelikkude küsimuste lahendamisele. Terwe elektrotehnika ei ole ju muud, kui füüsika päätükk, nagu ka õpetus igasugu masinatest, radiost, telegrahwist ja telefonist jne.

Kõige selle pärast ei kütkesta füüsika edusammud mitte üksi eriteadlase tähepanu ja huwitust, waid neid peab iga teaduslik inimene silmas pidama. Loomulik on sellepärast meieaegse loodusteaduse päewaküsimustest ja uudistest rääkides kõige päält peatuda füüsika uudiste pääl.

* * *

Kes füüsika õperaamatut lehitsenud on, teab kui mitmekesise sisuga päätükid sääl leiduwad.

Üks Saksa ajalehemees on järele arwanud, et enne wiimast suurt sõda, nii ütelda elu loomuliku käigu ajal, iga aasta füüsika alal mitte alla kahe tuhande teadusliku algupärase uurimistöö ei ilmunud, ja need olid tööd, mida trükkisid teaduslikud asutused (seltsid, akademiad, ülikoolid jne.). Sellest arwust olid wälja jäetud seega kõik populaärsed ümberjutustused ja kõik need algupäralised uurimised, mille autorid ise wälja andsid, kuna wiimasel korral tagatist selleks ei ole, et töö tõesti teaduses midagi maksab. Kakstuhat algupäralist teaduslikku uuri-

mist aastas, — see on niisugune kogu, mida ükski inimene läbi lugeda ei jõua. Sellest tulebki, et igas vähegi korralikus ülikoolis füüsika õpetamine vähemalt kahe professori vahel ära oli jaotatud, kes selle läbi uudistega tutvunemist jagada võisid.

Kuigi niisugune suur uurimiste kogu harilikult kõiki füüsika osasi ja päätükke puudutas, siiski võis iga aasta märgata, et uurijate huvid pääasjalikult selle või teise aine ümber koondusid, et suurem hulk uurimisi sellele või teisele üksikule ainele olid pühendatud ja ülejääv vähem osa kõiki teisi füüsika küsimusi puudutas.

Seda asjaolu silmas pidades on loomulik küsimust arutusele võtta: missugune füüsika küsimus praegusel silmapilgul uurijate tähtsamaks huviaineks on, missuguse päätüki pääle on praegu sihitud füüsika alal töötajate pilk.

Selle küsimuse pääle ei ole raske wastata sellel, kes uuemaid füüsika ajakirju on lehitsenud ehk suurematest füüsikateadlaste kongressidest osa võtnud.

Enne jõulu oli Leningradis niisugune suurem üleliiduline füüsikateadlaste kongress, millest ka Euroopa füüsika esitajad osa võtsid. Siin võis väga selgelt märgata, mille pääle praegusel silmapilgul füüsika huvid on sihitud. Ja kui uskumata see esimesel silmapilgul ka kõlab, aga tõsi on, et praeguse aja füüsika huviaineks on küsimus:

Mis on valgus?

Walguse küsimust on füüsika mitmel ajal mitmet moodi seletanud.

Newton (Njuutn), kuulus Inglise teadusemees õpetas (1704), et walguse kiired, mis sellest või teisest walguseallikast wälja woolawad, isesugused ülipeened ainekübemekesed on, mis koleda kiirusega, 300.000 kilomeetert sekundis õigejooneliselt walguseandjast kehast wälja jooksewad. Iga niisugune wäike ainekübemeke on kui wäike kummipall, mis mehaanika seaduste järele teel eesolewatest tõketest teatawas sihis tõukeid saab. Weel neile ainekübemekestele teisi omadusi külge eeldades, võis Newton õige hästi kõiki neid walgusenähtusi seletada, mida sel ajal tunti, nimelt kiirte murdumist ja tagasipõrkamist.

Natuke enne Newtoni (1690) löi teine väga kuulus teadusemees, hollandlane Huyghens (loe: Hõigens), teise walguseteooria, mille ta suurte peensusteni wälja arendas. Huyghens õpetas, et walguse nähtus on wõnkumise või lainetamise nähtus. Terwe ilma ruum on, õpetas ta, isesuguse peene ainega — eetriga täitnud; selle eetri lainetamine on see, mida meie walgusekiireks nimetame. Niisugusest seisukohast ei teinud Huyghensile mingit raskust mitte ainult neid walgusenähtusi seletada, mida Newton seletas, nimelt kiiremurdumise ja tagasipõrkamise nähtusi, waid ka weel palju keerulisemat nähtust, nimelt seda, mis kiirega kristall-aines sünnib, kus kiir kaheks osaks laguneb.

Terwe XVIII aastasaja walitses teaduses Newtoni walguseõpetus. Kuid XIX aastasaja algul leiti rida uusi walgusenähtusi üles, mille seletamiseks Newtoni õpetus walgusest mitte ei ulatanud.

Üks niisugustest nähtustest kannab interferentsi nime. Tema seisab põhijoontes järgmises.

Kui meie kahte walgusekiirt, mis ühest ja sellest samast allikast, kumbki ise sihis, wälja lähewad, näituseks peeglite abil uuesti kokku juhime, siis wõib nende kahe kiire kokkupuutumisel mitmesuguseid nähtusi tähele panna: kord märkame iseäranis heledat walgust kiirte kokkusulamise kohal, teinekord kaob kahe kiire kokkupõrkamisel walgus täiesti ära.

Seda nähtust, kui ka rida teisi uuemaid nähtusi, ei suutnud Newtoni õpetus mitte seletada. Huyghensi õpetus seletab seda aga ilma mingi waewata.

Iga lainetamise või wõnkumise nähtuse laadi määravad ära kaks asja: esiteks — laine kõrgus — see äärmine kaugus, milleni lainetaja aine tasapinnast eemale läheb; seda nimetatakse füüsikas lainetamise amplituudiks; teiseks — lainetamise või wõnkumise kiirus — wõnkumiste arv sekundis. Amplituut või lainekõrgus määrab ära nähtuse jõu; mida suurem amplituut, seda heledam valgus; mida suurem amplituut õhuwõnkumisel, seda kõwem hää; lainetamise või wõnkumise kiirus määrab nähtuse laadi ilma jõu pääle mõjumata. Näituseks, kui õhu wõnkumist kiirendada, siis muutub sellest sündiw hää peenemaks või toon kõrgemaks. Kui, näituseks, meie häälehark 435 wõnkumist sekundis teeb, saame hariliku a-tooni; kui aga teine häälehark 870 wõnkumist sekundis sünnitab, siis annab ta ka a-tooni, mis aga terwe oktaaw kõrgem on. Kõige madalama orelitoru hää teeb kõigest 16 wõnget sekundis, kuna kõigekõrgemad hääled, mida koera kõrw, näituseks, kuuleb, kuni 90.000 wõnget sekundis teewad (akadeemik Pawlow õpetas seda nähtust tabama).

Samasugune lugu on ka walguse nähtusega.

Kõige aeglasem wõnkumine annab punase walgusekiire, kiireneb wõnkumine, muutub walgusekiire wärv seitsme wikerkaari wärwi korras punasest wioletini.

Niisuguse õpetuse seisukohast laseb interferentsi nähtus kergesti end seletada. Et walguse heledus, ükskõik, missugune tema wärv on, wõnkumise amplituudist oleneb, siis on arusaadaw, et sel korral, kui kaks ühesihilist wõnkumist kokku sulawad, siis wõnkumine tugewam saab ja valgus suureneb; põrkawad aga kokku wõnkumised wastapidises sihis, siis häwitawad nad liikumise ära ja valgus kaob.

Hiljem leiti nägematud kiired üles, nende hulgas need elektrikiired, mis traadita telegrahwi ülesleidmisele tõi (H. Hertz 1887), Röntgeni kiired (1895) ja teised; kõik nad mahtusid ilusasti Huyghensi walguse-teooria raamidesse, ei ole sellepärast midagi uskmatut selles jutus, mida filosoofia õperaamatutest tihti leida wõib.

XIX aastasaja esimese poole kuulsam matemaatika- ja füüsika-teadlane Cauchy (Koschii) kõndinud Pariisi teadusteakadeemia koosoleku waheajal aias akadeemia liikme piiskopiga, kes talle taewariigist aust ja ilust seletanud, kus tema, Cauchy, hing wiimaks kõikidest küsimusiest jagu saawat, ka walguse nähtuse seletamisest. Seda ei ole jumalakartlikult Cauchy mitte wäljakannatanud, waid piiskoplikule pühadusele suu sisse öelnud, et walguse teoorias temal, Cauchyl, taewariigis enam midegi uut teada saada ei olewat, kuna ta juba siingi ilmas selles küsimuses kõik teab.

Nii uhke oli selleaegne teadus Huyghensi walguseteeooria üle. Ning weel iseäralise tõenduse sellele teooriale töid inglase Maxwelli (Maksuelli) tööd (1887), mis näitasid, et valgus elektrinähtus on, e_t wiimased Huyghensi wõnkumise seaduste alla paenduwad.

Kuid minewa aastasaja lõpp tegi lõpu ka kirjeldatud õnnelikule seisukorrale walguseõpetuses.

Kui walguse nähtusi ikka enam ja enam üles leiti (fosforstents — mõne aine kiirgamine pimeduses, näituseks mädanenud puue fluorestents — mõne aine wärwi muutmise walguses, näituseks pärlmutter, aktinoelektri nähtused — elektrikiirte tekkimine — tekkimine teatawates tingimustes jne. jne.), siis tõusid füüsikale wäga suured raskused nende nähtuste seletamises senise walguseteeooria põhjal. Wahepääl oli elektrioõpetus ka tähtsa sammu edasi teinud. Elektri pääle hakati kui isesuguse olluse pääle waatama, mis teatawa suurusega portsjonidest koos seisab. Seda kõige wähemat negatiivse elektri portsjoni kutsutakse elektro-

niks, ning kõik praegu tuntud elektri nähtused annavad meile niisuguse pildi, et mitte üksi elektri hulgad, vaid ka see, mida meie materiakutsume, on kokku pandud elektronidest. Nagu senini õpetati, et materia (aine) seisab koos aatomitest, neist kõigewähematest aineosakestest, mis kõigis meile tuntud nähtustes jagamatuiks jäävad, nõndasama on elektri aatomiks — elektron.

Neid raskusi uurides, mis walguse-teoorial uusi walgusenähtusi seletades tekkisid, tuli Saksa füüsikateadlasel Max Planck'il õnnelik mõte pähe. Tema tõendas, et walgus niisama algportsjonidest koos seisab, nagu elekter elektronidest ja materia aatomitest. Neid walguse (üleüldse energia) aatome wõi algportsjone nimetas ta kwantideks. Iga energia, nii siis ka walgus, ilmub ehk neeldub terwete kwantidena ja mitte igasugu hulkades. See põhimõte aitas väga paljudest raskustest walgusenähtuste seletamises üle saada. Kuid kaugeltki mitte kõiki walgusenähtusi ei seleta ka kwantide teooria, ning praegusel silmapilgul on seisukord selles füüsika küsimuses järgmine.

On olemas kaks walguse teooriat: Huyghensi wõnkumisteooria, täiendatud Maxwelli elektromagneetilise teooriaga, ning Newtoni walguse-aineteooria, täiendatud Plancki ja Einsteini kwantide teooriaga. Esimene teooria seletab väga hästi walguse kiirte murdumise ja põrkamise nähtusi, interferentsi nähtusi ja weel rea teisi nähtusi, kuid on täitsa wõimetu seletama rida nähtusi, nagu fosforestents, fluorestents, kiirgamine, kiirte neelamine ja palju teisi; teine walguseteooria — Newton-Planck-Einsteini oma — seletab väga hästi kõiki neid nähtusi, mis esimene teooria seletamata jätab, kuid selle eest on teine teooria wõimetu seletama neid nähtusi, mida esimene teooria seletada suudab.

Kuni minewa aastani ei olnud mingit wäljapääseteed sellest enam kui traagikalisest seisukorrast näha. Tõsi küll, et teaduse ajaloos tihti juhtumisi on olnud, kus mitu teooriat üksteisega wõistlemas olid; kuid harilikult jäi niisuguses wõistluses üks teooria ikkagi wõitjaks, kuna ta teistest paremini suutis kõiki nähtusi ära seletada. Harilikult kujunes pealegi lugu nii, et see ehk teine teadusemees isiklikkude kalduwuste tagajärjel ikka seda wõi teist teooriat omaks wõttis.

Praegusel korral on lugu palju pahem. Ükski füüsikateadlane terwes ilmas ei mõista kõiki walgusenähtusi ühe teooria abil ära seletada. Ei ole ühtegi füüsikateadlast, kes wõiks kinnitada, et ta kumbagi ühe walguseteooria poole hoiab ja teist eitab, sest kumbki teooria ei suuda kõiki walgusenähtusi seletada. Weel enam, praegusel silmapilgul ei näe weel keegi teed, kuidas walguseteooria arenema peab ja saab. Kumbki teooria seletab õige tähtsaid nähtusi, ja kumbki teooria jätab seletamata väga tähtsad nähtused. Kahe walguseteooria wõitlus ei ole käimas mitte üksikute füüsikute wahel, nagu see harilikult wiisiks on olnud, vaid praegusel silmapilgul on see wõitlus käimas „iga füüsiku südames“, nagu wiimasel Leningradi kongressil üks tähtsamatest füüsikutest terwes ilmas, Leydeni ülikooli professor Ehrenfest, endine Peterburi ülikooli laborant, piltlikult tähendas. Loomulikult tahaks ju igaüks walgusenähtustest aru saada, kuid selleks arusaamiseks peab ta mõlemaid teooriaid appi wõtma.

Samal kongressil kujutas Leningradi professor Chwolson selle küsimuse seisukorda nii. Ühe kaalukaasi pääl on nähtused, mida Newtoni walguseteooria seletab, teise kaasi pääl nähtused, mida Huyghensi teooria arusaadawaks teeb. Kuni wiimase ajani wõis neid nähtuste gruppisid ühewõrra tähtsaks pidada, nii et raske oli öelda, kumb teooria teise üles kaalub.

Kuna senini kumbki nähtuste grupp wastasele teooriale täiesti seletamatuks jääb, soovitas Einstein tähelnemist kõige päält nende nähtuste pääle juhtida, mis senini wastuwaidlematalt ei ühe ega teise teooria alla ei kuulu, ning sel teel katsuda ühele wõi teisele waekausile ülekaalu muretseda. Einstein juhtis tähelnanu ühe niisuguse nähtuse pääle, mis erapooletusse piirkonda kahe teooria wahel kuulub. (No ones land — nagu Einstein nimetas). Seda nähtust oleks siin raske puudutada tema keerulikkuse pärast.

Kuid teisest küljest awaldas Ameerika teadusemees Compton 1923 aasta nowembris kirjatöö, mis juba terve kirjanduse ellu on kutsunud ja aasta wältel teaduseilmas väga palju kõneainet andis.

Compton seadis üles küsimuse: mis peab sündima kui meie ühe walguse kwanti paneme elektroniga kokku põrkama?

Wõis ette kuulutada järgmist: kui kwant*) wõrdlemisi elektroniga wäike on, siis annab kwant terve oma energia tagawara elektronile ja kaob; on aga kwant küllalt suur, siis wõib ta elektronile ainult osa omast energiast ära anda, muist energiat jääb järele, kuid seda on, arusaadawalt, vähem, kui teda tal enne oli, — tähendab kwant jääb vähemaks. Et aga kwanti suurus kiire wärwi ära määrab, peab pääle niisugust kokkupõrget kiir oma wärwi muutma. Wõimalik on wälja rehkendada, kuipalju kiir oma wärwi peab muutma.

Comptonil õnnestas seda katset teostada. Röntgeni kiiri (kõige suuremate kwantidega kiiri) grafiit plaadi pääle juhtides, sai Compton täpikäält need tagajärjed, mida walguse kwanti-teooria põhjal oodata tuli.

Selle nõndanimetatud Comptoni nähtuse läbi on Newton-Planck-Einsteini walgusteooria kõwa toetuse juure saanud. Selle teooria waekauss winnab teist märksa üles. Kuid sellest hoolimata jääb walgusteooria siiski õige ja õige selguseta seisukorda, sest suur hulk nähtusi, mis väga hästi tuntud ja küllalt tähtsad, jääwad tänapäewani seletamata.

2. Kunstlik kuld.

Üheks wiimaseks uudiseks keemia (lahutusteaduse) alal olid teated selle üle, et Berliini teadusmehel professor Miethel korda on läinud elawhõbedast kulda saada ja seega teostada wana alkeemikute mõtet, mida teadus wiimase ajani täidesaatmata unistuseks pidas.

Prof. Miethe ja tema assistendi Dr. Stammreichi leiduse üle on esimene ise ajakirja „Die Naturwissenschaften“ juulikuu numbris (1924) esialgse aruande awaldanud, mille põhjal siin pääasjalikult selle leiduse üle räägimegi.

Juba mõni aasta oli professor Miethe ametis mõnesuguste katsete kallal, milleks ta elawhõbe elektri look-lampisid tarwitas (lambid, kus elawhõbedast elektronide wahel elektri wõi Volta-look tekib). 1923 aasta juunikuust pääle tegi prof. Miethe oma katseid uue niisuguse lambiga, mille A. Jenitski üles oli leidnud, ning nende katsete juures märkaski ta oma assistendi Dr. Stammreichiga, et pääle selle, kui elawhõbedast kestwa aja wältel (20—200 tunnini) wõrdlemisi kaunis tugew elektriwool (umbes 150 wolti) läbi käib, siis nende torude seintele, milles elawhõbe seisab, mingisuguse tumeda aine kord tekib. Seda nähtust märkas ka lampide ülesleidja Jenitski ise, sest lampide tehnikalise wäärtuse pääle awaldas see

* Kwantide suurus on igat wärwi kiirtel isesugune.

asjaolu arusaadawat mõju. Ta teatas sellest nähtusest ka prof. Mietheli, juurelisades, et ta elawhõbeda toru klaasseintele tekkiwa mustaka aine keemialikku kokkuseadet kindlaks teha ei ole suutnud, paludes prof. Miethet ja tema assistenti seda teha, milleks ta neile oma katsete juures saadud mustakat tundmata ainet keemialikuks analüüsiks andis.

Katsed näitasid, et 5 kilogrammist lambis olnud elawhõbedast kuni pool grammi nimetatud jäänust tekkis, mis lähemal uurimisel kõikide omaduste poolest (wärw, kristallilik ehitus, sitkus jne.) kullaga üks näib olevat.

Esimene mõte, mis selle nähtuse tähelpaneku juures tõusis, oli, muidugi, see, et tarwitatawa elawhõbeda sees kulda oli. 10 aastat tagasi oleks see ainukene teaduslik nähtuse seletus olnud, sest sel ajal ei wõinud juttugi olla kulla tekkimisest mõnest teisest aineist. Kuid kõige hoolikamad keemialikud analüüsid enne elektriwoolu elawhõbedast läbikäimist ei awaldanud sääl mingit kulla jälge, sellepärast ei jää mingit kahtlust selle üle, et kuld, mis pääle elektriwoolu läbilaskmist elawhõbeda anumi seintel kahtlemata olemas on, nimelt selle elektriseerimise ajal tekib, teiste sõnadega, et selle protsessi ajal kuidagimoodi osa elawhõbeda aatomisi kulla aatomiteks muutub.

Nähtawasti langeb ära ka teine wõimalus, nimelt see, et kulla tolm sellest kwarts-torust wõis tulla, mille sees elawhõbe seisis. Iseenesest on sääl kulla leidmine wõimalik, seda enam, et aastat 15 tagasi ilmakuulsad keemikud Ramsay ja Kolli just sellesarnase nähtuse pääl komistasid: toru seintest tekkiwa natriumi tunnistasid nad toru sees olewa gaasi (wesiniku, lämmastiku ja teiste) ümbermuutumise saaduseks. Kuid praegusel korral ei annud ka sellekohane järeluurimine mingisugust tõendust selleks, et toru seinas kulda leiduks. Nähtawasti ei jää kahtlust selles, et tähendatud uurijad tõesti elawhõbedast tugewa, kuid siiski mitte iseäranis haruldase elektriwoolu abil kulda said.

Kuidas see nähtus meie keemiawaadetega kokku sünnib?

Moodsa keemia waadete põhjal ei ole raske sellele nähtusele mõeldawat seletust anda.

Iga keemialikult-puhta algaine aatomi kujutame meie enesele ette koosseiswana positiivse elektriga laaditud tuumast — protonidest ja negatiivse elektri aatomitest elektronidest. Wiimaste kogu on ligikaudu 2000 korda esimeste omast vähem; nemad keerlewad positiivse aatomi tuuma ümber, sünnitades pisitillukese pildi meie päikese süsteemist, kus niisama suure päikese ümber wõrdlemisi wäikesed planeedid liiguwad.

On aatomis üks proton ja üks elektron, siis tekib kõige lihtsam aine — wesinik (gaas). On aga aatomis protoni ja elektroni paarisid enam kui üks, siis sünnitawad esimestest harilikult pool wõi kaks kolmandikku lahutamata, kindla positiivse elektriga laaditud aatomi tuuma, mis selles wäikeses päikese süsteemis päikese osa täidabki, sest tema ümber kihutawad elektronid oma ülikiiret jooksu, lahku minnes meie päikese süsteemist selle poolest, et elektronid üksteist, kui ühtlaselt negatiivselts laaditud kehad, eemale tõukawad, kuna aga päikese süsteemis planeedid üksteist Newtoni raskuseseaduste järele külge tõmbawad.

Aatomi kaalu, selle arwu, mida senini keemias iseäranis kuulsa Mendelejewi ajast pääle, kõige tähtsamaks ainete iseloomustajaks peeti, määrab ära see asjaolu, mitu protoni aatomis leidub. Aine keemialikud omadused olenewad aga pääasjalikult aatomi elektri-laadungist, mis omakorda sellest oleneb, kuidas elektronid aatomis on asetatud.

Selles küsimuses läheb tänini keemia oma waadete poolest endisest keemiast (mida 10 aastat tagasi kõikide teadusemeeste poolt kahiluseti tunnistati) risti lahku. Endine keemia õpetas, et aatomi kaal lihtaine keemialikud omadused üksi ära määrab. Matemaatika keeles võiks seda nii wormuleerida: aine omadused on aatomikaalu funktsioonid. Praegune keemia ütleb, et need omadused on eestkätt just aatomi elektri-omaduste, seega elektronide asetumise viisi funktsioonid. Tegelikult ei ole paljude ainete jaoks mitte suurt vahet endise ja nüüdse keemiawaate vahel, sest enamasti jaos juhtumistes kaswab aatomis, protonide arvu kaswamisega aatomi tuumas, ka lahtiste elektronide arw. Ainult wiimaste aastate waatlused, pääasjalikult Inglise füüsiku Astoni omad 1920 aastast pääle, töid ilmsile rea nähtusi, mis terawat vahet näitawad endise ja praeguse keemia waadete vahel. Nimelt näitas Aston, et lihtainete aatomid, mida senini täiesti ühesugusteks peeti, seda mitte ei ole, et, näituseks, elawhõbeda aatomid üks teisest oma aatomikaalu poolest lahku lähewad, kuigi neil kõigil keemialikud omadused ühed ja needsamad, nimelt elawhõbeda omad on. Niisuguseid keemialikult ühesuguseid, kuid oma aatomikaalu poolest lahkuminewaid ühe ja sellesama lihtaine teisendisi nimetab Astoni järele praegune keemia isotoppideks (greekakeele sõna, mis tõlkes tähendab ühekohaline, sest need lihtained teisendid asuwad Mendelejewi perioodilikus lihtainete süsteemis ühe koha pääl). Isotopid on seega niisugused lihtaine teisendid, millel liikuwate elektronide arw aatomis üks on, kuna aga protonide arw aatomi tuumas, nagu ka nendega seotud elektronide arw igal isotopil isesugune on. Teisest küljest wõib kahel aatomil ühesugune aatomi kaal olla, kuid elektronid on mitmel wiisil jaotatud tuuma ja wälise ruumi vahel. Sedawiisi saame isobaarid — ühesuguse aatomi raskusega ained, mis oma omaduste poolest isesugused lihtained on, — nähtus, mis endisele keemiaõpetusele risti näkku lööb.

Need üleüldised ettekujutused aatomi ehitusest lasewad kergesti pildi luua selle sisemise protsessi üle, mille läbi elawhõbedast kuld tekida wõiks. Elawhõbeda aatomikaal on 201. Kulla aatomikaal — 197. Mõlemad ained on naabrid Mendelejewi tabelis. Elawhõbeda aatomis on 82 liikuwat elektroni, kulla aatomis — 81.

Edasi on elawhõbedas vähemalt kuus isotoppi üles leitud, mille aatomi kaal kõigil on 197 kuni 204, nii et senini elawhõbeda aatomikaal — 200,6 ainult keskmine arw nendest on. Niisama on ka kulla isotopid tuntud ning tema senine aatomikaal — 197,2 on ka ainult keskmine arw. On olemas niisuguseid kulla isotoppisi (kõige raskemad neist) mille aatomikaal kõrgem on, kui kõige kergemate elawhõbeda isotoppide oma, mõned kulla isotopid on elawhõbeda isotoppide isobaarideks — nende aatomikaalud on ühesugused.

Et niisuguste isobaaride paarist elawhõbedast kulda saada, selleks on waja ainult üht wäliselt elektroni aatomi tuuma sisse tõugata ja teda protonidega ja teiste tuuma sees olewate elektronidega siduda. See protsess sünnibki, nähtawasti, elawhõbeda lambis, ja annab selle nähtuse, mida prof. Miethe lähemalt uuris. Kuidas see sünnib, selle üle puuduwad meil senini igasugused lähemad teated.

Ülemal kirjeldatud kulla tekkimise wõimalus elawhõbedast oleks üks wõimalikkudest selle nähtuse seletustest. Niisuguse seletuse annab kuulus Inglise raadiumi-uuriija F. Soddy ajakirjas „Nature“ ja Wene füüsikateadlane J. Fränkel.

Prof. Miethe ise kaldub teise seletuse poole. Tema näeb kirjeldatud nähtuses elawhõbeda aatomi purustamist. Nagu öeldud, on elawhõbeda

aatomikaal 201, kulla aatomikaal 197; pääle selle tuletame meele, et wesi-
niku aatomikaal 1 ja gaasi heeliumi aatomikaal — 4 on. Selle põhjal
wõime kirjutada:

1 elawhõbeda aatom (201) ilma 1 heelumiaatomita (4) = annab
1 kulla aatomi (197)

ehk jälle

1 elawhõbeda aatom (201) ilma 4 wesi-
niku aatomita (4) = annab
1 kulla aatomi (197).

Et elawhõbeda aatom laguneda wõib, selles ei ole midagi wõimatut.
Seni pandi aatomite lagunemist pääasjalikult nõndanimetatud raadioaktiiv-
sete lihtainete juures tähele, neile on aga elawhõbe oma aatomikaalu
poolest õige lähedane. Kahtlust äratav elawhõbeda lagunemise protsessis
ainult see asjaolu, et see lagunemine ootamata kergelt sünnib, nimelt
liiga nõrga elektriwoolu tegewusel. Kuid see woolu kõwadus on ikkagi
palju suurem, kui harilikude katsete juures, mis seda nähtust seletab, et
seniste elawhõbeda lampide tarwitamise korral tähendatud nähtust ennem
ei märgatud.

Prof. Miethe tähendab, et alles järgnewad enam üksikasjalisemad
katsed kindlaks peawad tegema, missugune protsess aatomi sisemuses
elawhõbeda kullaks muutmist toimetab. Senised katsed ei luba seda kü-
simust weel mitte lõpulikult kindlaks teha. Oma esimeseks ülesandeks
pidas leidja kõige päält iga kahtlust selle üle kõrwaldada, et tõesti kat-
sete abil kuld tekkis ja et teda katse alguses olemas ei olnud. Wõeti
appi kõige osawamad keemikud (K. A. Hoffmann ja kuulus Haber—
hiljutine Nobeli auhinna saaja), kuid ükski ei suutnud katse eel ainetes
wähematki kulla jälge leida. Et aga katse lõpul kulda saadi, selle üle ei
jäänud ka kellelgi vähematki kahtlust, sest niihästi oma wärwi, kristall-
ehituse, hapete wastupaneku, temaga terase pääle kriipsu tõmbamisel,
walguse helgi heitmise ja teiste omaduste poolest awaldas ta ennast
kullana.

Prof. Miethe tähendab oma esialgses teates et leitud kulla walmista-
mise wiisil tegelikku tähendust ei ole. Sedasama märgiwad ka teised
autorid, kes selle küsimuse üle kirjutawad. Tuletatakse sel puhul meele,
et meie, näituseks, niisama ka kunstlikkude briljantide walmistamise wiisi
tunneme, kuid neid ei wabritseerita sel teel mitte, kuna see ärilisel kasulik
ei ole. Nõnda wõida see ka kullaga juhtuda.

Kulla walmistamise kasulikkuse üle on, muidugi, weel enneaegne
kõneleda. Kuid eitada selle ärilist wõimalust ei ole niisama mingit mõtet.
Tänase kalli walmistamise wiisi asemele wõidakse homme odaw wiisi leida.
Ja pööre, mis majanduslises elus sellest tekib, laseb ennast waewalt ette
kujutada.

Sisuliselt ei ole selles leiduses midagi üllatawat pääle selle, kui keemia
wiimase kümne aasta jooksul lihtainete muutmatuse põhioletusest loo-
buma oli sunnitud. Kuid huwitusega ei ole ta ka sel korral mitte, kui ta
tegelikku tähendust ei omanda. Igatahes näitab leidus, et wana alkeemi-
kute tinast unistus, kulda teha, mitte nii rumal ei olnud, nagu seda wiimase
paarisaja aasta teadus tembeldada armastas.

Muusika praegustes oludes.

Kuna kunstkirjanduse wallas praegu ägedasti selle üle waieldakse, kas on wõimalik ja ajakohane proletaarsete kirjanikkude ülewõimu teostada, ei wõi muusika alal sellekohasest waidlusest weel juttugi olla. Kirjanduse alal on meil ikkagi juba kaunis tugew ja alaliselt täienew rühm proletaarsete kirjanikke, muusikakunsti loojad, komponistid aga on weel liig kindlasti seotud oma kunsti minewikuga. Proletaarsete muusikute ühisus ei ole weel kuigi suuri edusamine teinud, ja päälegi awaldab ta wiimasel ajal lagunemise tundemärke: osa andekamaid komponiste (Wassiljew-Buglai, Schulgin, Sergejew jt.) lahkusid ühisusest, et uut, marksistliselt kindlamate sihtidega ühisust luua.

Kes ajakirjandust (iseäranis Moskwa oma) silmas peab, see teab, et waldaw wool kunstis ja kirjanduses proletariaadi diktatuuri ametlikku tunnustamist enneaegseks peab ja nõndanim. kaasjooksikutele laia tegutsemisewõimalust soowitab. Kui aga isegi kirjanduses, kus töölis- ja külakirjasaatjate näol määratu suur proletaarne kirjanduse jõud walmimas on, seesugune otsus tehakse, siis on arusaadaw, et muusikas see teisiti olla ei wõi; on ju muusikakeele äraõppimine ja tema tarwimine mitu korda raskem kui kõnekeele waldamine, mida meie maast-madalast õpime. Muusikakunsti waldamine nõuab esiteks erilist annet ja teiseks määratud tehnikat. Ja kui wast muusikast arusaamiselegi jõutakse—sel keelel kõnelda on ikkagi ainult wähestel kättesaadaw. Sellepärast on arusaadaw, et see kunst eriti ka proletariaadi ridades nii wisalt maad wõtab. „Muusikalised töölikirjasaatjad“ on alles weel „walged waresed“, neid leidub üksikuid, ja sellepärast jääb sel kunstialal kaasa jooksja wististi weel kauaks ajaks esipaigale.

See ei tähenda aga ammugi weel, et meie uute jõudude kaswamist ootama jäädes käed rüppe laseme langeda ja kunsti arenemist „oma teed“ minna, ilma et katsetki teeksime wahele segada ja teda meile soowitawasse ideelistesse roobastesse juhtida. Leninismiga läbi imbunud, järjekindla, halastamata ja walju kunstiarwustuse näol on meil abinõu käes, millega kunstiwalla arenemise pääle sügawat mõju wõime awaldada. Suure Oktoobri ideelist sisu lähtekohaks wõttes wõime alaliselt kunstiilma nähtusid silmas pidada ja meie nõuete kohaselt hinnata, wõime otsustada, kas üks wõi teine nähtus töörahwale kasulik wõi kahjulik, tarwilik wõi asjatu on, ja selkombel kunstiala mitmekesiseid woolusid alaliselt ideoloogilise kontrolli all pidada.

Wana kunstiarwustus, kelle silmapaistwamad esitajad siiamani alles hoidunud, ei tarwita arwustuse aluseks kunagi klassilisi wahekordi, waid põhjenedaw oma woolu wõi rühmituse isikliste waadetele. Kodanlikes ühiskonnas ongi see arusaadaw, sest ühiselt ja üldiselt oli ja on kunst sääl kodanlise klassi teenistuses, ja lahkuminekid, mis kunstialal tekiwad, on kunstnikkude „kodused asjad“, mis täiskõhuga kodanlast ainult sedawõrd huwitawad, kuiwõrd nad talle tunnetekõdi pakuwad. Näis, nagu oleks „igawene“ ja „puhas“ kunst täiesti omapärane nähtus, eemal kõigest maisest „alatust“ elust, arenedes ise oma sisemiste seaduste järele. Kõik kunstitüülid kandsid sellepärast puhtwormalist iseloomu ja keerlesid selle ümber, missuguse „kõrge kunstiusu“

preestrikihi kirikuseadusi õigeks tunnistada. Ja mida enam lagunes see ühiskond, mille pinnal kasvas kodanline kunst, seda teravamalt awaldus see väljasuremise tõbi ka kunstiilma sisemises langemises, mis wälistles „otsimistes“, igasugustes „peenendustes“ ja wormide keerulikkuses nähtawale tuli.

Kodanluse tõusu ajajärgul, kus ta weel feodalismiga wõitlust peab ja ennast kõigi rahwakihtide esitajaks tunnistab, rahwuslust selle wõitluse ideeliseks sisuks seades, waldawad ka kunstiala igasugu rahwuslised ideed ja motiivid, mis kodanluse hundihambaid lambanahas warjata peawad aitama. Saab aga kodanluse wõimule, siis ei ole tal seda tüütawat lambanahka enam tarwis, rahwusline sisu kunstis heidetakse kõrwale ja asemele astub „kunst kunsti pärast“, üldinimlistest ideedest lage ja mõtetu wormimäng, mis kodanluse ideelagedale hingeelule, mis ainult üleilmlist jumalat — kapitaali — kumardab, sisuliselt wastab. See mäng otsib ikka keerulisemaid wõtteid, eredamaid wärwe, kaldudes isikliste loomuomaduste järele kord müstikasse, kord puhta ratsionalismi walda, helilisi põhialuseid puhtmatemaatilistest wahekordadest otsides.

Wene muusika, algades oma iseseiswat elu wõrdlemisi hilja, nagu Wene ühiskondki — umbes 100 aastat tagasi Glinka töödega, on selle aja sees ometi sellesama arenemisetee läbi käinud, mis Lääne-Euroopa muusikalgi selja taga. Glinka järeltulijate — Dargomõshski, Balakirewi, Borodini, Mussorgski, Rimski-Korssakowi ja osalt ka Serowi ja Tshaikowski töödes andis ta suurepäralisi rahwuslise sisuga kunstitöid, kuid — jooksis warsti umbkotti. Wene kodanlus hakkas rahwuswahelist kunstikeelt nõudma, ja muusika — kaotas ikka enam ja enam rahwuslise wärwi, libises „kosmopolitismi“ (ilmakodanluse) pinnale, hakkas ühendust otsima Lääne-Euroopa muusikaga, nagu — Wene kodanlus isegi. Glinka ja Dargomõshski kirjanduslised järelkäijad ja nende ideede jutlustajad naerdi wälja ja tunnistati „ühiskonnas“ wõimatuks. „Läänlaste“ etteotsa tõusid A. Rubinstein, Serow, Tshaikowski ja muusikakirjanik Larosche. Alaliselt tugewnedes sünnitas see wool wõimsaid andeid, nagu suure kontrapunktisti S. Taneejewi ja hiljem, kui ta Korssakowi kooli järelkäijad oma mõju alla oli wõtnud, geniaalse Skrjabini, selle wiimase Wene muusikailma kangelase, kes Wene muusika juba täiesti ja lõpulikult Euroopa kunstiarenemise teele wiis, teda igasugusest rahwuslusest puhastades. Nüüd on Wene muusika Euroopas juba silmapaistwale kohale jõudnud ja isegi oma kooli loonud, sääl järelkäijaid wõites. Terwe rida muusikakunstnikke, nagu Strawinski, Rahmaninow, Prokofjew jt. on koguni lõpulikult Wenemaalt lahkunud ja Lääne-Euroopa muusikapõllul omale uue kodu leidnud. Ka see on internatsionalism, kuid mitte proletaarne waid kodanline, mis oma iseloomu poolest kõigil maadel sekssamaks jääb.

Proletaarne rewolutsioon löi ka muusika alal Lääne-Euroopa ja Wenemaa wahele ülepääsemata kuristikku. Kuna sääl muusikakunst endises sihis edasi areneb (õigem — laguneb), tuleb tal siin sootuks uue tarwitajatekihi nõudeid ja maitseid rahuldada. Mis pidi tegema kunstnikkudekiht, kes „ilma peremeheta“ oli jäänud, oma endise kuulajateringkonna kaotanud, oma endistest töötingimistest ilma jäänud? Osa neist rändas peremeeste järgi — Lääne poole ja jõudis otsaga isegi Ameerikasse, kus mõnigi neist kunsti alal „musta tööd“ pidi tegema hakkama. Sellest osast, kes Nõukogude Wenemaale jäi, katsusid mõned oma tööd uutele ühiskondlistele alustele wiia, mis neil nii wõi teisiti ka korda läks, suurem jagu aga leidis omale pääsetee — „akadeemilises töös“.

Ja sääl nüüd muusikakunst istubki: akad. ooper, akad. filharmoonia, akad. konserwatoorium — need on wana kunsti kindlused, mis juba wäliseltki rewolutsiooniliku praegusajaga terawas wastolus seisawad. See on nagu kunstliselt ümbritsewast elust eraldatud, oma erihuwidesse piirdunud nurgake wanast ilmast, suur muuseum, kus elu endistes roobastes liigub, „nagu ei oleks midagi juhtunud.“ Siin kirjutatakse endist wiisi sümfooniad, selle wormi igawese jäädwuse sisse uskudes, loodakse triooi ja kwartettisi isiklistest kunstilistest läbielamistest, mis wõhiwõerad hulkade hingeelule. Armastus oma mitmekesistes awaldustes on ikka weel ainukeseks sisuallikaks, just nagu ei pakuks elu küllalist materjaali kangelaspoeemide loomiseks. Tshaikowski õudne pessimism walitseb ta järelkäijate, eriti praeguse silmapaistwama komponisti Mjaskowski töödes, ja kuna ühiskond praegu terawa usuwastase liikumise järku läbi elab, leiab Skrjabin müstika weel wisaid järelkäijaid. Kõige suuremaid jõupingutusi kulutatakse aga ikka uute ja keerulisemate tehniliste wõtete, helide kokkukõla ja üleüldse häälemängu kombinatsioonide wäljamõtlemiseks. Ühest „leidusest“ teise läheb see uudsuste otsimine kihutades edasi, ilma mingi sisulise wõi sihilise aluseta.

Selles woolus töötab ka muusikakunstnikkude teadusline keskkooht— Wenemaa kunstide ajaloo instituudi muusikaosakond — mille waimline juht, tuttaw muusikakirjanik B. Asafjew „puhtteaduslikult“ „algebra helide kokkukõla proowib.“ Kuiwõrd seesugune matemaatika „akadeemia“ õhkkonda jääb, paistab tal nagu asjalik iseloom olewat, aga niipea kui see „objektiivne“ hindamine kunstimaitse tegelikule juhtimisele tahab asuda, on silmapilk selge, et see kriitiline meetod kõige tähtsama asja — sisu — ära on unustanud. Tagajärg on igasuguste wõimatute helikombinatsioonide tuulispask, milles terve mõistusega muusikamaitse täiesti kadunud ja maad annud kõiksugu moonutustele. See on arusaadaw, sest niipea kui muusika ideeliste tunnete wäljendusest wõõrdunud, kaotab ta igasuguse üldnimilise sisu keele ja muutub tühiseks helidemänguks, mis laiad hulgad täiesti külmaks jätab.

Kunstnikud muidugi ei taha sellest aru saada ja seletawad hulkade külma osawõtmist nende — madala kultuurilise ettewalmistusega. On kogu niisuguseidki komponiste, kes tõendawad, et nende tööd ultramodernid (üle määra uueaegsed) olewat ja et proletariaat nad ligemas tulewikus tingimata omaks tunnistawat. Niisuguste hulka kuulub muu seas. N. Roslawets, kes kõiki oma tööde rewolutsioonilikkust uskuma tahab panna, kuna sääl aga midagi uut ei ole. See ebrewolutsioonilikkus, mis tõeliselt midagi muud ei ole kui kodanline pahemlus, walitseb aga kahjuks selles muusikakunstnikkude ringkonnas, kes praegu muusikakirjanduses juhtiwal paigal seisab ja teisi woole nähtawale tulla ei lase.

Kas wõime niisuguse woolu esitajaid isegi oma kaasajooksikuteks nimetada? Muidugi mitte. Meie teed lähewad lahku. Kuiwõrd nad oma kitsast, sulatud ringist, mida nad sünnitawad, alaliselt Lääne poole piiluwad ja oma tõsise kodu sääl tunnewad olewat, on nad kõlbmatud töörahwale. Mitte nendele ei tule proletariaadil toetuda, waid ausatele parteitutele, nende tööd wõimalikult töörahwale wastawale teele juhtides ja neid ära kasutades, et kõiki muusikalisi andeid proletariaadi enese ridadest wälja arendada, muusikat töörahwale lähendada, arusaadawaks teha. Oppiw noorsugu peab algusest pääle teadma, et ta tehnika, mida ta koolis omandab, sisuliselt proletariaadi tundeid ja püüdeid peab wäljendama, töörahwa teenistuses seisma. Tulewane muusikakunstnik peab juba õpiajal töörahwa kuulajatehulgaga ühte sulama, aga mitte Lääne

poole piiluma õppima. Iga kunstnik aga, kes tõsiselt töörahwa kutsele wastab ja neile arusaadawaid töid loob, on terwitatud töörahwa hulgas.

Dargomõshski ütles omal ajal: „Ma tahaksin, et iga heli otsekohe sõna väljendaks“. Sellel realistlisel alusel, mis Glinka ajast Wene muusikas walitses, loodi määratud kunstitööd. Nüüd, kus ühiskond uuesti realistlikule alusele on astunud, on aeg täiesti asjatut ja tühist helide sõgesikumängu kõrwale wisata ja meie aja suurt tõe muusikalistes kunstitöodes kehastada. See on meie kaasajooksjatele esimene suur ülesanne, millele neid Oktoobri rewolutsiooniwõitude alusel seisew muusikaarwustus alaliselt peab tõukama ja juhtima.

N. M a l k o w 'i jär., toimetusele saadetud
käsikirjast tõlkinud H. P.

Ma inimene.

*Ma inimene-rändaja, kui tolmu hõljuw kübe,
maailma möllutantsus kaasa keerlew elektroon,
ma igawiku süngest pimedusest wälja paisat säde,
ma eluleegis lõõmaw werew öis,
purpurne, punane, kui moon,
mis õitseb soojes kewadisis öis.*

*Ma inimene-pikker, wälk,
kõikwõimne, kaugelulataw ja ere
mu ajust wälja lennand mõtte helk:
ta puurib läbi õudse laotuse kere.*

*Ma inimene — lühike mu elu nähe,
ta kestwus waewalt hetk;
kui lõõmust walla pääsen, säde,
siis otsas on mu elu retk.*

O — r.

Batouala.

Neegriromaan.

René Maran. Prantsuse keelest R. W.

(Lõpp.)

V.

Päikene oli ju üle taewa lagipää jõudnud ja lähenes oma nägematu maade rajal olewale asupaigale.

Wana armas päikene! Kui õiglane tema on! Ta paistab ühtlaselt kõigile. Ei tema tee wahet ei rikaste ega waeste, ei walgete ega mustade wahel. Ei seisusel, ega naha wärwil ole tema juures tähtsust — on ju inimesed kõik tema lapsed. Ta armastab neid kõiki ühte moodi, hoolitseb nende põldude eest, ajab nende meelehääks külma, sünka udu laiali, kuiwatab wihma ja häwitab pimeduse.

Oi seda pimedust! Kuhu ta ka ei ilmuks, armuta kiusab päikene teda igal pool taga. Ainult pimedust wihkab päikene. Walguses aga on terwis ja elurõõm.

Kõik, mis elab, käib päikese meelewalla alla. Tema tahtmisel järgneb üks wihmade hooaeg teisele ja inimeste põlwed wahelduwad kui wee wool jões. Meil, kes me praegu elame, sünniwad lapsed ja neil jälle oma kord lapsed. Maast tärkab rohi, seda söowad loomad, neid mõlemaid häwitab inimene ja kõik koos — kaowad igawiku merde. Paikadele, kus praegu ütgid, kolded ja eluasemed, kus haritakse põldu, kaswatakse karja, tekkib hiljem rägastik, mis oma kord kaob. Jõedki kuiwawad ära. Asjata petawad inimesed end lootusega elada igawesti edasi oma lastes ja lastelastes. Kõige wanemadki põlwed kaowad kui tuli wihma käes. Ainult mõnus wanakene Lolo, kes ükski kuud kardab ja selle eest õhtuti peitu poeb, ainult tema, helde ja hää päikene, maa ja taewa jumalate päämees, tema paistab kadunud maailmade kohal ikka ja igawesti, nii täna kui homme.

* * *

Kossegamba kõrgel kaljul lamab selili Bissibingi, ootab ja haigutab. Jõe kaldail looklewale teerajale ilmub naise kuju. See on eile wargsi määratud kokkusaamisele tulew Jassigindsha.

Tulijat lähemalt silmitsedes tõmbab Bissibingi kulmu kortsu. Jassigindshal on ees wärwiline põll, otsaette seotud punane pael ja juuksed on tal üleskammimata.

Niisugune on juba kord tema saatus! Nüüd kui ta kindlam kui kindel oli, et omeli kord Jassigindsha waldab, jääb see N'Gakura tahtmisel iga kuu korduwasse naiste haigusse!

Sõnalausumata andsid nad üksteisele käe ja istusid kõrwuti kaljule. Bissibingi silmitses Jassigindshat. Ah, kuidas igatses ta selle naise kallistuste järele! Näis nagu mängiksid päikese kiired naise tuksuwaid sinakaid sooni pidi kihutawas weres.

Tõesti tore on Jassigindsha! Teraw puunael on tal kõrwalestast läbipistetud, teine samasugune tolknep paremas ninasöörmes. Need andsid talle peene ilme, mis ükski Jassigindshale omane. Ilusad on ka ta lamedad

rinnad, laiad puusad, paks ümarik taguots ja peened kedraluud. Ainult soeng ei ole ilusa näo ja kauni kehaga kokkukõlas. Kuid siin on süüdi ta roojane seisukord, sest sel ajal ei wõi naine mehele meeldimiseks mingisuguseid abinõusid tarvitada.

Jassigindsha silmitses omakord wargsi Bissibingit. Selle haruldaselt sihwakast kehast hõõgus mehisus ja jõud — iga isase kaunimad ehted. Ta saledas kehas, wõimsates õlades ja rinnas, pikkades, närwilistes tugewates jalgades oli midagi, mis naisi wastupanematu jõuga külge tõmbas. Mitte asjata ei teinud naised, kes kordki tema kaisus maganud, kõik, mis wõimalik, Bissibingi enese juures pidamiseks. Nad leppisid isegi sõimu, löökide ja põlgtusega, püsiks ta aga ainult kauem nende juures!

— Bissibingi, ma pean ettewaatlik olema, tähendas lõpuks Jassigindsha. Ma pean enese järele hoolsamini walwama kui kunagi ennem. Nõiad ütlewad, et wana Batouala on minu süü läbi surnud — mina olewat kurjawainu tema pääle saatnud... Bissibingi, sa oled nii tugew, kaitse mind, päästa mind! Kui sa wahele ei astu — nad tapawad mu ära. Nõiad on lausumisega juba pääle hakanud. Senini on märgid küll mulle soodsad olnud. Paar päewa tagasi lõigati minu juuresolekul kanal pää otsast ja lasti jooksu. Kärwates kukkus see pahemale, aga mitte paremale poole. Tähendab — mitte mina, waid keegi teine on wana Batouala ära teinud... Kuid wanemad ei jäänud selle otsusega rahule. Nüüd tahtakse mind weel kihwtiga proowida. Ma wõiks küll rahuliku südamega gu'ndid juua, ja jooksin suure portsu korraga — see on ainuke abinõu kihwti mõju eest pääsmiseks — kuid ega sellest weel küllalt pole. Nad mõtlewad jälle uued piinaproowid wälja. Need timukad ei taha oma laimu tunnistada ja nagu kord ja komme nõuab — walet kingitustega hääks teha. Neil on kahju paarist naisorjast, mis tuleks tasuks anda ja sellepärast walawad parema meelega mulle kihwti silma. Jään ma aga korra pimedaks, siis on neil hää kisada — N'Gakura on minu üle kohut mõistnud ja nemad õiged päälegi. Siis peksetakse mind kaigastega ja materdatakse kiwidega poolsurnuks. Need tiirased koerad kannawad minu pääle wiha, et ma omal ajal neile alla ei annud ja nad enese juurest minema kihutasin. Nüüd tarwitawad nad parajat juhtumist, et minu üle hirwitades oma kirgesid rahuldada. Nad nõuawad, ma peaksin oma käe keewa wette pistma! Tulise rauaga tahawad nad proowiks mu rinde põletada! Nälja ja januga piinata ja lõpuks elawalt wana Batouala kõrwale maha matta, et sellega tema wiha suguharu wastu waigistada... Bissibingi, ma tahan sind, ma igatsen sinu järele! Sa tead ju, et ma ainult sind armastan! Ei ole minu süüd, et me senini koos magada pole saanud... Batouala on armukade ja walwab hoolega. Sinu järele walwatakse samuti... Kuid missuguseid tõkkeid ja tamme ka ei tehtaks, wesi jookseb ikkagi wee juure... Sellepärast, kui sa minu järele himutsed, oota weel paar päewa ja ma olen sinu, ainult sinu oma...

Tekkis uuesti waikus. Wähe aja pärast jatkab Jassigindsha:

— Sa oleks mind täna wõtta tahtnud... Oleks ma oma werd suutnud kuu mõju eest kaitseada, usu, häämeelega oleks seda sinu pärast teinud ja roojasusest end tagasi hoidnud. Kuid me naised ei suuda siin midagi parata. Ja kui kuu meid korra haigeks teeb, ei jää muud üle kui ära oodata. Sa tead ju, et ma sind weel kirglisemalt tahan, kui sina mind. Kogu mu ihu igatseb sinu järele. Ma olen täiesti sinu. Sa kutsusid mind kokkusaamisele ja ma tulin. Kui mu roojasus mõõda läheb, wõta mind. Nüüd peame aga põgenema. Ma walmistan sulle toitu, pesen su rüüded, puhastan su ütti, harin põldu ja teen kõik mis tahad — põgeneme

ainult. Läheme Bangi. Sa wõid sääl turuguks hakata*). Oled sa aga korra turugu, kes neegritest siis weel julgeb sinu pääle kaebust tõsta? Isegi Batouala ei saa sellega hakkama... Mitte asjata ei tee walged kõik oma miilitsameeste näpunäidete järele... Lähme! Ma ei taha kihwti juua. Ma ei taha käsa keewa wette pista. Ma ei taha, et mu rinnad tulise raua all end kärssu kisuwad. Ma ei taha, et mu silmad ära kõnguwad. Ma ei taha surra... Ma olen noor, terwe ja tugew ja wõin weel palju wihma-
aegu üle elada. Elada aga tähendab — armsamaga koos magada!...

Bissibingi tõusis üles ja sirutas.

Weripunane päike taewawõlwil oli weéremas.

— Jassigindsha, ütles Bissibingi, sa räägid tõtt, kuid tarwis on enne järele mõelda. Ma wannun sulle N'Gakura nimel, et sind ei puutu keegi. Põgenemiseks on aga weel aega. Ootame, kuni jaht lõpeb. Siis lähen ma Bangi ja astun walgete teenistusse. Turugud, ehk nagu walged ütlesid, miilitsamehed, kannawad püssi, padrunisi ja nahkses tupes pahema puusa pääl suurt nuga. Nad on hästi riides. Jalas sandaalid, pääs fesk. Saawad palka. Iga pühapäew on miilitsamees waba ja wõib külla kura-meerima minna, kus ta siis kõigi naiste pailaps on. Pääle selle saab sarnasest teenistusest weel muudki kõrwalist kasu, mis ka üsna tähtis. Selle asemel, et ise maksusid maksta, aitame meie seda teistelt kokku korjata. Ja teeme seda üsna lihtsalt: rõõwime niihästi maksu maksnuid külasiid, kui wõlgasigi. Me sunnime inimesi kautshuki korjama. Paneme neid pakkisi kandma. Nii elawad miilitsamehed. Kuhu me ka ei ilmu, igal pool püüawad wanemad ja rahwas meid kingitustega meelitada; ära osta. See kõik teeb turugu elu kergeks, mõnusaks ja meeldiwaks. Walgete ülemad ei tunne rahwast, keelt ja kombeid ja sellepärast wõib miilitsamees oma kord tempe teha. Utleme, mõni küla ei wõta meid üsna heldelt wastu, oo, siis on meil abinõusid küllalt karistamiseks. Tarwis ainult wälja mõelda mõni loll lugu ja sellest ülemusele rääkida. See muidugi omas suures tarkuses, õigluses ja otsekoheuses käsib kõik wangi wõtta: kanad ja wanemad, koerad ja naised, kitsed, lapsed, orjad, pajad, pannid — kõik, isegi naised, müüakse mõnikord oksjoonil maha, kuna saadud raha maksude tasuks läheb, ehk ülemus jaotab kitsed ja kanad ja kõik muu oma sõprade ja abiliste wahel. Mõnikord saadetakse aga kõik kubernerile meelehääks, et see aukõrgendusel heldet andjat ei unetaks. Niisugusest koerte, naiste, kitsede ja wilja jagamisest wõtawad ka turugud osa... Tõtt öeldes — nii teewad ainult hääd ja rahulikud ülemad. Õnneks pole aga kõik niisugused! Mõil on ka sõjakaid mehi. Mingisugusest sündmusest külas teada saades, istuwad need m'barta selga, kihutawad oma soldatitega kaitseta külla ja siis — N'Gakura heida armu... Niisuguselt karistusreisult tagasi tulles saadetakse kubernerile ülespuhutud teadaanded, kus meie julgust ja ülemate wahwust nii ilusasti kirjeldatakse. Ega walgetel wale midagi maksa... Kuid nüüd, Jassigindsha, pean ma minema, lõpetas Bissibingi. Mind oodatakse ja tarwis teha kiiresti. Hääd teed, kuhu sa aga lähed, Jassigindsha!

— Hääd teed ka sulle, kuhu sa aga lähed, Bissibingi.

Jassigindsha jälgis Bissibingi kaugenewat kuju kuni see täiesti kadus, seadis siis weekruusi pää pääle ja kadus.

*) Turugu — walgete juures politsei teenistuses olew neeger.

VI.

Öö pimeduses tõttab Bissibingi ikka edasi ja edasi... Kaasas on tal wibu, nooled ja raske raudse otsaga oda. Kotis kaks wiskenuga, toidumoon ja püss. Niimoodi warustatult ja tuletungalt käes hoides sammub ta tasa ja rahulikult lõpmatus ööpimeduses, hoolega kuulatades vähematki rägastiku kröbinat. Kaua ta juba teel on, ei tea ta isegi. Ainult walged oskawad aega paladeks mõõta ja wäikestes karbikeses taskus kanda.

Bissibingi läks meelega Batouala pääütist mõõda ja sammus wähe maad eemal asuwa wana kalamehe Makude poole. Siin päris ta järele, kus Batouala praegu wiibib. Lahkudes andis kalamees uduselt märku, et Bissibingi peaks hästi ettewaatlik olema. See kõik tõendas, kui suureks oli wahepääl hädaoht paisunud. Kui juba wõerad asjast aru saawad, — siis on elu kaalu pääl.

Tuleb otsustawalt tegutseda. Ja nii ruttu kui wõimalik. Kas tappa Batouala wõi — ise elust lahkuda.

Kogu ümbrusest öögub aga wastu nii palju elu! Tamamid, öökullid, jaaniussid. Kaugel paistawad tuled. Tähtis taewas. Ja kaste rohul! Kui ütlemata wärske ja mõnus!

Kus ja kuidas Batoualat tappa?

Oodata parajat juhust? Selleks pole enam aega. Otsida? Ja! Kuidas? Selles seisiski küsimus. See teebki ülesande raskeks.

Muidugi on parem tappa teist, kui lasta ennast tappa. Kui mees alles noor ja naised sulle alla annawad, on elus weel palju hääd. Tarwis tingimata Batouala maha tappa!

Missugune tore mõte! Jahi pääl wõib ju ometi õnnetus juhtuda. Sihitakse looma, kuid tabatakse inimest. Parengi kütt sattub mõnikord märgist mõõda! Ehk pane magaja ümber kulu põlema!

Nii siis — kas õnnetus jahil, ehk tuli...

Aewastus. Uhh! Tfu! Kui kole hais! Siin on inimesed olnud. Imelik, et just inimene kõige haisevamad jäänused maha jätab. See hais lööb ninna, äritab, kiusab. Missugune kole hais!

Tähendab — tuleb weel ettewaatlikum olla. Iga käänaku taga wõib waenlane waritseda.

Eemal hakkawad koerad ähwardawalt haukuma. Ragiseb kautshukist tulelont. Kuuldud joobnute lallutamine.

Bissibingi oli kõigest ettewaatusest hoolimata ühe Batouala üti pääle juhtunud ja tahes ehk tahtmata tuli sisse minna. Ütis wõttis teda wastu purjus Batouala ühes oma wana ema ja Dshumaga.

Nüüd oli Bissibingi pääs weel ainult ühel mõttel ruumi — kuidas end kaitsta. Nagu näha, oli ta Batouala poolt ülesseatud püünisesse sattunud. Nähtawasti oli kõik hästi ette walmistatud. Lähedal polnud ühtki tunnistajat. Ei lähe ometi ema-Batouala oma poja pääle kaebama. Weel vähem teeb seda Dshuma.

Silmad lahti, Bissibingi! Ehk muidu...

Ta istub maha ja wõtab taskust noa. Nii kergelt ta juba ennast alla kugistada ei lase! Pakutud söögi ja joogi tõrjub ta tagasi ettekäändel, et nüüdsama alles söönud.

Batouala lallutab edasi, ja et Bissibingi tähelpanu kõrwale pöörata, hakkab talle muinaslugusid jutustama. Bissibingi on endiselt walwel.

Nii läheb pinewal ootusel hulk aega.

Dshuma hakkab uuesti ägedalt haukuma. Lähenewad sammud. Milline õnn! Tunnistajate juuresolekul ei puutu teda keegi. Kiirelt laotab Bissibingi puulehti põrandale ja wiskab enese pikali. Tänane õõ on tema päralt! Täna ei tapa teda keegi — ja sellepärast — tarwis wälja magada.

VII.

Hommik. Rohul hiilgab wärske kaste. Õhus hõljub rohu lõhn. Lehed kahisewad õrnalt tuule käes. Päike kirendab mäenõlwakutel ja lagendikkudel. Suits. Loomade häälitsemine. Tamtamide mürin. Jahisarwe hüüd... Kõik ärkab unest...

On imeilus päew! Tänane jaht töötab suurt saaki!

Jaht iseenesest on midagi suurepäralist. See on wõitlus elawate jõudude wahel. Inimene heitleb loomaga, teadlik osawus metsloomaga toore jõuga.

Õhurikas jaht õpetab inimest sõdima. Las näitab nüüd kes wõib rägastikus oma julgust ja jõudu, püsiwust, silmaterawust, jalgade wäledust, Las' näitab, kui kaua ta suudab wahetpidamata kihutada haawatud metsloomaga järel.

Batouala ja Bissibingi sammuwad reastikku, esimene ees, teine järel ja ajawad mõnusasti juttu. Dshuma sörgib tagant järele.

Iga jahimees on asunud määratud paika, et sääls teatud ajal täita talle antud ülesannet. Ühed peawad tule järele walwama, teised süütama, kolmandad kustutama. Tõsiseid jahimehi, loomade tapjaid on wõrdlemisi wähe.

Toidutagawarad laotatakse maha rohule. Täistopitud piibud lastakse ringi käia. Kuni kõik Dshumad end neile omasel inetul kombel üksteisega tutwunewad, sööwad ja joowad peremehed kõhud täis ja hakkawad, põide tagumiku alla asetades, külajuttu ajama.

Wahepääl on tuline päikeseketas taewa lagipäha jõudnud. Pahemalt kui paremalt poolt, mägedelt ja orgudelt, hakkab jahisarw hüüdma. Korraga kostab metsik kisa:

Ja—ah! Ja—haa!

Signaal! Märguanne! Jaht algab pääle! Algab pääle!

Tuli lastakse lahti. Häwitawa lawiinina tungib see lainetades edasi, peletab padrikust loomad wälja, häwitab maod ja muud kahepaiksed ja walmistab põldu tulewaseks külwiks.

Kes suudaks küll wääriliselt ülistada tuld! Kust wõtta kõlawaid kirglisi sõnu, et laulda maa pääle tulnud päikese kiituseks kohast laulu!

Au olgu tulele!

Inimene on hää surma, une, kütketes. Tuli hõõgub ta kõrwal, ümised oma lauluwiit. Wõtab inimese oma sooja hõlma ja wiib ta unistuste maale, ja alles hommikukoidu ajal tuleb koolnu säält tagasi. Ehk siplene palawiku paelus, wõi wäriseme külma käes. Jällegi on tuli, kes meie werekäiku reguleerib. Tuli paneb meid higistama. Tema paitus elustab tardunud luid-liikmeid. Kaob külm ja wäsimus. Las' walab wihma! — ega tuli meid jäta. Suitsuga kihutab ta moskiitod juurest minema, walgusega kuiwatab rõskust ja märga.

Ehk jälle: meel on kurb, tunneme üksildust, igatseme seltsi järele. Ei ole waja kaugele minna. Tuli on see paras sõber ja seltsimees. Nagu ihuliikmeid, nii pehmendab ta südantki, teeb meid sõbralikkudeks, usaldawateks, seltsiwateks ja rahulikkudeks. Tuli lõõtsüb edasi. Milline suits! Silm ei seleta enam muud kui paksu suitsu ja raisakulle. Kui palju neid

on! Nende hulk töötab hääd saaki. Waat', kolm tükki wiskasid end korraga alla kui kiwid. Ei tea, mis nad said! Elagu jaht!

Igalt poolt rühiwad inimesed jahile. Tung tõuseb ikka suuremaks ja suuremaks. Siia on kokku kogunud kõik jahikõlbulised mehed kogu ümbruskonnast.

Üles, üles kõik! Tule raske lämmataw, leitsakut hõõgaw hingus on ligidal. Läpastaw suits tungib ninna.

Kas härgade hauad on okste all ka hästi ära peidetud?! Ja. Kõik on walmis... Kängemad kütid — paigale!

Tuul lõõtsub tuld takka. Plahwatab leek. Laiad, pikad tulekeeled nilbiwad ahnelt kuiwanud rohukõrsi.

Kisa: tsiwettid! Tagant järele: antilooped? Weel hiljem: metssead! Oi seda rõõmu! Oi seda pidu ja põlwe! Tshuk! Plaks! Kaks, kolm, wiis oda läbistawad korraga wäljakaranud metslooma. Aurab veri. Oi seda ülewat were lõhna! Oi kuidas see äritab! Kuidas see joowastab!

Veri. Igal pool veri! Jaht see on lõpmatu metsik punane tants. Aa! Üks kukkus jälle!... Jälle üks...

A—a—a—alt ära!... Muru... Põgenege!... Ruttu puu otsa!... Tihiku!... Ruttu!... Ruttu!... Muru!... Muru!... Põgenege!... Põgenege!...

Bissibingi ei kuule ega taipa enam midagi. Koerte kisa ja inimeste lärm, tuline kuumus ja were lõhn, jahi kirk ja hele päike on ta tūmaks teinud...

Korraga wuhises raske oda pää kohal.

— Kes wiskas?

Batouala.

Ei sattunud aga märki, sest samal pilgul hüppas Bissibingi wõsastikust wälja kargawa pantri eest kõrwale ja komistas maha.

Kui ta mõni minut hiljem, kogu kehast wärisedes, üles tõusis, silmas ta rahwahulga keskel, pikali maas, Batoualat. Mõirgaw metslane oli kadunud.

Batouala oda läbi ülesäritatud panter oli Bissibingist mööda hüpates käpaga Batoualat ahmanud ja tal ühe lõõgiga kõhu lõhki tõmmanud.

VII.

Batouala korises tasakesi. Wiisteistkümmend ööd-päewa, õhtust hommikuni, hommikust õhtuni, lamas ta oma asemel, hoigas ja kisendas, kisas ja hoigas. Äge palawik näris kontides, tagus kulmudel, põletas sisekonnas ja pani wahetewahel „juua, juua“ nuuksuma.

Täna aga polnud haigel ei palawikku, ega okset. Ta ei kisendanudki. Higi ainult walgus ojana mööda keha. Täna oli haige kõnehoos ja lobises wahetpidamata kuni läkatuse kõri kinni mattis.

— Wast ehk weel öö, kõige enam öö ja päew, ja wägew mokundshi paneb silmad kinni ja läheb oma kord sinna, kust keegi weel tagasi pole tulnud. Sääl kohtab ta wana isa ja kõiki warem läinuid.

Kuid sääl pole Pomba ja Pamba jõge, pole tuttawaid orge ja mäekünkaid, ei ole sääl walgeidki, kelle pääle wõiks kõõrdi waadata. Sääl ei ole enam tarwis nende sõna kuulata ja käsku täita. Ei ole sääl ka põhjust naistegi pärast riidlemiseks...

Kõik tantsud ja laululood saawad kord otsa. Põuale järgneb wihmade aeg... Inimese elu on üirikene, nüüd on see selgesti näha —

Batouala laul on lauldud. Ta teab, et warsti sureb. Sarnane õhtueelne rahu, tasane sonimine, see pole muud kui agoonia, ja — agoonia, lealea, surmawõitlus.

Waene Batouala!

Ja ometi hoolitseti ta eest nii hästi. Muidugi mitte kohe õnnetuse järele. Siis polnud selleks aega. Ei wõi ometi haawatu pärast jätta jahti pooleli, kui metsloomad karjakaupa tule eest põgenewad! Iseenesest mõista. Ja sellepärast mähiti Batouala teki sisse ja pandi Dshuma walwe alla puu wilusse pikali. Ise aga kihutati loomadele järele.

Jahi lõpul wõeti Batouala käsile. Pandi kandraamile ja saadeti tulclontide walgel koduteele. Walgetel on doktorrod, mustadel — nõiad. Wõite julged olla, suurt wahet nende wahel ei ole. On häid doktorrosi ja halbe nõide, halbe doktorrosi ja häid nõide.

Tuleb ainult täpselt täita nende käskusid. Batouala üti ette seati pool ringis imetegewad kujukesed, topsid lõhnawate rohtudega ja amuletid kurja silma wastu. Kõlistati kuljuseid ja kellukesi, et nende kaudu kurje waime eemale peletada.

Kuid see kõik ei aidanud. Pahad waimud ei mõelnudki mineku pääle. Haige seisukord muutus järjesti halwemaks. Kutsuti appi nutunaised ja mängumehed. Tamtamide müra ja nutunaiste kisa kestis hommikust õhtuni, kuid ei aidanud seegi. Haigus pidas Batoualat endiselt oma wõimuses. Ei aidanud nõõridega kõhu kinnikiskuminegi — haigus ronis oma teed edasi. Päewpäewalt mädanes kõht ikka enam ja enam. Mustad, sinised ja rohelistad jämedad ussid kihisesid lahtises maos kui neile määratud piduplatsil.

Meeleheitel pöörati abipalwega isegi walgete päämehe poole. See itsitas ainult lõbusalt naerdes, et Batouala wõiwat kui tahab ühes kõigi teiste m'bisidega kärwata, walgetele ei tegewat see meelehaiget põrmugi.

Nüüd löödi kõige pääle käega. Nutunaised ja mängumehed saadeti minema. Las' sureb. Ja hakati warandust laiali tassima. Onnelik mokundshi! Sind ei unustata nii kergelt! Nüüd tulewad mõnelgi meele asjad, mis sa omal ajal neilt wõtnud ja tagasiandmast unustasid. Waat', juba on kadunud hirsed su aitadest, kari on laiali aetud, sõjariistad warastatud.

Naised pole sult küll weel wõetud, kuid wõid muretu olla, — nendegi saatus on otsustatud, nad on juba jaotud.

Tasa korises Batouala oma asemel.

Ei tea, mis ta küll peaks mõtlema?

Ta ainult sonis, rögises ja läkatas ja ei näinud nagu teadwatki, et ta ainult Dshuma, Bissibingi ja Jassigindsha seltsi jäetud. Isegi ta sõja-ülemad, sõbrad, sugulased ja naised ühes lastega olid lahkunud. Ta ei kuulnud sedagi, kuidas Bissibingi Jassigindshat kirglike ägedusega kaisutas.

Bataoula sonis. Ütles weel kõrd walgetele tõtt näkku. Ütles, et nad on walelikud, julmad, silmakirjalised, petturid. Olgu! Pole wahet walgete ega mustade wahel — kõik nad on wennad ja õed.

Ei tohi tappa ligimest, ei tohi rõõwida. Wõi arwate, et sõda on inim-söömisest parem? Ja neegrid peawad walgete omawahelisest tapelusest osa wõtma! Nende tülide pärast surma minema! Ja häda sellele, kes wastu peaks panema, ehk protesteerida usaldab. Paisatakse türmi, peksetakse pool surnuks ja nõõr kaela. Edasi, roojane neeger, edasi. Kärwaku minna ei taha.

Jälle waikus.

Dshuma tuleb ja nuusutab peremeest. Ei tea, mis ta pidi tundma? Ei tea, kes talle ütles, et lõpp lähedal? Ta tahtis veel korra kuulata häält, millest omas koera hinges kahju tundis.

Ka Bissibingi ja Jassigindsha heitsid pilgu Batouala pääle.

— Kusu, küsis Jassigindsha, surnud?

— Ei, ei ole veel.

Muigasid. Nad said väga hästi üksteisest aru. Nüüd saavad nad ise oma saatuse peremeesteks ja kellegil pole nende kohta ütlemist, keegi ei wõi nüüd neid takistada üksteisele kuulumast.

Batouala ikatas.

Kire rahuldus on üks mõnusamatest silmapilkudest elus. Bissibingi haaras Jassigindsha ümbert kinni, suudles, tõukas allaandliku naise pikali ja waldas teda sügawa wõttega.

Asjata, Batouala, puikled sa veel surmale wastu. Eks sa näe, et sinuga ei rehkendata enam põrmugi, sind pole teiste jaoks olemaski.

Mis see tähendab?! Luukerena tõuseb Batouala asemelt ja silmad pärani lahti kooberdab ta nagu wast jalule tõusnud laps arimatsejate poole.

Bissibingi ja Jassigindsha on unustanud kõik, nad ei näe ega kuule midagi. Ei näe lähenewat Batoualatki. Nad...

Nüüd, Batouala, wõid siis õnnelik olla! Lahutasid ometi ühtesulanud ihud. Kabuhirmus hambaid lõgistades põgenesid nad wälja ja kadusid ööpimedusse.

Ja sa ise, Batouala, mis said sina sellest? Wiha wiimse pingutusega tapsid sa iseene — kui nott plartsatasid sa koolnuna kolinal põrandale pikali, nagu juure päält läbiraiutud puu.

Ümbritsew sügaw õõ wõtab laiba oma hõlma. Maga nüüd, maga.

Maga...

Praegusaja Wene kirjandus.

Aleks. Tinjakow.

Wiimastel aastatel wõib Wene kirjanduses wäliselt suurt elawust märgata, kuid sisemiselt ei ole veel suuremaid saawutusi olnud.

Luule alal lagunewad ja surewad wanad koolid ja woolud järjekindlalt. Näit. on sümbolism, kui omal ajal üks tugewamatest wooludest, oma osa täiesti läbietendanud. Tema suuremad ja tähtsamad esitajad lahkusid enneaegselt: Aleksander Blok suri 1921 a. ja Waleerii Brüssow—1924 a. Teised, nagu K. Balmont, Sinaida Hippius, D. Mereshkowski rändasid kodanlusmaile ja kaotasid sellega igasugused sidemed «oma kodumaaga». Need aga, kes Nõukogu-Wenemaale jäid, nagu näit. Fedor Sologub ja W. Iwanow, on wiimastel aastatel kirjanduspõllul väga wähe tegutsenud—nad pole midagi silmapaistwamat annud. Ja ka Andrei Beloi, kes juba pikemat aega oma mitmekõitelise romaani kallal töötas, on nähtawasti oma sule roostetama jätnud: ta romaani mõned päätükid, mis awaldamist leidsid, jätsid ainult raske peffumustunde järele ja seepärast on põhjust arwata, et see romaan, mis kirjanduspõllul mõndasugust «imet» pidi sünnitama, pooleli jääbki.

Samuti wõib lagunenuks lugeda akmeistide kooli. Üks selle kooli põhjendajatest—N. Gumilew suri 1921 a., teine—S. Gorodetski—awaldab ennast wiimasel ajal väga wähe. Selle kooli teiste esitajate wahel on kaikenud igasugune side. Kuigi Anna Ahmatowa ja O. Mendelstam wahete - wahel üsna ilusaid luuletusi loowad, siiski ei räägi neist luuletajatest enam keegi kui «akmeistidest».

Oma aja ära elanud on ka imashinistide kool, mis kirjanduspõllul kord õige suurt lärmi sünnitas. Sellest koolist tuli wälja ainult kaks kahtlemata andelist jõudu: Wadim Scherschewitsh ja Anatolii Mariskhof, Wiimase kriitilised kirjatükid on igatahes huwitawamad kui tema salmid. Imashinismi järeljäänud pooldajad on kirjanduslikult täiesti tühisid.

Futurismi kool kandis 1922 a. väga suure kaotuse: üks tema tugewamatest jõududest, Weleimir Hlebnikow, suri enneaegselt. Tal ei olnud küll esimese järgu kunstniku annet, kuid ta oli päris meister keele üle walitsemise alal, kus ta terve rea tähelpanemiswäärilisi ja algupäraseid mõtteid awaldas. Praegu on futuristide keskel Wladimir Majakowski ainuke, kel pea üldine lugupidamine ja tutwus. Tal on palju järeltegiijaid. Tema wälimiselt karedad, kuid rütmiliselt rikkad luuletused tunnistab meie ajakirjandus tihti tõsiseks talendiawalduseks.

Wastukaaluks futuristlikule liikumisele tehti Moskwas katset «präsentistide» kooli luua, s. t. luuletajate kooli, kelle tähelpanu mitte tulewikule ei ole pööratud, waid olewikule (praesens). Pääle D. Tumannoi üsna keskmise wäärtusega luuletuste ei annud see kool õieti midagi.

Nimetatud «poetiliste» koolide lagunemine ja wäljasuremine on täiesti loomulik ja arusaadaw. Nende esitajad olid suuremalt jaolt aadelisoost ja kodanlisest haritlastekihist ning seepärast on täiesti arusaadaw, et nad ainult selle klassi psükoloogiast ja ideoloogiast selge ja õige peegelduse wõisid anda kust nad pärit olid.

Nende individualism, esteetika jumaldamine ja ühtlasi äärmine pessimism ja tung müstikasse—need nähtused on kõik tüüpilised ja iseloomulikud ainult kodanlikule ühiskonnale. Ja arusaadaw, kui tööliste ja talurahwa rewolutsiooni löökide all selle ühiskonna mädanenud alustoeid purunesid ja selle asemel uus elu õitsele puhkes, siis pidid wanad kirjanduslised woolud paratamata wälja surema. Wanade koolide ja woolude kõige silmapaistwamad ja aktiivsemad esitajad nagu Brüssow, Majakowski ja osalt ka S. Gorodetski, jõudsid siiski arusaamisele, et sugugi enam ajakohane ei ole kirjanduses wanu traditsioone ja wõtteid tarwitada ning nad tulid rewolutsiooni poole ja püüdsid töölishulkade, kollektiivse töö ja uute sõjaliste meeolude laulikuteks saada. Aga need püüded ei annud mitte alati soovitatavat tagajärge ja rewolutsiooniliste rahwahulkade wõimsas ja uues kooris, mille kaasalauljad rewolutsioonilikkude hulkade rüppest üles kerkinud, kõlas nende hääl nõrgalt kõrwu.

Wanade «intelligentliste» luuletajate asemele on praegusel ajal terve wägi talu- ja töörahwa luuletajaid astunud. Nende loomistöös on klassiwahed üliselgesti näha. Kuna talurahwa luuletajad, s. t. wäikekodanluse kihtide esitajad, kes oma suuremas enamuses individualistid on, müstikasse ja mässulisse anarkismi kalduwad, laulawad aga puhtproletaarsed luuletajad kollektiivse töö kõikwõimsusest ja elurõõmust, rewolutsiooni loomistööst jne. Nad on täiesti klassilise ühistunde ja teadwuse waimuga läbiimbnud.

Õige silmapaistwa koha praeguses Wene kirjanduses on omandanud talurahwa luuletajad. Andelisemad neist esinesid kirjanduses juba enne rewolutsiooni. Aunuse talupoeg Nikolai Klujew awaldas oma esimese luuletustekogu 1912—«Sossen pereswon'i» päälkirja all. See luuletuste kogu on seniajani tema paremaks luuletustekoguks jäänud, waatamata selle pääle, et luuletaja pika rea kogutöid wälja on annud. Klujew kirjeldab oma luuletustes ülipiltlikult karmi loodust ja põhjapoolse Wene küla omapärasest elu; ta on oma luuletustesse rohkesti oma sünnikoha wäljendusi ja sõnu paigutanud, mis omapäraselt mõjuwad. Tihti kaldub ta müstikasse. Isegi oktoobrirewolutsiooni näeb ja kirjutab ta müstilises walgustuses.—Klujewist noorem, formisem ja mitmekülgsem on Rjasani kub. talupoeg Sergei Jessenin. Alustades oma luuletaja tegewust samade motiividega, kui Klujewgi, andes oma osa ka müstikale, kaldus Jessenin järsku teisele poole, kus ta iseäranis kuulsaks sai niisuguste raamatute läbi, nagu «Ispowed huligana», «Moskwa kabatskaja» j. t. Omal ajal kuulus ta imashinistide rühma, kuid katkestas nendega warsti igasugused sidemed ja nüüd astub ta iseseiswat teed, ikka enam ja enam lihtsusele ja tõelikkusele püüdes. Tema wiimastes luuletustes ei ole enam tumedat müstikat ega huligaanilist hüsteerikat. Wõib oletada, et Jesseninist lõpuks tõsine rahwaluuletaja saab, millest iseäranis tema wiimased tööd tunnistust annawad.

Kõige rewolutsioonilisem talurahwa luuletajatest on wolgamaalane Peeter Oreschin, kelle luuletused osalt töölauludena mõjuwad. Nimetada tuleks weel twerilast Sergei Klõtshkowi, keda wangistab muistne Wene laul ja muinasjutt ning Aleksander Schirjajewetsi, kes 1924 a. suri—oma ande awaldamise kõrgemal tipul. Wiimasel ajal hakkab talurahwa luuletajate ridadest esipaigale nihkuma Iwan Pribludnõi, kel palju ühist Jesseniniga. Tema ande arenemine läheb kiiresti edasi ja juba paljud tema luuletustest lööwad Jessenini omad Wene looduse ja talurahwa lihtelu peegelduse alal üle. Ta luuletused on selged ja ilusad.

Kõige arwurikkam ja mitmekesisem on praegu proletaarne luuletajaskond, kes mitmesse erirühma jaguneb. Võib eksimata ja julgesti öelda, et neil on praegu esimene koht S. N. W. L. ja nende esitajaid võib lugeda kümnete, kui mitte sajandate pääle. Ja mitte vähe ei ole nende hulgas tõeliselt silmapaistvaid ja andelisi luuletajaid, nagu: Ilja Sadowjew, Maschirow-Samobõtnik, Mih. Gerassimow, Wl. Kirillow, A. Pomorski.

Mitmed neist kalduwad juba puhtrewolutsioonilistest motiividest eemale ja käsitawad oma luuletustes edukalt sarnaseid «üldnimikke» ained, nagu armastus, loodus, elu filosoofiline mõte jne. Noorelt esiletõusnutest tuleb eriti nimetada A. Besõmenskiit, kui kõige andelisemat luuletajat, kes tulnud komnoorsoo ühingute ridadest. Tema formilistel wõitluse ja töölauludel on hiiglasuur edu töölisnoorsoo keskel. Osalt tulewad Besõmenski luuletused väliselt Majakowski meele. Nende aineteks on pääasjalikult punase töölisnoorsoo elu.

Luuletajatest, kes väljaspool koole seisawad, võib nimetada N. Tihonowi, kes enesele laialise kuulsuse omandas poemi «Sami» läbi, milles suurepärase kordaminekuga joonistatud W. I. Lenini kui ilmarewolutsioonijuhikuju, ning Sergei Neldiheni, kelle luuletused välise normi poolest Whitmanni meele tulewad, kuid sisuliselt uut elu jutustawad. Proletaarsetest naisluuletajatest on kõige andelisemad Jelisaweta Polonskaja ja Maria Schkapskaja. Nende luuletustes on palju sooja elutuld. Naisluuletajate arw kasvab ka üsna kiiresti, kuid iseäranis suuri andeid nende keskel veel tõusnud ei ole.

Niisugused on üldjoontes päärühmitused ja tuttawamad nimed praegusaja Wene luuletajate keskel. Neid on wõrdlemisi palju, nad kirjutawad hoolega, ajuti isegi anderikkalt, kuid surgeeniusi nende hulgas veel näha ei ole... Wast ehk sünnitab neid lähem tulewik.

Nüüd asume üldjoontes jutukirjanikkude waatlusele...

Daljud kirjanikud, kes enne rewolutsiooni kirjanduspõllul esimestes ridades seisid, rändasid kodanlusmaile, kus nad kapitalistikus õhkkonnas lämbusid ja lämbuwad. Nõnda sündis Iwan Buniniga, A. Kupriniga, Aleksei Remisowiga j. p. j. Aga siiski on mitmed kirjanikud Wenemaale tagasi pööranud ja töötawad siin wiljakalt ja energiliselt.

Kõigist neist mitmekülgsem on igatahes Aleksei Nik. Tolstoi, kes laste muinasjutte, uudisjutte, näitemänge jne. kirjutab. Samasugust keewat energiat awaldab ka Ilja Erenburg, kes wiimaste aastate jooksul terve rea pakse raamatuid kirjutanud. Oma töödes kirjeldab ta osalt kodusõja ajajärgu sündmusi. Siinjuures tuleb liialdamata tähendada, et ei ole praegu peaaegu ühtki Wene kirjanikku, kes nii wõi teisiti oma töödes kodusõjaaegseid sündmusi pole puudutanud. Näit. pakub wiimasel ajal selle poolest iseäranis suurt huwi Wjatsh. Schischkowi uudisjutt «Wafaga», milles tõetruult Siberi partisaanide elu ja wõitlus edasi antud. Rewolutsioonilisele wõitlusele Krimmis pühendas suure romaani Weressajew («W tupike»). Usna hää raamatu — päälkirja all «Koltshakowlus» — andis Pawel Dorohow. Pääle nende on hiiglasündmusi oma töödes kirjeldanud Nik. Nikitin, Bor. Pilnjak, Wsew. Iwanow ja mitmed teised. Kõige kunstiäärtuslikumaks tööks on arwustajad tunnistanud Konst. Fedini suure romaani «Goroda i godoi»

(Linnad ja aastad). Romaanis kirjeldatakse kunstiraamide piirides mitmeaastalist võitlust (imperialistlikku ilmasõda, kodusõda jne.).

Wäga kõrgele nii kunstlises kui ka ühiskondlikus suhtes võib asetada naiskirjaniku L. Seifulina töid. Ta pätähelpanu on koondataud kaswawa põlwe (komnoorsoolaste, hoolealuseta laste jne.) pääle. Kirjanik on laste psükoloogiat sügawalt juurdlenud ja oma töis («Molodnjak», «Peretshnoi» j. t.) on ta pika rea unustamata tüüpe annud.

Sõjaajajärk leidis omapärasest ja wäärtuslikku wäljendust ka Mih. Slonimski jutustustes «Schestoi strelkowi». Slominskiil on omapärane ilme, oma stiil, ta oskab sügawalt tõelikusse tungida. Sõja koledu on ta ütlemata õieti ja isegi suuresti algupäraselt kirjeldanud.

Kui edasi nimetada weel puhtproletaarsete kirjanikkude hulgast andelist M. Siwagewi, A. Arosejewi, Ml. Lidini, Sergei Semjonowi, D. Tshetwerikowi j. t. — siis oleme pea kõik üles lugenud, kes praegusel ajal aktiivsemat osa Wene kirjandusepõllul etendawad.

Naljakirjanikkudest on kõige andelisem Mihail Sostshenko.

Suurem osa eelnimetatud kirjanikkudest ei kuulu töölisklassi ega kommunistlikku parteisse, aga nad pütawad siiski nõukoguwõimuga käsikäes käia ja seepärast on nad «kaasreisijate» («poputshikute») nime omandanud.

Kaasreisijate ja üldse proletaarse kultuuri küsimuse üle puhkes äge kirjanduslik waielus lahti, mis praegugi weel lõppenud pole. Osa arwustajaid, L. Trotski ja A. Woronski eesotsas, toonitasid, et «kaasreisijaid» tuleb igakülgselt terwitada ning awaldasid samal ajal kahtlust puhtproletaarliku klassikultuuri wõimalikkuse kohta. Teine osa partelisi arwustajaid, kes Moskwas ilmuwa ajakirja «Na postu» ümber koondunud, hindasid «kaasreisijaid» hoopis teisiti, rõhutades, et wiimased rewolutsiooni waimu oma kirjatöödega aina rüwetawad.

Tõsi, mõned «kaasreisijate» kirjatööd, nagu näit. Nikitini «Rwotnoi fort» ei anna tõesti rewolutsioonist õiget kujutust, aga siiski arwatakse teiselt poolt, et nad usna suurt kultuurilist osa etendawad hariflaskonna lähendamises proletariaadiga.

Teine küsimus, millest ajakirjandus laialt juttu teeb, on küsimus n. n. «wormilisest metoodist». Selle metoodi algatajaks võib Wiktor Schklowskit lugeda. Niihästi tema kui ka mitmed ta pooldajad rõhutawad, et kunstitööde tundmaõppimisele tuleb minna kõige päält wormilistest külgedest ja et sisu on seesama, mis wormgi jne. Teiselt poolt aga waieldakse sellele ägedalt wastu.

Mis Wene praeguses kirjanduses iseäranis weel silma puutub, on memuaaride (mälestustööde) haruldane rõhkus. Nende raamatute järele on suur nõudmine. Palju töid on awaldatud iseäranis Dostojewski, Nekrassowi, Ostrowski, Leo Tolstoi ja Puschkini üle. Tähelepanuwäärt on ka see asjaolu, et Wene praegusaja suurematest kirjanikkudest — Maksim Gorki ilukirjandusliku loomistöö pea täiesti on kõrwale jätnud ja ennast mälestusraamatute kirjutamisele pühendab. Täniini on ta terve rea tähelepanemiswäärilisi töid annud Leo Tolstoi, W. I. Lenini, A. Bloki, oma noorpõlwe jne. kohta.

Üldiselt võib tunnistada, et elu ja liikumist praegusaeqses Wene kirjanduses on. Aga et kirjandus siiski mõnesugust kriisi põeb, sellest annab kõige selgemat tunnistust raamatuke «Kirjanikud kunstist ja enestest», mis Moskwas «Krug» kirjastusel ilmus. Sääli süüdistatakse kirjanikke. — ja isegi õige karmilt ja tõsiselt — et

nad küllalt tõsiselt kirjanduse töö päale ei waata, ja selle tagajärjel väga nõrku töid ilmub. Teiselt poolt aga seletatakse frööstiwalt, et kriis, mis osaliselt kahtlemata olemas on, mõõduub, sest kirjanikud ei ole veel nii lühikese aja jooksul suutnud tõsiselt süweneda suurde sündmustikku, mis Wenemaa mitmete aastate wältel üle on elanud. Küll tulewik, kui rahuline ülesehitustöö Wenemaal edasi kestab, ka kirjandusalale geeniusi annab, nagu neid juba olemas on teaduse ja tehnika alal.

«Orasele» saadetud käsikirjast

Arno Kewade.

Toim. märkus. Awaldame eelolewa ülewaate, et lugejaid Wene kirjandusepõllu silmapaistwamate tegelaste ja jõududega lühikesteski joontes tutvustada, ühtaegu juure tähendades, et antud kirjeldus enam-wähem ainult wormiline, pääliskaudne on, mis kaugeiki veel seda sisulist ilma ei lase näha, mis kirjandusele ta pääwäärtuse annab. Sellest on ainult wiimases otsas, nagu möödaminnes, nimetatud—tähendades kriisile—kuid kriisi enese sisu ja waatekohtade üle, mis temas esinewad, jääb selgus saamata. Loodame seda puuduwat osa järgmistes numbrites täita.

Mõni sõna raamatu ja selle tarwitamise kohta.

(Lõpp.)

Missuguseid raamatuid tuleb siis suurest raamatute merest, milles wahest enam kui üheksakümmend protsenti on igasugust kirjanduslist panna, wälja walida? Missuguseid autorisi tuleb püüda sõpradeks ja seltsimeesteks teha, omades nende töid, astuda kõige lähemasse ühendusse nende mõtete ja läbielamustega, muretsedes neid oma raamatukogusse, et neid ikka ja jälle uuesti lugeda ja lehitseda, sest mitte asjata ei öelda: näita mulle oma raamatute kogu, et wõiksin sind paremini tunda ja öelda, kes sa oled?

Neile küsimustele on raske, õigem küll wõimata anda kõiki rahuldawat wastust. Sama mitmekesised kui inimesed ise, nende iseloomud, kui eri arenemise astmel nad seisawad, sama mitmekesised on ka nende kirjanduslised kalduwused, nende ilukirjandusline maitse. Raamatud, mida ühed wõiwad mitmed kümned korrad waimustuse ja huwiga lugeda, jätwad teised täiesti külmaks, ei huwita neid põrmugi.

Raamatute wäljawalik on suurel määral indiwiduaalne, isiklik, ja siin on wõimata üldiseid reeglisid ülesseada. Ainsamaks reegliks ehk oleks: lugeda ja raamatukogusse omandada tuleb eestkätt seda, mis wastab isiklikkudele kalduwustele, mis tõepoolest huwitab, millesse wõib kiinduda. Tuleb lähemasse kontakti astuda kirjanikkudega, kelledega lugeja tunneb enesel olewat teatud waimlist sarnadust, sugulust.

Seegi oleks maksew juba enam arenenud lugeja kohta. Algajal kirjanduseharrastajal oleks aga kõige kasulikum pöörata mõne tuttawa enam-lugenud, kirjanduses kodunenud seltsimehe poole näpunäidete saamiseks ja siis oma isikliku maitse kontrolli all omale kirjanduslik toidukaart kokku seada. Siingi kordub — algus on raske. Algul tunneb noor kirjandusearmastaja end uues ümbruses wõõrana, kohmetuna, ta kobab ühe

raamatu juurest teise juure, kuid enesele sageli märkamata koduneb ta raamatute ilmaga ikka enam ja enam. Sest samuti kui elawate inimestega, on lugu ka raamatutega: üks neist arwustab teist, üks juhib tähelepanu teise pääle, nad kõik on isekeskis nägematu niitidega seotud ja nende kaudu on lugejal ajajooksul wõimalik, tihti pääliskaudse lehitsemise kaudu, esimese pilguga määrata: see raamat on mulle kohane lugemiseks, see aga mitte. Omandades sarnase pool-instinktiivse kriteeriumi, on suur lugemise ja mitte-lugemise kunst käes.

Iga raamat, mida loeme, peab meie mõistuse ja tunnete arenemisele kaasa mõjuma, peab meie waimuelu teatud määral rikastama. Hariduse omandamisega tõuseb inimene Klenska sõnade järele oma kitsast isiklikust tigukarbist kõrgemale, õpib tundma oma tõelist seisukohta looduses ja ühiskonnas, kelle tillukese osana ta selle suure terwiku arenemisele ja kaswamisele jõudu mööda kaasa peab aitama; ta õpib tundma ajaloo wääramatuid seadusi, ja kujuneb ise teadlikuks teguriks ajaloos ja ühiskonna arenemises.

Meie päiwil, kus hariliselt raamatute jaoks määratud aeg liig wäheks kipib jääma, tuleb erilise ettewaatusega raamatuid walida ja neid nii lugeda, et seda aega tõepoolest maksimaalse kasuga ära tarwitada.

Waimline arenemine ei olene sugugi mitte läbiloetud raamatute hulgast, waid pääasjaliselt sellest, kuidas neid on loetud, kuidas nende sisu on läbi seeditud. Hääd raamatut tuleb mitmel ja mitmel korral lugeda, et leida ikka uusi ja uusi sellesse peidetud wäärtusi, mis esimesel ja teiselgi lugemisel tihti kahe silma wahel jääwad. Tuleb kiinduda oma meelepäralistesse autoritesse (olgugi, et sellest ehk teatud ühekülgsus tekkib, kuid seda ühekülgsust wõib kompenseerida laius ja sügawus), et paremini tundma õppida nende elukäsitust, nendega koduneda, sest ainult sarnasel korral wõiwad nad meie pääle täiel möödul mõjuda.

Lõpuks tuleb tähendada: Olgugi, et raamatutel hiigla suur mõju on meie waimlise arenemise pääle, olgugi, et nad kõige tähtsamaks abinõuks mõistuse ja tunnete koolitamisel, ei ole see aga kaugeltki mitte ainuke ja isegi mitte kõige tähtsam tegur waimu arendamisel.

Raamatutest omandatakse raamatu tarkus, millel teatud koppiwuse maik juures. Raamat laiendab küll silmaringi, annab suuri teoreetilisi teadmisi, arendab tundeid, kuid kõigest sellest hõõgub wastu kambri õhk, ja tunded arenewad keldri taimedena. Ei ole misgit abitumat, tahaks öelda naerawäärilisemat, kui kõrgelt õppinud, kuid elus, kui laps, kogematu ja abitu raamatukoi. Tal puudub oskus oma teadmisi elus ühelgi alal ühiskonna kasuks ära tarwitada. Ta teadmised, selle asemel et wabastada teda kitsast isiklikust tigukarbist, on oma kord talle hääks ajawiiteks, oopiumi piibuks ja mitte millekski muuks olnud. Tundub: Oleks küll parem olnud talle enesele kui ühiskonnale, kui ta üldse poleks raamatut kätte wõtnud.

Raamatutarkust tuleb ühendada elutarkusega, raamatulisi teadmisi tuleb läbi töötada elukoolis. Elu kõiges ta täiuses tuleb kokku kõlastada raamatutega ja ainult sel teel wõib jõuda waimlisele täiusele. Õppides aga ainult raamatutest omandatakse elust poolik, sagedasti moondunudki, wale pilt.

Elupraktika ja raamat peawad üheskoos mõjuma, et anda tõepoolest suuri praktilisi tagajärgi enesearendamisel. Ja ainult sarnasel juhtumisel saab raamat selleks hiigla suureks kultuurteguriks, mille abil wõib teha teed uuele ühiskonnale.

R. Wasmi.

Tulewiku sõda.

Kõik edeneb, täieneb ja areneb inimese elus. Täienewad käsitööd, areneb teadus ja kunst. Kuid mitte vähem ei arene ega täiene kõige muu kõrwal ka need abinõud ja wõtted, millega inimene omasarnaseid häwitab.

Alg-aja inimene tarwitas wõitluses omasarnastega ainult käsi, jalgu ja hambaid. Ta erines loomadest ainult oma paenduwate liigete poolest. Kuid warsti tuli inimene arusaamisele, et palju kasulikum on wastast kaugelt lüüa. Selleks tarwitas ta esialgul kiwe ja wemb-laid. Aga selle järele ilmuwad juba nähtawale lingud, wibupüssid jne. Kuid hoopis järsu pöörde inimese wõitluses omasarnasega tõi püssirohu ja tuleriista wäljamõtlemine. Sõja iseloom muutub ja käsit-siwõitluse asemel astub esiplaanile püssidega wastasele tuleandmine, mille lõpuks harilikud formijooksud olid. Suutsuta püssirohi, järjest suurenew sõjariistade kiir- ja kaugelelask ning kuulipildujate wäl-jamõtlemine teewad aga formijooksud ikka raskemateks wõitluwiisideks. Wõitlewad pooled on sunnitud maa sisse kaewatud koobastes omale kaitset otsima. Suurtüki, kuulipilduja ja püssi tule häwitaw tegewus ulatas wiimase imperialistiku tapasõja ajal ennekuulmata kõrgusele. Suurtükiwägi lõi oma hirmsa pommitamisega niisugused kaitsewõõd, millest läbitungimine peaaegu wõimata oli. Sõda tuli pidada sarnases olukorras, milles wastased üksteist ei näinud ja näha ei wõinudki. Ärapeidetud batareid häwitasid wastast mitmete werstade tagant. Jalawägi oli sunnitud ikka sügawamaid ja sügawamaid kaitsekraawe kaewama, et ennast hukkawa tule eest wähegi päästa. Sõda wenis kõige selle tagajärjel niiwõrd pikale, kui seda ükski ette kuulutada ja ette näha ei wõinud. Seepärast tõusis tarwidus wälja mõelda sarnaseid wõitlusabinõusid, mis tekkinud wälja-pääsemata seisukorda põhjalikult muudaksid ja wastasele ka maa sisse kaewatud koobastes hingerahu ei annaks.

Sarnase abinõu leidsid üles ja wõtsid ka kohe tarwitusele sakslased*), ja nimelt: 22 aprillil 1915 aastal tarwitasid nad wõitluses liitriikide wägedega Ypresi wäerinnal esimest korda kloor-gaasi, mille tagajärg otse kohutaw oli: kõik, mis gaasi piirkonda sattus, häwines. Häwinesid taimed, loomad, inimesed. Gaas tungis isegi wastase kaitsekraawidesse, säälgid ennekuulmatut surmatööd tehes. Wähe kes pääsis. Kes põgeneda ei jõudnud, need surid, kellel aga siiski korda läks põgeneda, neist jäi suurem osa eluksajaks santideks, nad kaotasid pääasjalikult nägemise...

Kihwtiste gaaside tarwitusele wõtmise sakslaste poolt kutsus liitriikides ja osalt ka erapooletutes riikides ägedad protesti- ja wihaawaldused esile. Aga kõigest sellest hoolimata jätkasid sakslased kihwtiste gaaside tarwitamist ikka suuremal ja suuremal määral edasi. Liitriigid wõtsid kihwtiste gaaside wastu tarwitusele sellekohased masked, mis üsna häid tagajärgi andsid: gaaside häwitaw töö sai sel wiisil märksa halwatud.—Kuid detsembrikuust 1915

*) Kihwtiste gaaside wäljamõtlemiseks olid Saksa keemik Nernst ja professor Haber.

aastal mõtlesid sakslased kloor-gaasile uue lämmastawa gaasi lisanuduse — fosgeni — välja, mille tagajärjel isegi maskid oma kaitsejõu kaotasid. Liitriigid olid seepärast warstigi sunnitud sakslastele jälgima ning kihwtiolluste pääle kihwtiollustega wastama. Liitriikide sõjawägades organiseeriti n. n. «gaasi väerühmad», kes sakslasi nende oma sõjariistaga lööma hakkasid.

Aga rõöwsõja toimepanijad ei jäänud esialgul väljamõeldud kihwtiolluste juure kuigi pikemaks ajaks peatama ning warstigi näeme, et wastast kihwtiollustega mitte üksi tormijooksudes wõi mõne wersta maa tagant ei wõi lüüa, waid seda wõib üpris tagajärjerikkalt teha ka kümnete werstade tagant. Kihwtiolluseid, mida pääasjalikult ainult laboratooriumides sajandates grammides walmistati, hakatakse juba tehastes sajandates ja tuhandates kilogrammides walmistama, ja seda kõige päält suurtükikuulide jaoks, mis kümnete werstade kauguselt wastast mürgitawad. Ja mürkolluste walmistajateks ei ole mitte üksnes enam keemikud, waid ka looduseteadlased ja arstid. Tegewus ei piirdu mitte üksi nende mürkolluste walmistamisega, waid nõuab ka wõitlust nende vastu. Wiimane «töö» areneb nii suurte tagajärgedega, et pääletungijal tuleb kogu aeg ikka uuemaid ja häwitawamaid ollusid välja mõelda. Ja seda tehaksegi. Kui siiamaani ainult kloor-gaasi, fosgeni ja kloor-pikriini tarwitati, siis tulewad nüüd juba tarwitusele nutmapanewad ollused wõi n. n. «lakrimaatorid», mis aegamööda ära aurawad ja kauaks ühele kohale jääwad. Ning maskide tarwitusele wõtmine, mis silmi ja hingamisorgaane kaitsewad ning kihwtitatud õhkkonnas «töötada» lasewad, sunnib uusi wõitlusabinõusid nende, s. o. maskede vastu tarwitusele wõtma. Ja juba ilmuwad tegewusesse ollused, mis kogu päälmist keha halwawad, mis isegi läbi maske tungiwad, soldatid aewastama ja läkastama ajawad, nii et nad sunnitud on masked ära wiskama.

Juulis 1917 aastal wõtsid sakslased esimestena tarwitusele suurtükikuulid, mis täidetud ollusega, mida prantslased nimetasid «Yprit», inglased aga — «sinepigaasiks». Yprit on wedelik, mille temperatuur keemise ajal 220 kraadini tõuseb.

Ta kutsub esile lämmatuse, halwab esialgul silmad ajutiseks, kuid nädala pärast teeb täiesti pimedaks, kutsub kogu kehas esile ja seda isegi riidetatud kehaosadel koeranaelad, mis pisut hiljem suurteks paiseteks muutuwad, mis wäga wisad paranema. Yprit ei anna õhus ennast kohe tunda, waid 6—10 tunni pärast. Ta häwitaw mõju jääb aga kauaks püsima. Ta kihwtitab wee, toidu jne. Ja isegi pesu, mis mõni aeg ypriti kihwtitatud õhkkonnas olnud, toob mitme päewa pärast haigeksjäämised nähtawale.

Sõja lõpupoole wõeti tarwitusele nõndanimetatud aewastama ajawad gaasid ehk arsinid. Arsinid erinewad teistest kihwtiollustest, mis sõjas seni tarwitatud, sellepolest, et nad pääle pommi lõhkemist wäikseteks osakesteks jagunewad ja omapärased udupilwerd moodustawad. Masked ei suuda neile udupilwidele wasta panna ja tungides neist läbi, hakkawad inimised nii tugewasti aewastama, et nad on sunnitud masked ära wiskama. Kuid selle tagajärjel kutsub gaas esile pisaratewalamise, hingamiseorganide lämmatuse ja lõpuks — kangenemise.

Säärased on pääasjalikult kihwtiste olluste mõjud inimkonna häwitawas ihas. Ja just säärasena awalduş imperialistlik sõda. Aga keemiast ei ole weel kõike tarwitatud. Keemiä wõib weel palju

anda inimeste hävitamiseks. Kõigi maade laboratooriumid töötavad kõige sügavamas saladuses uute kihwtiolluste väljamõtlemise alal ja kõige elavamgi ettekujutus ei wõi kaugeltki etteaimata seda, mida wõib anda see äärmiselt jõudupingutaw töö inimkonna hävitamise alal tulewikus.

Agas sellegipärast ei ole kuigi raske ettekujutada, milline saab olema tulewane sõda (ja et see warem wõi hiljem lahti puhkeb, selles ei kahtle keegi, kes wähegi praegust imperialistlikkude riikide wastastikke wahekordi tunneb).

Tulewases sõjas etendawad kõige suuremat osa kahtlemata lennumasinad, mis oma wäerinnast 600—800 wersta wastase seljataha wõiwad lennata ja mitmekümnetonnise «sõjalaadungi» päale wõtta.

Sajanded lennumasinad, mis tarwiliselt kihwtiollustega varustatud, wõiwad üheainsa öö jooksul kõrbeks muuta isegi sarnased suurlinnad, nagu Leningrad, Moskwa, Berliin, Pariis. Osa elanikke lämbub koha pääl ja — wõib olla — et ainult wõrdlemisi wäikesel osal korda läheb ära pääseda: keldritesse warjule pugeda jne. Kuid kindel on igatahes see, et suurem osa linna elanikkudest paratamata hukub.

Kõik wesi kihwtitakse ära, samuti kihwtitakse ja tehakse söömiseks täiesti kõlbmatuks söögiained. Häwinewad ka ümbruses olewad wiljapuu- ja taimeaiad.

Tulewiku sõda — see ei ole kaugeltki mitte wäerindade sõda, kus sõdiwad pooled mõnesaja sammu kauguselt üksteist tapawad, waid see on sõda, kus kaugele lendawate masinatega wastase seljatagusele tormi jookstakse. Püütakse kõige päält purustada ja hävitada suuremaid linnasid, tehaseid, raudteeharusid. Häwitatakse nimelt seda, mis wäerinna seljatagant sõdijatele sõjariistu ja toidumoonna muretseb. Arusaadaw, et wäerind, mille seljatagune purustatud, enam wastu panna ei suuda ning ta paratamata ennast likvideerima, wastase wäerinnale alla andma peab. Päale selle erineb tulewiku sõda weel selle poolest, et temast pea kõik täiealised elanikud osa wõtawad, aga mitte üksi selleks väljaõpetatud sõjawäed, nagu siiaajani.

Kas wõime meie, rahulikud kodanikud, ükskõikseks jääda ja mitte kõige jõuga awitada oma tööliste-talurahwa walitsust, et ta tulewase sõja wastu kõigekülgsest walmis ja walwel wõiks olla?

Muidugi, iga teadliku kodaniku kohus on oma walitsust selles toetada.

Kõige parem enesekaitse, see on — walmis olla uue sõjahädaohu wastu, et wastast kohe esimesel silmapilgul otsustawalt lüüa. Meie peame jätma igasugused sentimentaalsused ja keemiasõja päale keemiasõjaga wastama. Sest mida rutem sõda lõpeb, seda wähem ohwreid.

Ja selleks, et meilgi wõimalus oleks keemiasõda pidada, peame — tugesdes Saksamaa eeskujule — arendama oma keemiatööstust. Rahu ajal wõib see tööstus anda meile wärwe, kunstpõllurammu ja muid keemialisi aineid, mida meil ühel kui teisel alal hädasti tarwis. Agas sõja ajal wõib ta meile anda tarwilikke olluseid wõitluseks oma wastastega, kes oma käe töölis-talurahwa wabariigi kägistamiseks välja sirutawad.

Sarnast teadust on tarwis ka igale wabariigi kodanikule, et kõik teaksid, mida enesest saab kujutama tulewane keemiasõda ja kuidas selle wastu wõidelda.

Meie õhulaewastiku arendamiseks asutati õhulaewastiku sõprade selts «Dobrolet», mis oma eesmärgi saavutamiseks — luua meile tugewat õhulaewastikku — juba õige palju ära on teinud. Mõni aasta hiljem asutati keemia-kaitse ja keemiatööstuse sõprade selts «Dobrohim», mille pääülesandeks on elanikkude keskel keemiateadust laiali laotada ja keemiatööstuse arendamise tähtsust igakülgselt selgitada.

Tugew õhulaewastik ja kõrgesti arenenud keemiatööstus on ühes meie wahwa punasewäega murdmatu kaitse uue rööwsõja wastu, mida imperialistid praegu palawikuliselt sepitsewad.

Muidugi, kõige täielisemaks ja tugewamaks uute sõdade ärahoidmise abinõuks on sotsiaalne rewolutsioon. Ainult kapitalistliku korra häwitamine kõigil maadel, — kui pole enam kurnajaid ega kurnatawaid, kui kogu maailm muutub sotsialistlikkude riikide liiduks — häwitab lõpulikult igasugused sõjad. Aga niikaua, kui teistel mail kapitaal wõimul, on olemas uute sõdade hädaohud ja seepärast peame walwel olema ning igapidi oma sõjalist jõudu hoidma ja teda aina tugewamaks tegema.

Siis oleme wõitmatud, siis pole ükski sõda meile surmawalt hädaohtlik.

Prof. Debout järele wabalt Ed. Juhani.

Eduard Wilde 60-a. sünnipäew.

Kodanlise Eesti silmapaistwam ja kahtlemata andelisem kirjanik Eduard Wilde pühitses 6. märtsil oma 60-a. sünnipäewa. Ilma pikemalt E. Wilde kirjatööde arwustamise juures peatamata tuleb seda sündmust siiski mõne reaga ära tähendada, seda enam, et E. Wilde teatud ajajärgul oma elus ka töölisklassile ligidal seisis.

Mõisateenijate perekonnast pärit, tollaegses mõisa õhus üles kaswanud, sai E. W. ka wastawalt puht-kadakalise kaswatuse, mis hää oli ühest küljest — ta wiis ärksa waimuga õpilase otseteed Saksa parema klassikalise kirjanduse juure, ja andis talle küllalt hää Saksa kirjandusekeele, mis Wildele rasketel aegadel wõimaldas Saksa kirjandusepõllul igapäewast leiba teenida.

Tuleb nimelt silmas pidada, et aastat 35—40 tagasi, kui E. W. ennast elukutseliselt kirjandusele pühendas, see tööpõld sõna tõsises mõttes naljapõld oli (Eestis). Kirjatöid ei saa ju käisest pilduda, aga makseti nende eest ainult kopikaid. Ajakirjanduse ala oli kitsas ja säälgil makseti kuus rublat 15—20, millele õõseti romaanide tõlkimisega tuli lisa nõutada.

Niisugustel tingimustel ennast kirjandusele pühendada, nõudis wähemalt kindlat usku enda wõimisesse, ja seda Wildel igatahes oli. Oli wähemalt selles mõttes, et ta ainete tagawara kunagi ei näinud lõppewat. Ja alati oli kujutuswiis elaw, tihti torkawa, enamasti kerge nalja ja pilkega würtsitud.

See alaline wajadus ikka ja ikka jälle puistata, mõjus muidugi sisu pääle. Ained kandsid liig tihti laenu jälgi, ja isegi kirjeldused jätsid siin-sääil mulje, nagu oleksid neid ennem kunagi kusagil juba riivanud, iseäranis,

kui see W-le isikliselt tundmata olude, maastikkude jne. kirjelduse kohta käis. Mis muidugi ei taha ütelda, nagu ei oleks W-l enesel kirjeldamise osavust ulatanud. Tolleaegne lugejaskond mäletab igatahes seda wõlulist — sharmi, nagu üteldakse — mida ta alati Wilde tööde lugemisel tundis ja mis teda ahnelt Wilde tööde lugemisele ajas.

Warakult juba hakkas Wilde oma kirjatööde aineid wõtma Eesti ühiskondlisest elust. Tema „Linda aktsiad“, näit., käsitawad omal ajal väga kõmurikast ja terawat ühiskondlist küsimust, kuigi ainult sündmustikku teatud jutustuse põhiaineks tarwitades. Ühiskondsesse poliitikasse ulatas sügawamalt juba tema „Kännud ja käbid“ (ilmus wist üheksakümnendate aastate algul), milles kajastus see omapärane wool Eesti awalikus elus, kus hallparunid pärisparunite lõja otsa sattudes wiimastega „ühist wäerinda“ hakkasid looma. See oli ajajärk, kus parunitel waja oli wenes-tamisesurwe vastu astuda, mis tol korral Peterburi poolt ährwardas, ja selleks tahtsid parunid näidata, kui hää wahekord neil maarahwaga oli. Parunid astusid siis armulikult alla maarahwa juure, lasksid endid nende põllumeeste seltsides hurraatada, astusid esimeheks, näitasid hallparunitele mõisa karjalauta ja seatalli ja andsid walitutele pitsi wiinagi. Mis hallid muidugi waimustuse ajas — ühine mise lootel. See oli ajajärk, kus hallparunid arwama hakkasid, et nemadki woiwad saksa kõrwal seista ja kus Tõnisson Tartu „oostelungil“ (põllutöö näitusel) rusikaga parunite nina all wehkles. Mis Wildet laskis paruni poja kõrtsmiku tütrega pulmad teha...

Hiljemast ajast leiame ikka rohkem ja rohkem neid aineid Wilde tööde alusena (Mahtra sõda, Prohwet Maltswet jt.).

Paariaastane wiibimine Saksamaal andis Wildele wõimaluse säälseid ühiskondlisi woolusi tähele panna, ja kui aastasaja wahetusel Eestis kodanline haritlastekiht linnades sakslaste senise ülewõimu vastu hakkas takka üles lööma, kui Tartus Eesti tõusikud hüpoteegi panga ja selle järele Tallinnas koguni linnawalitsuse oma kätte kiskusid, siis oli Wilde jällegi üks agaramatest selle woolu kajastajatest, nagu see „Teataja“ esimestel eluaastatel eriti terawalt nähtawale tuli.

Wene walitsus, kes alati rahwuslist waenu õhutas, kasutas sedagi wahekorda oma huwides. „Teatajale“ anti just selleks ilmumise luba, et ta wenes-tamise poliitikat ajades Balti sakslust wõiks närida. Konstantin Päts, see praegune „isamaalsuse“ kangelane, oli selleks tsaarisandarmite ja pappide poliitikaks kõigilt tagurluse juhtidelt — kuni „pühama“ sinodi ülemprokuröri Pobedonostsewini — oma isaliku õnnistuse ja hääkskiitmise saanud, ja tsaariwalitsuse poliitika järelwalwaja Eesti kirjanduses ja ühiskonnaelus, nuuskur ja põrgukoer — tsaar Truusmann (keda praegune „isamaaline“ ja „waba“ Eesti, tänuks selle kõriloikamise ja nuhkimise poliitika eest nüüd riigi pajukil peab!) — see kirjandusewägistaja Truusmann walwas selle järele, et „Teataja“ oma närimises ühiskondlisi wahekordi ei puudutaks.

Kuid tsaariwalitsuse põrguseeme, mida Päts Pobedonostsewi õnnistusel ja Truusmanni juhatusel külwama oli pandud, kandis sootuks teistsugust wilja — ta sai isegi vastu peremeeste tahtmist keskkohaks teatud käremeelsusele, kuigi eestkätt kodanlisele, ja E. Wilde oli üks selle woolu esitajatest. Olen juhtumisi waremalki märkinud, et Wilde see oli, kes Willem Reimanni päälekäimistele „Postimehes“ kus, „Teataja“ sotsialismile kaldumist ridade wahelt lasti wälja paista, „Teatajas“ wastused andis, selle lehe käremeelsuse poliitikat õigustades. Ja kui hiljem Päts ikka enam ja enam oma tõsist diktaatori iseloomu awaldama hakkas, raputas Wilde „Teataja“ tolmu jalgelt ja astus Tartusse „Uudiste“ toimetusse, kus juba sotsialismi õhk wa-

litses. 1905. a. oli Wilde üks Eesti „sotsiaaldemokraatia“ partei asutajatest, ja pidi hiljem, kui karistusosalgad maale tulid, Eestist põgenema, kuhu ta alles pärast 1917. a. Wenemaa rewolutsiooni wõis tagasi tulla.

See ajajärk surus teatud pitsati Wilde waadetele, ja järgnewate aastate kirjatöodes püüab ta ühiskondlisi aineid siin ja sääl töölisklassi waatekohalt käsitada („Lunastus“ ja terve rida wähemaid töid).

Kuid Wilde oli liig individualist, kogu ta elu ja kaswatus oli liig kodanline olnud selleks, et ta oleks wõinud ümber kaswada sotsialismi ideede ja wõitluse tarwis. Ja Wilde wajus tagasi sinna, kuhu wajusid kõik ta kaasaegsed kirjanikud ja ühiskonnategelased, kes omal ajal punast wõõpa olid kannud — Ast, Martna, Rei jne. jne. — kodanluse rüppe, kes neid nii wõi teisiti kasutas, Wildele isikliselt kord koguni Eesti konsuli ülesanded Berliinis täita usaldas. Kodanlus oskas seda Wilde ajutist mänglemist sotsialismiga, seda platoonilist ahtrat, eluwõimetut — kaldumist töölisklassi ideoloogia poole õieti hinnata: see oli pagulasepõlwes samati nahast wälja auranud, nagu Teemantil, Pätsil, Pungal jt., kes ju omal ajal ja oma teada ka wäga „punased“ olid ja tsaaritimukate käest ainult põgenemisega pääsesid. Ja kui nüüd, tema aupäewal, ta ewaliidu juht „hariduse“ minister Rahamägi, papp elukutse poolest, äärmine tagurlane ilmawaatelt, Wildet „preestriks ja apostliks“ nimetab, siis on see sõnasõnalt õige — Wilde on Eesti kodanluse preester ja apostel olnud ja selleks jäänud. Ja kodanlus tänab teda selle eest ta aupäewal wäikese mõisa ja 200.000 marga annetamise näol.

Lõpuks ei saa puudutamata jätta weel ühte külge Wilde kirjanduses, mis tahtmatalt silma torkab ja mis ennast selles awaldab, et Wilde, suguliste nähtuste kirjeldamisel, mis tema kirjatöodes waldawal paigal seisawad, mulje jätab; nagu sünnitaks seesuguste kirjelduste loomine kirjanikus isearalist kõditawat mõnu, isegi siis, kui kirjeldused jälki, wastikut loomu kannawad, nagu Lunastuses.

Kui Wilde waimuwend Martna Wildet seesuguste kalduwuste pärast nilbuse kirjanikuks nimetas, siis wastas Wilde Martnale teenitud paljastusega Martna telgitagustest naisteküttimistest, aga sisuliselt ei saa wastu waielda, et Martna etteheide Wildele õige on. Ja kuigi Wilde kunagi ei ole langenud selle awaliku pornograafiani, mida „harrastasid“ Eesti uemate kirjandusewoolude esitajad Marie Underist Joh. Barbaruseni, siis on waimline side nende wahel ometi olemas, ja see lamestab isegi ta nende tööde wäärtust, mis muidu wast töölisklassile wastuwõetawad oleksid.

Kokkuwõttes näeme, et Wilde, kui kahtlemata andelisem siiaamaani üleskerkinud Eesti kirjanikkudest, ajalooliselt nende aadete ja nende huwide teenistuses on seisnud, kuhu ta ühiskondliselt sattunud, ja kust ta wälja ei suutnud rabeleda, kuigi tal seks wahest tahtmist oli; ta on jäänud kodanlise ilma preestriks ja apostliks, ja sellena wäljendab ta oma töödes kõiki kodanluse pahesid ja kalduwusi. Ja ta wõib tõsiselt ennast rahuldatusena tunda, et see kodanlus, keda ja kelle maitseid ja tundeid ta eluaeg teeninud, nüüd, wanas eas, teda selle mammonaga warustab, millest ta eluaeg põlewat puudust on kannatanud. Üks on teise wäärt.

H. P.

Kroonika.

Mitmesugused teated.

— Cambridge'is (Inglismaal) suri tuntud teadusemees füüsika alal Thomas Clifford Albutt 89 a. wanaduses.

— 20. märtsil awati Pariisis rahvuswaheline kirjanduse näitus, millest ka S. N. W. L. riikline kirjastus osa wõtab.

— Riigikirjastuse Leningradi osakond saatis 1924 a. jooksul kirjandusturule 773 raamatut, kogusummas 13.370.622 eksemplaari.

— Brüsselis peeti teatri ja tsirkuse näitlejate rahvuswaheline kongress ära, kus ühel häälel otsustati S. N. W. L. kunst tööliste ametühisust teatri- ja tsirkuse näitlejate Internatsionaali vastu wõtta.

— Kirjanik Maksim Gorki elab praegusel ajal Sorrentos (Itaalias), kus ta juba terve rea uusi töid kirjutanud, pääasjalikult mälestusraamatuid (memuaare) Wene tähtsamate kirjanikkude ja poliitikategelaste kohta.

— Pariisis awatakse lähemal ajal raadioloogide kongress, millest ka Nõuk.-Wenemaa raadiosõprade ühisuse esitajad, osa wõtawad.

— Leningradi ja Moskwa baletiaristide grupp sõidab talwise hooaja lõpul Pariisi külaskäigu etendusid andma. Nad saawad pääasjalikult Pariisis korraldawal kunstinäitusel esinema.

— Jaanuari, weebruari ja märtsi kuude jooksul ilmus Leningradis üldse 1.355 raamatut.

— Pariisi linna kradiit-ühisuse otsustas draamakirjanikkudele käsikirjade vastu laenu anda.

— Endine Saksa kroonprints kirjutas paksu raamatu imperialistliku sõja põhjustest, milles ta kogu sõja tekkimise „süü“ liitriikide pääle weeretab.

— Maikuu algul sõidawad Leningradi, Inglise ja Saksa teatrite esitajad meie teatri juhtivate jõududega läpirääkimisi pidama Wene artistide külaskäigule kutsamise asjus. Wäljamaal tuntakse Wene teatri — ja kunstielu vastu suurt huwi.

Henry Barbusse

praegusaja tähtsam Prantsuse kirjanik ja publitsist, saatis Moskwas ilmuwale kuukirale „30 dnei“ kirja, milles teatab, et ta maikuu kindlasti Wenemaale sõidab ja Wene lugejatega alalises ühenduses tahab olla.

Seltsimehelik terwitus.

Tshehi-Slowakkia kuustitööliste ametühisus läkitas Nõukogu-Wenemaa kunstitööliste ametühisuste keskkomiteele kirja, kus muuseas öeldud: „Läkitame südamlikke terwitusi oma seltsimeestele Suurel Wabal Wenemaa pinnal... Meie tahame teiega lähidasse sõbralikku wahekorda astuda. Meie Lääne ajakirjandus, nagu meil wäga hästi teada, ei kirjuta Wenemaa seisukorrad küllalt tõetruult ja seepärast palume teid südamlikult, et teie meile jutustaksite kõigest, mis sääl sünnib, et tõtt oma seltsimeestele edasi anda...“

Kriis Saksamaa teatrielus.

Nagu Saksa ajalehed teatawad, walitseb Saksamaa suuremates linnades, eeskätt Berliinis, teraw kriis teatri elus. Terwida teatrid on pankrotti jäänud, mille tagajärjeks töötä näitlejate arwu kohutaw kaswamine. Ainult tööliste teatrid olewat kriisist puutumata.

Arkaadi Awertshenko surnud.

13. märtsil suri Praaga haigemajas kuulus Wene pilke- ja naljakirjanik Arkaadi Awertshenko 44. aasta wanaduses. 1908 a. hakkas Awertshenko pilkenalja ajakirja „Satirikon“ toimetama, mis omal ajal hiilgawaks poliitiliseks ajakirjaks sai. Oktoobrirewolutsiooni järele põgenes Awertshenko wäljamaale, kus ta oma naljakirjaniku tegevust jatkas. Ta töötas pääasjalikult walgekaardlikkude ajalehtede juures, kuid siiski oli loota, et ta warem wõi hiljem Punasele Wenemaale tagasi tuleb, mida iseäranis tema wiimased kirjatööd oletada lasksid (sest walgekaardlikkusest näis andeline pilkekirjanik üsna tüdinenu olewat), kuid surm tegi tema juures lõpuotsuse.

Kollaste ühisuste wastu.

Saksa muusikantide ametühisuse ametlik häälekandja „Deutsche Musiker-Zeitung“ kirjutab, et „hirmutagu kodanlus punaseid ametühisusi terroriga niipalju kui tahes, kuid Saksa muusikandid saawad hääletama järjekindlalt nende seltsimeeste poolt, kes kaitsewad nende huwisid ja raugemata wõitlust peawad kollaste ametühisuste wastu, mis ainult ettewõtjate huwisid kaitsewad.“

Tuntud Poola kirjaniku Stepan Zeromsky

sulest ilmus romaan „Eelkewade“, mis Poola poliitilises ja kirjanduslises elus suurt „tormi“ sünnitas. Zeromsky, kelle töödes siamaani Poola maruismaaline joon õige tugev oli, kujutab „Belkewades“ inimest, kes läbi on teinud rännaku Poola isamaalsusest rahvusvahelise kommunismini. Anderikas kirjanik peegeldab oma töös warjamata selgusega Poola paanide vägiwald ja werajanulisi tegusid Poola proletariaadi kallal. Poola riigimeeste, poliitsei ja kõrgemate ametnikkude spekulatsioonid, riigiwargusi jne.

Poola kodanlus on Zeromsky pääle äärmiselt wihane, seda muuseas ka sellepärast, et kirjanik alles hiljuti Poola riiklise kirjandusauhinna wääriliseks tunnistati.

Romaan „Eelkewade“ on pea kõigisse Euroopa keeltesse tõlgitud; Nõuk.-Wenes ilmus see Riigi- ja „Priboi“ kirjastusel.

Anatole France wiimased sõnad surmawoodil.

Prantsuse ajalehtede teatel olewat kuulsa kirjaniku Anatole France wiimased sõnad surmawoodil olnud: „maman! maman!“ (mamma! mamma!).

Mitmel päältkuulajal tulnud seejuures pisarad silma. — Prantsuse sentimentalism?

Esperanto ja Ido.

Tuntud rahvusvahelise keele — Esperanto — kõrwale tekkis mõni aasta tagasi teine rahvusvaheline keel — Ido, mis enesest sama esperantot kujutab ainult märksa uuendatud kujul. Nende kahe rahvusvahelise keele pooldajate wahel tekkis äge wõitlus, sest üks kui teine pool pidas „oma keelt“ paremaks, täielikumaks jne. See wõitlus aga ei annud kummagile poolele mingisuguseid tagajärgi, millest lõpuks ometi aru saadi. Nüüd on „wõitlewad pooled“ kokkuleppele jõudnud ja kindlaks teinud, et ühise rahvusvahelise keele laiilaotamiseks käsikäes tuleb töötada. Aga siiski on ajutiselt lahiseks jäetud küsimus, missugune neist keeltest kõige enam rahvusvaheliseks keeleks kohane on. Ka seda küsimust tahetakse ja loodetakse lähemas tulewikus kokkulepikult ära otsustada.

Moskwa Suur teater

pühitses weebuaris oma 100-aastast jubeli. Oktoobrirewolutsioonist alates on selle teatri ruumides pea kõik ülewenemaalised kongressid peetud. Sm. Lenini tähtsamad esinemised on suuremalt jaolt suures teatris olnud. Suur teater on ühtlasi ka N. S. W. L. muusikaelu keskkohaks.

Muusikantide rahvuswaheline kongress Wiinis.

1924 a. lõpul peeti Wiinis rahvuswaheline muusikantide kongress ära. Kongressist wõtsid osa pea kõigi maade muusikantide esitajad. Kutse saadeti ka Nõuk.-Wenemaa muusikantidele, kuid see saadi liiga hilja kätte, nii et siit ei olnud mõtet esitajat saata.

Kongressil wõeti resolutsioon wastu, milles öeldud, et muusikantide internatsionaali ainult neid organisatsioone wastu wõetakse, kes oma liigete huwide eest wäljas ja wabad igasugusest kapitalistlikust mõjust.

Ka muusikandid rewolutsioniseeruwad!

Inglise muusikantide ühisus

saatis ülewenem. kunstitööliste ametühisuste keskkomiteele seltsimeheliku terwituskirja, milles muuseas öeldud, et Inglise muusikantide ühisus wõtab kõik abinõud tarwitusele, et Nõuk.-Wenemaa muusikatööliste õigeid teateid anda. Kirjas kaebatakse Inglise muusikameeste raske majandusliku seisukorra üle.

Weel kuulsa Wene laulja Schaljapini mammonajahist.

Nagu „Orase“ wiimases numbris teatasime, teenib kuulus Wene laulja Schaljapin kodanlusmail üllhästi: ta honoraar tõuseb aastas mitmekümne miljoni kuldrublani. Aga wiimasel ajal peab laulja ka suuri summasid maksusid maksma, ja seda iseäranis Ameerikas. 1923 aasta honoraarist maksis Schaljapin Ameerika walitsusele 32 tuhat dollari juba ära, mis meie rahas oma 64 tuhat kuldrubla wälja teeb... „Westnik Rabotnikow Iskusstwa“.

Saksamaa kunstnikkude ühisusele

pandi alus 1920 a. Münchenis, kts suuremad kunstikoolid asuwad. Ühisusse kuuluwad kõigi woolude rühmitused ja ta pääülesandeks on oma liigete õigusliste ja majandusliste huwide kaitsemine.

Praegu on Ühisusel ligi 8.000 liiget, neist Berliinis 1.820, Münchenis 2.497. On organiseeritud 14 kohalikku osakonda. Ühisus annab ka oma häälekandjat wälja: „Kunst und Wirtschaft“.

Imperialistliku ilmasõja tagajärjel on kunstnikkude seisukord ennekuulmata wiletaks muutunud: kunstnikkude arw, kes sõna tõsisemas mõttes nälgiwad, ulatawat mitme tuhandeni.

Raadio hädaoht?

Austria, Saksa, Prantsuse, Inglise ja paljude teiste maade muusikantide ühisused on üpris suures ärewuses „raadio — hädaoht“ pärast, mis järjest suuremaks ja suuremaks muutuwat. Paljud

ühisused on juba raadio boikotti alla kuulutanud ja oma liigetel igasuguse „raadio töö“ ära keelanud. Austria muusikantide ühisuse häälekandja seletab oma viimases numbris, et raadio on praegu eraaktsiaseltsi kasutada, mis ainult oma kaukahuwisid taga ajab ja tööliste õigustest midagi ei hooli. Ei olewat ka loota, et valitsus tööliste huwide kaitseks midagi ära teeb. Seepärast nõuab ühisus: 1) raadio kontsertide täielist lõpetamist päale kella 7 õhtul; 2) raadiomuusika ärakeelamist kõigis seltskondlikes ja awalikkudes asutustes, teatrites jne; 3) kõigile muusikantidele, kes raadiomuusika läbi tööta jäänud, täielist elamiskindlustust.

Ühisuse arvates on raadio pääsüüdlane raskes tööpuuduses, mis muusikantide keskel lõpataw walitseb. Sajad tuhanded inimesed lõpustawad endid raadiomuusikaga oma kodu, kuna aga tuhanded muusikandid nälgivad ja hukkuwad.

Tuntud Itaalia futuristide juht Marinetti aufascistiks ülendatud.

1. märtsil s. a. korraldati Roomas Itaalia futuristide juhi Marinetti auks „suur sööming-jooming“, kus politseiilem Handolfo Marinetti aufascistiks ülendas. Wastates terwituskõnede pääle, ütles Marinetti muuseas: „Futuristid on kõige päält argliku, kunsti- ja kirjanduse waenulise wabariig, wastased. Aga nad ei salli põrmugi ka inimsõbralikku, järelandlikku ja militarismi wastast riiki. Itaalia peab äärmiselt wägew rahwuslik riik olema, kus militaristlikku, aga usu- ja sotsialismi wastast poliitikat tuleb ajada. Ka wanade traditsioonidega ei tule wähematki tegemist teha — need halwawad inimese tahtejõudu...“

„Maha inimlus! Elagu militarism ja rahmuslik märatsemine!“ — nii hõiskab kirjanduslik lobasuu Marinetti fascistide ülemauakraadi omandamisel.

Wäiksed teated.

— 18. weebruaril s. a. pühitseti Ungaris kuulsa romaania kirjaniku Maurus Jokai 100-aastast sünnipäewa. Tema romaani arw ulatab 300-ni.

— Genfis lõpetas oma elu enesetapmise teel tuntud Wene õpetlane, endine Kaasani ülikooli keemia professor Moreschkowski. Kuuekümmne aastane õpetlane-enesetapja jättis kirjakese maha: „Olen liig wana töötamiseks ja lahkun.“

— Ernst Toller, Saksa draamakirjanik, sõitis Idamaadele huwiresile. Maikuu loodab ta Moskwa jõuda, pääle selle Leningradi.

— 13. aprillil algasid Londonis kuulsa näitekirjaniku Shakespeare pidustused, mis neli nädalat kestawad. Pidustuste ajal etendatakse teatrites Shakespeare komöödiad ja draamasid.

— Münchenis suri 70 aasta wanaduses tuntud teatriarwustaja ja kirjanik Max Bernstein.

— Wiini muusika-ajakiri andis erinumbri wälja, mis täieliselt S. N. W. L. muusikaelule pühendatud. Ajakirjas on rohkesti kirjatükke ka S. N. W. L. tähtsamatelt muusikategelastelt.

— Pariisi kunstitöölised korraldasid ägeda protestmiitingu korteri- ja muude maksude kõrgendamise wastu. Prantsuse ajalehtede teatel walitsenud miitingul rewolutsioonilik meeolelu...

— Baaselis (Helweetsias) peeti ära esimene rahwuswaheline muusikategelaste kongress, millest pea kõigi maade muusikaühisuste esitajad osa wõtsid.

— Ülewenemaaline kunstitöölise ametühisuste keskkomitee saatis hiljuti kõigi maade kinotöölise ühisustele ettepaneku rahwuswahelist kinotöölise konwerentsi kokku kutsuda. Nüüd sai keskkomitee Saksamaa, Austria, Rootsi jne. kinotöölise ühisustelt ettepaneku pääle nõusolewa wastuse.

Kunstitöölise rahwuswaheline ühistunne tugewneb ja kaswab.

Aprillikuul peeti Brüsselis artistiliste organisatsioonide rahwuswaheline konwerents ära, millest ka Nõuk.-Wenemaa kunstitöölise ametühisuste esitajad osa wõtsid. Konwerentsil tehti rõhuwa hääleenamusega otsuseks Nõuk.-Wenemaa kunstitöölise ametühisust artistide rahwuswahelisse ühaldusse ühe- ja täieõigusliku organisatsioonina wastu wõtta.

Meie esitajad wõtsid ka üle-Saksamaalisest muusikantide kongressist Berliinis osa, kus neid määratu suure pidulikkusega wastu wõeti.

Meie esitajate osawõtmine neist kongressidest andis otse hiilgawaid tagajärgi. Nende algatusel kutsutakse selle aasta sügisel esimest korda artistide, kinotöölise ja kunstnikkude rahwuswaheline konwerents kokku.

Kunstitöölise ühistunne.

Ülewenemaaline kunstitöölise ametühisuste keskkomitee astus Saksamaa muusikantide ja kinotöölise ühisusega oma liigete wastastiku huwide kaitsemise ja kunstijõudude wabutamise asjus teatul tingimusel kokkuleppesse.

Kokkulepe on tingitud asjaolust, et Saksa kunstitöölised Nõuk.-Wenemaale järjekindlalt ringreise tahawad korraldada ning pääle selle Saksa kunstipublikum eriti suurt huwi tunneb Wene kunstitöölise wastu ja nende esinemisi Saksamaal soowitawaks ja tarwilikuks peab — seepärast on mõlemate maade kunstitöölise ühisuste koostöötamine oma liigete huwide kaitsemises enam kui tarwilik.

Teatritrust.

Leningradis kawatsetakse teatritrusti asutada, kuhu kuuluksid kõik suuremad riiklikud teatrid.

Wastutaw toimetaja: Hans Pöogelmann.

Wäljaandja: Eesti Kirjastuse Ühisus.

„EDASI“

W. K. P. Keskkomitee ja Põhja-Lääne büroo Eesti seksioonide hääle-
kandja. VII aastakäik.

Ilmub Leningradis Eesti Kirjastuse Ühisuse väljaandel päewalehena.

☞ Toimetuse koosseis: K. Treufeldt (vast. toimetaja), J. Palwadre,
H. Pöögelmann, A. Sisask, W. Kirik.

„Edasi“ hoiab S. N. W. Liidus olewaid Eesti töölisi ja talupoegi kursis kogu
S. N. W. Liidu ja kodanlusmaade ühiskondlik-poliitilise eluga.

„Edasi“ walgustab oma artiklites, ülewaadetes ja följetonides Wenemaa
tööraha ülesehitawat tööd ja wäljamaa tööraha klassiwoitlust.

„Edasi“ pöörab eriti suurt tähelepanu walge Eesti elu walgustamise
pääle, tuues säälselt majanduslikust ja poliitilisest elust selgita-
waid kirjeldusi.

„Edasi“ selgitab tähtsamaid sündmusi : iltidega ja karrikatuuridega, tuues
kuus vähemalt 50 piilt S. N. W. Liidu ja kodanlusmaa elust.

„Edasi“ juriidiline osakond annab oma lugejatele hinnata nõuandeid ja
juhatusi kõigis elus ettetulewates küsimustes.

„Edasi“ paneb erilist rõhku oma- ja kodanlusmaade sõnumite wärskuse
pääle. Uuemad telegrammid ilmuwad „Edasis“ samal päewal kui
kohalikkudes suuremates Wene lehtedes.

„Edasi“ asunduste osakonnas ilmuwad iga päew nii juhtiwad kirjatükid
töö kohta eestlaste hulgas kui ka sõnumid kohtadelt. Üle saja
kirjasaatja kõigis asundustes ja asupaikades S. N. W. Liidus on kindlustuseks,
et see osakond saab olema S. N. W. Liidu eestlastele eriti huwitaw ja sisurikas.

„Edasi“ paneb teraselt meie asunikkuide huwi põllumajanduslikus ülesehi-
tawas elus tähele ning annab hinnata kaasandena kaks korda
kuus ilmuwat põllumajanduslikku ajakirja „Põllumeest“ wälja, tuues sääls
asja-
likke kirjutusi põllumajandusest, uutest maaharimise wormidest, põlluharimisest
jne., andes praktilisi näpunäiteid, kuidas põllukultuuri tõsta ja wiljakandwa-
maks teha põllupinda.

Kõik „Edasi“ aastatellijad saawad hinnata kaasandena 1925 aasta jooksul:

- 1) „Edasi“ seinakalender 1925 a. pääle. 2) Umbes 8—10 (3 rbl. wäärtuses)
eestikeelset raamatut, mille kohta nimikiri täiendawalt ilmub. 3) 26 nr.
„Põllumeest“. 4) Umbes 1000 lehek. ilukirjandust.

Tellimishind:

Linnades

Maal

1 kuu — rbl. 75 kop.

1 kuu — rbl. 65 kop.

Adress liht- ja rahasaadetustele:

Ленинград, Фонтанка 27, контора газеты „ЭДАСИ“.

„Edasi“ kontor on awatud k. 10 hommikust kuni k. 7 õhtu.

Hind 60 kop.

Eesti Kirjastuse Ühisus

on ainuke ajutus Nõukogude Venemaal, kes
varustab kõiki kultuur-hariduslikke asutusi
:: ja eraihtkuid ::

kõige uuema

♦ ja ka ♦

kõige wanema

eestikeelse kirjandusega,

mis ilmunud Nõukogude Venes kui ka Eestis.
Iseäranis pööraku koolid tähelepanu Eesti
Kirjastuse Ühisuse pääle, sest koolide nõud-
mised täidetakse alati kõige kiiremas korras.

E. K. Ü. ladus on alati jaadaval
suuremal arvul igasugust kirjandust,
mis võimaldab rahuldada kõigi telli-
jate nõudeid.

E. K. Ü. ladus olewat kirjandust
müüakse enneolemata odavate hin-
dega ja kollektiivselt tellides antakse
fõrged protsendid.

Kõigile Eesti Kirjastuse Ühisuse liikmetele
hinnaalandus oma kirjanduse päält 20%,
teiste kirjanduste ja Eestis ilmunud kirjan-
duse ning „Edasi“ päält 15%. ::

Eesti Kirjastuse Ühisus, Leningrad, Fontanka 27.